

דבר העורכת

נדמה שהטענה שהאישי הוא הפוליטי, שכמו התיישנה והתרוקנה מתוכן בעשורים האחרונים, החלה ללבוש ממשות חדשה, גלויה ומיידית מאוד, בישראל של קיץ 2023. אם יושגו מטרותיהם של מובילי ההפיכה המשטרית, הרי שהדבר עומד להשפיע במישרין על החיים הפרטיים של כל אחד מאיתנו; החלטות כמו למי מותר להפוך להורה ומי זכאי לגדל את ילדיו, שלא לדבר על ההחלטה את מי מותר לאהוב, ממי מותר להיפרד ובאילו תנאים – עלולות להיות מופקעות מידיהם של רבות ורבים, והשבר של הבית הלאומי שנחווה עכשיו בציבור במלוא עוזו עשוי להפוך עבורם להדהוד כאוב במיוחד של שבר הבית הפרטי. אפילו השיח הביקורתי על ההפיכה המשטרית ועל משבר האמון הגדול שנוצר בעקבותיה בין מפלגת השלטון לבין האזרחים נדמה לפעמים כלקוח מתחום דיני המשפחה, ולחלופין מהפסיכולוגיה של הדינמיקה המשפחתית והזוגית, החל במושגים כמו ניכור, ניתוק, יחסים רעילים וגזלייטינג ועד טראומה ופוסט טראומה.

בתוך הדרמה הלאומית-משפחתית – שאת תוצאותיה אפשר לראות ברחובות המחאה מדי שבוע – עם אזרחים, כולל ילדים, שנפגעים ונחבלים, זכויות אדם שמופרות, ומנגנוני ההגנה על המוחלשים שסמכותם הולכת וניטלת מהם, לא מפתיע לגלות גל של כתיבה ספרותית שעוסקת בחורבן הבית. המשוררים והסופרים המשתתפים בגליון אוגוסט של מאזנים מעיזים לגעת בכאב הכי שמור, זה שמסיבים לנו הקרובים לנו ומי שאמונים על שלומנו ורווחתנו; בין השאר הם כותבים על גירושים, על נטישה והזנחה, על משפחות חדשות וחדשות-ישנות, על שחזור דפוסי עבר וגם – כן, כן – על רגעים של אהבה זוגית ומשפחתית ועל גאולה, חמלה וחסד. לצידם, כרגיל במאזנים, מיטב השירה, הפרוזה, המסה והתרגום, יוצרים ותיקים ומוכרים לצד קולות חדשים.

כותרת הגיליון, "ולפעמים הבית הוא רוצח", שאולה מתוך הרומן המועמד לפרס ספיר לשנת 2017 של הסופר שמעון צימר, שגם משתתף בגיליון. לצידו משתתפים ארי ליברמן, עופרה עופר אורן, לורן מילק, אוהד אוחיון, אורי פרץ, רחל שליטא, יהודית רותם, שי שניידר-אילת, רות פוירשטיין, יעל ישראל, אילנה ברנשטיין, דורית זילברמן, תמר סתר, רבקה איילון, מיתר הלל קורמן, דניאלה סער, טאשה קארלוקה, שי בוזגלו, רינת חיימוביץ, חנה פוטשניק, אביחי קמחי, מורן בנית, אלכס אוורובך, רותי לביא ומאיה גו.

מאחלת לכולם קריאה משמעותית,

תמר מרין

עורכת מאזנים

3	ארי ליברמן אנטישמי על הגג
7	עופרה עופר אורן שש סונטות על שירים גנובים
10	לורן מילק קומה חמישית
11	אוהד אוחיון שליחת מכתבים מאוקיינוס הלילה
13	אורי פרץ שירים
17	רחל שליטא עיניים כחולות
20	שמעון צימר מתוך רומן בכתובים
26	יהודית רותם משפט הנשים
31	דורית זילברמן מדריך כלולות
35	שי שניידר-אילת שירים
37	רות פוירשטיין ספר שכחה וגאולה
47	רינת חיימוביץ לי הוא לא מרביץ
53	יעל ישראל אחרי השבעה
60	חנה פוטשניק עונה מתה
64	מאיה גז הצביטה
66	איילנה ברנשטיין שיחה בין סופרות: כמה מחשבות על ספרה של מיכל בן-נפתלי "האנרכיסטיות"
71	רבקה איילון על שמיים וארץ: היסטוריה והיחיד הנטוע ביניהם בנובלה "אופק נטוי" של חיים הזז, במלאת מאה עשרים וחמש שנה להולדתו
76	מיקולה וורביוב שירים. מאוקראינית: אלכס אוורבון
81	מיתר הלל קורמן שירים
85	דניאלה סער וזאת טרפה
86	רותי לביא שירים
88	טאשה קארלוקה לפעמים נדמה לי שיש הרבה אבנים מסביבי. תרגמה לעברית: לנה שמולביץ
91	תמר סתר טרומפלדור בשר ודם. "על משכבי בלילות" של אושרת אסייג-לופז
95	מורן בנית אמרת לי
96	אביחי קמחי שירים
99	שי בוזגלו שירים
101	משתחי הגיליון
104	ספרים חדשים שהתקבלו במערכת מאזנים אוגוסט 2023

לפעמים הבית הוא רוצח

מסות, פרוזה, שירה, תרגום

עורכת: תמר מרין / מועצת מערכת: יו"ר - ד"ר דורית זילברמן, ד"ר דנה אולמרט, ד"ר עודד וולקשטיין, ד"ר צילה זן-בר צור, פרופ' עירית קינן / יו"ר אגודת הסופרות והסופרים העברים בישראל: צביקה ניר גיליון מס' 3 / כרך צ"ז (שנה 97), אלול תשפ"ג, אוגוסט 2023

Literary Journal - Published by the Hebrew Writers Association in Israel, 6 Kaplan st., Tel Aviv 6473407, Israel

יוצא לאור על ידי אגודת הסופרות והסופרים העברים בישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט כתובת המערכת: בית הסופר על-שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, תל-אביב 6473407 טל': 03-69532567 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com הגהה וניקוד: יעל ניר / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן / איור השער: איתי בקין

אנטישמי על הגג ארי ליברמן

בסיעתא דשמיא כל מילה שאני אומר לכם אמת. מה שקרה קרה בחוץ לארץ ששמה גרתי הרבה שנים והרבה דברים רעים קרו לי שם לא עליכם. בגלל זה אני אומר רק בירושלים. רק על אדמת קודש. אתם שפה כל החיים ואף פעם לא ירדתם לשמה לארצות הרחוקות, אתם לא יודעים כמה שונאים יש לישראל.

כל מילה שאני אומר לכם אמת בעזרת השם. בית היה לי שמה, בית טוב ויפה, ופתאום הכול התקלקל, הלך כל הבית. בהתחלה אמרתי זה שטויות, זה כלום. אמרתי זה בטח סתם איזה סנאי עלה לשם ולא רוצה לרדת, או הכי גרוע עכברוש. אלה יכולים לכרסם לך את כל הבית למוטט אותו מהיסוד כי הבתים שם כולם מעץ. טיפה בטון או אבן אין שם והכול תוך שנייה יכול להתפורר. באה ציפור מנקרת לך בקיר של הבית ותוך כמה ימים אין לך בית. אבל פה זה לא היה ציפור, פה זה היה סנאי או מקסימום עכברוש ואמרתי אני מתקשר ללכוד חיות. יש מקצוע כזה שם. בא בן אדם, שם מלכודות וסותם את החורים. יכול לעלות לך שלושת אלפים דולר. כי הסנאי הזה שעדיין חשבתי שזה סנאי או מקסימום עכברוש כל היום וכל הלילה טוק טוק טוק חור בראש קדח לי.

ואמרתי בטוח האישה עשתה לי את זה, יימח שמה וזכרה. אישה כזאת אני לא מאחל אפילו להיטלר יימח שמו. כמו שכתוב נזם זהב באף חזיר אישה יפה וסרת טעם. יפה הייתה, אז מה? יפה הייתה ומלאך המוות בכבודו ובעצמו. אז אמרתי בטוח היא הביאה לפה את הסנאי או את העכברוש, פתחה לו פתח בגג שייכנס ויכרסם לי את כל הבית. אישה רעה לא עליכם, אישה חולת נפש אלוקים יסלח לה.

התקשרתי ללכוד חיות, אמרתי סנאי או עכברוש. הוא עלה לשם ולא מצא שום סנאי ושום עכברוש. אמרתי אם אין שם אף אחד מאיפה התקתוקים? אמר שהוא לא שומע שום תקתוקים. נכון שהיה אז שקט בדיוק כי בטח נבהל הסנאי או העכברוש והסתתר באיזה חור ולא זז. ככה אמרתי לו. הוא שם מלכודות והלך. רק הלך וכבר התקתוקים חזרו.

חזרו בגדול חזרו. קדח לי בראש עם התקתוקים שלו הסנאי או העכברוש שעדיין חשבתי שזה רק סנאי או מקסימום עכברוש. במלכודות שההוא טמן לא נלכד אף אחד. מה יעשה בן אדם? זה דופק את השכל התקתוקים האלה. ועוד אדם שחי לבד לא עליכם. ולמה לבד? כי האישה יימח שמה בגדה בי על ימין ועל שמאל, אישה מנאפת לא עליכם, אישה מורדת. היא המלומדת שבאוניברסיטה, שכבה עם כל הפרופסורים ועם כל התלמידים שלה. אישה רעה. בגדה ואחר כך נטשה. בן אדם קם בבוקר והאישה איננה. ארזה מזוודה בלילה ושלוש על ישראל. בלי הסברים. לאן ברחת? לא מספרת. למה ברחת? לא מספרת. נעלמה וזהו. יפה

אז יפה. שקר החן והבל היופי. וכל זה בא לי למה? בגלל שהייתי אז כופר לא עליכם, לא יהודי ולא כלום.

שמה כולם לבד. בחוץ לארץ. כל אחד בבית שלו לבד. בבית שלו מסתתר. רואה טלוויזיה כי מה יעשה עם עצמו? יושב לבד עומד לבד שוכב לבד קם לבד הולך לבד אוכל לבד מת לבד, כל אדם לעצמו כי אין משפחה ואין חברים ואין תפילה בציבור ואין אף אחד, רק אדם בתוך הבית שלו לבד הולך ונדפק כשבא סנאי או עכברוש וקודח לו בראש.

יום אחד נמאס לי ודי. לקחתי פנס, פתחתי את הדלת והיא שבתקרה, משכתי את הסולם, עליתי לעליית הגג. חיפשתי סנאי, חיפשתי עכברוש, ולא מצאתי. מה כן מצאתי? חי השם כל מילה שאני אומר לכם אמת ומי שלא מאמין שלא ישמע. מצאתי בן אדם. בן אדם בשר ודם כמוני וכמוכם אבל גוי להבדיל. בן אדם יושב שם בעליית גג שלי. יושב על שטיח שהוא פרש לו שם ורואה איזה סרט בטלפון עם אוזניות באוזניים. זה מי שהיה שם. וראיתי אותו מתקתק עם האצבעות על הקרשים כמו ששמעתי כל הזמן הזה.

איך לא חטפתי על המקום התקף לב זה רק בזכות אבינו שבשמיים שסולח ומוחל לכל עוונותינו. ההוא, הבן אדם, לא שם לב אליי אפילו, המשיך להסתכל במסך שלו. שחום כזה, הודי או מקסיקני. ורק כשהארתי על הפנים שלו עם הפנס פתאום קלט אותי, מצמץ, אבל כאילו לא קרה כלום, המשיך להסתכל על המסך שלו.

הלו הלו. קראתי אליו, צעקתי לו. הוא לא שמע בגלל האוזניות שתקועות לו באוזניים ורק כשצעקתי עוד פעם הלו הלו הוציא את האוזניות והסתכל עליי. שאלתי מה הוא עושה פה ואיך הוא נכנס אליי הביתה והוא ענה בשפה שלא הבנתי, הודית חשבתי או מקסיקנית. אמרתי שאני לא מבין, שידבר אנגלית, והוא באנגלית אמר דברים שאתם לא תאמינו.

זה הבית שלי. ככה הוא אמר. מה בית שלך אמרתי לו. בית שלי אמרתי לו, בית שקנתי בהרבה כסף ואני עדיין משלם. אתה פרצת לי לבית אמרתי לו. אבל הוא כבר לא התעניין, תקע את האוזניות באוזניים וחזר לסרט שלו. הלו הלו. ככה חזרתי עוד פעם ועוד אלף פעם אבל הוא לא הקשיב.

ישר למשטרה התקשרתי. אמרתי תבואו, יש פה פורץ אצלי בבית על הגג, הודי או אולי מקסיקני. ומה אמרו לי השקצים האלה יימח שמם? פורץ אתה אומר, אתה בטוח שלא סנאי או עכברוש? ככה אמרו לי. אמרתי לא סנאי ולא עכברוש, בן אדם אמיתי, הודי כזה או מקסיקני, אצלי על הגג. בואו כבר, אתם משטרה או לא משטרה?

לא באו. אם היה שוחט אותי חותך אותי לאלף חתיכות אולי היו באים. התקשרתי לרבי. כי למי אני אתקשר עכשיו, לאישה הפרוצה היפה הזאת יימח שמה שקיימה יחסים עם אלף גברים ואסורה לבעלה? גם כן רבי, מהרפורמים

שרק כאלה יש שם אלוקים ישמור, בקושי יהודי, אבל מה לעשות שגם אני באותה תקופה הייתי יותר גוי מבן ישראל להבדיל? התקשרתי לרבי. עד שהוא ענה הייתי צריך להתקשר שבע פעמים. סוף סוף ענה ומה הוא אומר לי? כן ירחמיאל, מה עכשיו? ככה הוא אומר לי כאילו אני כל יום מבוקר עד ערב רק מצלצל אליו עם איזה קושייה. ושיפסיק לקרוא לי ירחמיאל. קרא לי ירח אמרתי לו, אף אחד לא קורא לי ירחמיאל אמרתי לו אלף פעם.

רק אמר לי תקרא בספר תורה. פעם הוא נתן לי ספר תורה. גם כן ספר תורה, חצי בעברית חצי באנגלית.

בקיזור לא רצה לעזור. זה יהודי זה? הוא יהודי כמו שאני כושי להבדיל, מחבק את ההומואים ברוכים הבאים כולם, גויים גמורים בואו להתפלל אצלנו להתחתן איתנו ורק אהבת ישראל אין לו שמץ. הרפורמים ששמה השם יצילנו הם כמו נוצרים להבדיל, ורק יותר גרועים הכופרים הלוכביצ'רים המשיחיסטים שהם משומדים גמורים רחמנא לצלן ויהודי ירא שמיים ישמור נפשו מהם.

אני רק את האמת אומר לכם בעזרת השם. לתקתק הוא לא הפסיק לתקתק, ההוא שהתנחל לי על הגג שעדיין חשבתי שהוא הודי או מקסיקני. עוד פעם עליתי לשם. ביקשתי ממנו יפה שילך כבר או אני מביא לו משטרה. יש לי אקדח אמרתי לו. והוא בקושי טרח להוציא את האוזניות מהאוזניים. אמר עוד פעם זה בית שלי. ומה עוד הוא אומר לי? אני גרתי כאן לפניך, בבית הזה גרו אבותיי ואבותי משבט קאיוגה וזה בית שלי. ככה הוא אמר לי.

שבט קאיוגה, מה זה בכלל? אמר לי שאלף שנה הם חיו פה השבט שלו שקראו להם קאיוגה ששייכים לעם העיראקי שמשלו בכל הארץ הזאת לפני שבאו לכאן היהודים.

יהודים הוא אומר לי. מה פתאום יהודים אמרתי לו, בקושי יש כאן יהודים. והוא מה אומר לי? כולם יהודים אמר לי, באו לפה פלשו כבשו התנחלו והשמידו את אבות אבותיי כמו שעשו הנאצים יימח שמם. נוצרים אמרתי לו, מה פתאום יהודים להבדיל, אתה בכלל יודע מה זה יהודי? באו נוצרים מאירופה אמרתי לו, לא יהודים ולא עיראקים. כולכם יהודים אמר לי, באתם הנה, פלשתם לפה, הגלתם והשמדתם את העם שלי, את אומת הילדים הגדולה של אמריקה לפני שקראתם לה אמריקה. ככה אמר ותקע שוב את האוזניות באוזניים, יותר לא רצה לדבר.

עוד פעם אחת אחרי כמה ימים עליתי לשם ואמרתי לו חד משמעית שאם הוא לא מסתלק אני שוחט אותו חותך אותו לאלף חתיכות. ומה אמר? ככה עשו תמיד היהודים. זה כל מה שהוא אמר ותקע את האוזניות באוזניים.

שקרנים שונאי ישראל, את כל זה אני מספר לכם שתראו איזה אנשים יש שם ולא תחשבו לרדת לחוץ לארץ לחיות עם רשעים כאלה חס ושלום. אני לא רוצח. לשחוט אותו לא הייתי מסוגל ולחתוך אותו לאלף חתיכות איך אני אחתוך? עליתי לשם ניסיתי לדבר איתו. אמרתי איך קוראים לך בכלל אתה? והוא כמו תמיד לא

רצה לדבר. עוד פעם שאלתי ועוד פעם עד שהוא עשה לי טובה התייחס אליי, אמר לי קוראים לי פיליפ. פיליפ קראו לו, זה שם של אינדיאני? יותר מזה הוא לא רצה להגיד.

המשטרה ששוב התקשרתי אליהם לא רצו לבוא. הרבי ששוב התקשרתי אל השייגץ ההומו הזה לא ענה לי אפילו. אפילו לאישה התקשרתי יימח שמה. כמה שהיא יפה, אלוקים יסלח לה. את עשית לי את זה אמרתי לה, את הבאת לפה את האינדיאני הזה שונא ישראל. הודעה השארתי כי היא לא עונה למלפונים יימח שמה.

טוק טוק טוק כל היום מבוקר עד ערב טוק טוק טוק אתם יודעים מה זה? אדם יכול להשתגע, זה מה זה. התקתוקים שלו שקודחים לי בראש ואף אחד לא מקשיב ורק אני את התקתוקים של ההוא כל היום צריך לשמוע. עליתי עוד פעם אחת, אמרתי לו שלא אכפת לי שיישאר אבל שלפחות יפסיק עם התקתוקים כל הזמן. לא ענה, לא התייחס, לא הוציא אפילו את האוזניות מהאוזניים.

אדם לבד שם כמו שכולם שם לבד בחוץ לארץ בארצות הרחוקות, אדם יכול חס ושלום לאבד את עצמו לדעת ואני שהייתי אז כופר בשם יתברך לא עליכם זולל טרפות מחלל שבת, אני שהייתי תינוק שנשבה מה אני אעשה?

עוד פעם אחת אחרונה עליתי אליו, שאלתי אם הוא רוצה לשחק שחמט או דמקה, והוא כמו תמיד בקושי התייחס, משך בכתפיים. רואה סרטים עם האוזניות לא אכפת לו מכלום ומתקתק טוק טוק טוק על הקרשים.

שם בבירא עמיקתא עם התקתוקים שקודחים לי בראש מבוקר עד ערב, שם בחוץ לארץ כשהייתי גוי גמור, שם עשיתי תשובה השבח לבורא עולם. זה מה שעשיתי. פתחתי ספר תורה פתחתי, מזמורי תהילים קראתי. ה' מי גִּגְר בְּאֶהְלֶךְ מִי יִשְׁכַּן בְּהַר קְדוֹשׁ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפְעַל צְדָק וְדָבַר אֱמֶת בְּלִבּוֹ. וזה בדיוק מה שאני אומר לכם, שבלי אהבת השם יתברך מה הייתי עכשיו? אפס הייתי, כלום לא הייתי. הייתי נשאר שמה בחוץ לארץ בארצות הרחוקות, הייתי יושב שם על הגג כמו שהוא פיליפ עם האוזניות שלו רק רואה סרטים כל היום.

שש סונטות על שירים גנובים עופרה עופר אורן

"מה עושות האיילות בלילות?"
הן עוצמות את עיניהן הגדולות." לאה גולדברג

1.

מה עשו האיילות בימים ובלילות?
אין לדעת אם יכלו להמשיך למצא חלום,
כך, כשהן מקמטות, על הדף שהוא הכניס
מקפל וקצת מכתם, ותחב לתוך הכיס.
הן שכנו שם שני לילות, לא היתה להן תכנית,
יש לומר: הרי גם הוא לא קרא שוב, לא הבית
בניר, בכלל שכח. אין לדעת על שום מה
הוא לקח אותן אליו. ואמו? היא לא תלמה
שהילד - מה זה? מה? כשרוקנה את מכנסיו
היא מצאה שם דף מכתם, שמלים כתובות עליו,
דף שיש בו אילות, שעוצמות את עיניהן,
שחולמות על הפילות, ושולבות את רגליהן.
כך, בעפרון, בכתב - מסרבל, עקום, מבין,
להסמיק, למעוך, אולי, סתם לקרע, להשליך?

2.

או מוטב - חשבה האם - לתקן את המלים:
מה פתאום "פילות"? - פילים! מה פתאום "משחקים"?
היא המשיכה עוד לקרא: "לא שכוי ולא שפן?"
ולפתע התמלאה בפליאה, כי כבר מזמן
היא יודעת בחשאי, שהילד - בנה, אמנם -
קצת מגבל בחשיבה, קצת אטי ומגמגם,
וודאי אין לצפות שידע מלים שהיא
לא שמעה, לא מכירה, זאת בכלל מלה - "שכוי"?
החיות שעל הדף לא יכלו להתחיות
בלי מבט רואה, מבין, שיוכל לא רק לקרא
אלא גם לדעת כי משורר כתב אותן.
כך, עם ערב כשהאב שב ואת הדף נטל
לא היו לו שום ספקות: בנו, בן שמונה, הוא גאון,
ולכן העיר מיד ילד שהלך לישן.

3.

"ילד, ילד!" הוא אמר, "איזה שיר כתבת כאן!
 איך הסתרת מכלם...? אל תהיה כזה בישן...
 להחביא שלא נדע? לא חשוב, מה שתכתב
 לא הערב, בקרוב, אל תסתיר, תראה לי, טוב?
 "ועכשיו" אמר האב, "לך לישן, אתה משלם!"
 והילד בחדרו רק שכב ולא נרדם.
 המטשה הייתה עתה מערבלת חלומות.
 גם האילות פקחו זוג אַזְנִים נְדָהמוֹת
 למשמע דברי האב, שאסף את מכריו,
 והכריזו, שם בסלון, "תשמעו מה הוא כתב!"
 רק בלילה לאשתו הוא לחש בלי נדאות
 שאולי השיר מעיד דוקא על ילדותיות...
 אך מיד נמלך ושוב התמלא כלו חֶדְוֵה
 והתחיל להאמין שבכל זאת יש תקווה.

4.

ילד קם אל העולם משנה טרופה שבה
 לא ידע עוד להבדיל בין הווה לבין עבר,
 רק זכר שדף נר שהוצא ממכנסיו
 נהפך פתאום לצו, שמוטל עליו עכשיו.
 אז בערב זה קורה: הנה שוב אביו קורא
 שיר על חשך וענן, על חתול, על היורה,
 שוב על דף שורות תלוש ממחברת מעוכה,
 שוב בעפרון קהה; איזה שיר יביא מתר?
 כך: שמים בשלולית, וארנב משוקולד,
 שיר על ברוש, על סוס של אור, ועל עץ ביצר עד.
 הלילות מלאו דמעות, נבלעות, שותקות, אלמות,
 השעות היו כהות, נטולות כל נעימות.
 איך כל שיר יכול לפרם עוד סיוט ועוד חלום
 עד מתי יוכל לנשום? איך יבדיל בין יום ליום?

5.

אך ביום ששי קרה - נס, גלוי, שנוי, תמורה!
 כי לילד יש אחות, שפתאום בלי אזהרה
 נזכרה, בלי שום ספקות, והושיטה את ידה
 למדף של הספרים, שם היד מיד ידעה
 איך למצוא אותו מנח, לא הפוך ולא מסתר,
 לא סמוי ולא נדח, סתם כמו חפץ שאפשר
 להוריד ואז לראות בתוכו מלים, סודות,
 שבכלל לא נשמרו, ודמו לאבדות.
 "לא!" קראה האיילה, "אל תלכי עם זה, מוטב
 שהספר שוב ישכב במקומו על המדף.
 אל תגידי שום דבר!" היא קראה, אך הילדה
 קצת מפתעת, קצת שמחה, כן הלכה ולא חרדה
 עם הספר אל האב, ששכב על הספה
 "תסתכל", אמרה הבת, ופתחה את החרפה.

6.

"צאו החוצה", הוא פקד, "וחכו עד שאמר,
 ועכשו רק תשתקי, אל תגידי שום דבר!"
 כשהדלת ננעלה גל הקור היה מכה,
 והדשא הירק - מסגור כמו מכה.
 הן בחוץ, עומדות סמוך אל הדלת של ביתן,
 האשה רק משפילה מבטה לא אל בתה,
 ואזניה לא שומעות: אין משם שום צליל שהיא
 אחראית על קיומו. חלקה כמו ראי
 ששמת כל בבואה, היא שקופה, שטוחה, היא ריק
 בלי שום תכּן שמחזיק, רק צפוי כספי מבריק.
 "אבל איך שקרת כד!" מבפנים האב צרח,
 "כך אולי תבין, וכך! ככה, ככה, ככה!"
 עורון גלמד אינו כשרון שישכח
 הוא נותר, הוא לא יברח: כך וכך וכך וכך.

קומה חמישית לורן מילק

מותי הוא אבר פעיל
בגופי שהתחיל
לעשות בלגן במשרד.

מישהו מופיע בנעלי באמפרס
מתחת למסכה הכחולה הוא מחיך אלי,
יודע שאני רוצה להרשם אתו ברבנות.

נעים להכיר
ג'יין,
שולחת לוקיישן.
אין לי דירה להשכיר,
רק את עצמי.
כן, זאת אני בתמונה.
אשה עם אבדן השתכרות
תקועה במעלית הסניף לדיור צבורי.

קוראת את השלט, פותחת הדלת
אמא בהריון שקשה לה ללכת,
אוספת בקבוקי שתיה למחזור
הראש מתמלא פקקים
מאחרת בגלל בעיות חניה
מספיקה לאים על הפקידה.

את תשלמי על זה בחיים שלך
אני ארצח את הילדים ואת אבד.
אני סופרת שקלים למטרנה
אני אדאג שתשלמי מחיר אישי כבד
על זה שליילדים שלי אין מה לאכל.
תזמינו משטרה
שרפתי עוד יום בעבודה.
שיזדין ראש הממשלה
שיזדין הפספ של אוכלי הנבלות.
תינוק בעגלה מוצץ פטמה סדוקה.

שליחת מכתבים מאוקיינוס הלילה אוהד אוחיון

Dear Nisim,

נסים שלום, כאן אהד מדבר, אחד מחמשת נרקיסינה, הנרקיס הראשון - חלוץ בתוליד - שנמרח בשחר גריז וזפת ונצפן בתבת מעברת שטה באגם שום-אב, עשרים ועוד שבע שנים מפליגה, מטלטלת, נחבטת באשמת חרדת נטישה. שמע, פתחתי דפוסים ניפומניים, בעיות לא פתירות של דד אישיו, ילד תלותי, כמו זמורה שגעונית להכרף סביב גפן בשל וכסוף לקפת בלי לפרם, יש איזה צליל נביחה פתטי, כי אינני שולט בדחף לא אתי, ומתעלם מהדה- לגיטימציה מגנוי הסינדרום הגילני, אבל אין זה מפרט פסיכואנליזה, או משפט שדה פורנזי, רק מכתב קצר לומר לך מעולם לא היה בינינו כוח גרויטציה, וחסרונך כמעט לא מוחש, רק לפעמים מבעד ספל קפה בפארק בשאבא יפה וצעיר מניף את ילדו וצחוקם נמהל לאחד, קצת עצוב, אבל עלי להסכין, עם גורל הסכין שבצע אותך מחיי, וחויץ מזה הכל ממש ומאוד כרגיל, על סף המצוב.

Dear Gil,

גיל... גיל... גיל... מארחבה חביב אלבי, אני בודק את הסאונד של החלמת אותיותי, כדי שתהודת המלל תהיה חזקה והדהודית למדת אותי שעורים באלכימיה, למשל לקרש גוף פועם לבולת יצוקה, ודבור שצפוני מתפרז לשפת בריל, כבר בילדות קבלתי את תאר מצטין הפקולטה לילד שורד כל-הכל בבית קורס לא מאבן וחול, מעולם לא התקיימו בנפשנו כוח מגנוט וכימיה, רק קרב תרנגולי למי הזין יותר גדול, כונתי, מי יתעייף ראשון ויפרש מהקרב הדבילי, היית פויץ, מניאק, קויץ שנקב לב כדור פורח, וכמה חרים בו הותרת, אני מתקשה ומתקשקש להודות, נצחת, נוקאאוט מחיה השראה מעורר לגיטימציה להכאות ילדים לא שלך, היה זה פינלה יפה ומצמיח בוזמנית כשמצאתי עצמי משוטט על גגות בלילות רוויי צנה אגואיסטית, (בחיאתאבוק קצת חמלה לא תזיק!!)

לבטח לא תהרג אף אחד, השמים הפכו מפל ניאגרה מתגלץ, הרוח פרגול קרח צולף בכנפי מלאכית הנפש, איך מלאכית

תעופף בלי אברותיה, אבל בוא נותיר טררם ילדות-נעורים מאחור,
 היום אנחנו חולקים אותם אריחים נטולי סטיל, ותקרה רשולית נמוכה,
 העבר כבר אופוריה, מחזה טעויותיה של אמא פרודיה א-קומית
 אבל עדיף על התמסכנות הטרגדיה, ומטיבה האירוניה
 הנואלת של משפחה בת כלאים, אבל מה נשאר בלי גחמה?
 כשאתה ואני יושבים על כרסה בבית, מבוכה שסוגרת צמד שפתים.

Dear Mazal,

הנדון: סגיה בהולה שמכרח לזכך כהותה.

הולה מאמא, קה-טל? פה מרקו כותב, נאום על ניוטרל!
 אמי הפירטית! אמזונה פראית! אני מבין, בגידה היא דבר
 מיסר ולא קל, באפיסת ליל הפכת אנדרומדה אסורה לסלע
 נשים מנתצות אמון, אבל למה הזעם מרכז את פוטנציאל כוח
 למטרה ערופת צדק? סגרת חשבון לא טרי שהבשיל זה מכבר,
 ועמד כפת ושבר ילדותי כמו רקון רטנוני קלפה קשיחתית של בלוט,
 איפה נשתכחה החמלה? האחריות? האצילות? לא חמר טרשי הייתי,
 רק כסות וכרוכית שאמצה מנגנון סיסטמטי נהית סוסון ים
 אל מחוזות סכנת רחובות (רצוי לצנזר מה ארע בדיו חשכתך,
 מפאת הזמזום המוחי שטורד מנוחתך ומטריט עפעפיך; ראש נגרס נונסטופ)
 פרו מאמא? פה בגיל עשרים ושבע, עודי מכרבב ביוטת כאב אי-אחוי ילד שבור,
 האטרף, הקריז, הקללות, חרטות למה באת כאור לאדם מצטנף בדכדוד?
 מתגעעים ופועים בלי יפעה, אמי הכנועה, נבגדת אבי, אין זו סבה מצדקת מספיק,
 להותיר לי לנגד כשעדין כלך אחונה מוחשות, במדבר קיומד ילד תועה הלוד
 ואבד,
 ומר ומר אחר נה מדבר להרוות צמאון א-אהבת אמהות.

(5 ביולי 2023)

שירים אורי פרץ

ז י כ ר ו ן א'

הסתכלנו על בור ובו אשה. אמא שלנו יפה. אמא יוצאת מהבור ולא מספרת מה היה בו מים. מה היה בו עץ. מה היה בו אשר. סביבנו

עצי ארץ רבים, יער מלאכותי. אי אפשר להבין את זה שלפני רגע היתה פה אשה. המחטים חונקים את האדמה ולא נותנים לה להצמיח

חיים. החיים חונקים את המחטים ולא מאפשרים להם לנוח בדקירה אדמה אוהבת חיים ותורמת לאריכות ימים. אבא רץ בין העצים.

אמא קראה לו בוא אבא ואבא בא ילד קטן. עור ופניו בסגורים כשהוא רואה את אמי התורה. הוא מתחבא מאחורי עץ ואפלו

בהסתרה. כמה כאב היה נחסך אבל ההסתרה הבוערת. הבור פעור בכזו גאונה. אדמה רעה. מתחת למחטים רוחשים החיים האמתיים

מתחת לגלים, מתחת להרים. רב החיים נמצאים מתחת לדברים אבא לא מגיב רק מתלונן, מביא אכל לילדים ולארנבים והם שמחים

עצי העדן. אם התורה שבים. עמקם של הדברים החיים. את כל זה אי אפשר להבין

ז י כ ר ו ן ב'

אתה אומר לי לומר לך דבר מצחיק. דבר משמח. ואני אומרת לך שהתפוחים מרים. התפוחים שקנית מרים. הרפוס גמר אותם.

אני אוכלת בכל זאת – לא כי ותרתי ולא כדי לרצות אותך. מור דרור נוטף על לחי ימין. אתה מתגעגע לי. אני יודעת. מבעד לאהלי הקדר

של עיניך. מה נעשה בי. מה נעשה בי. עולם רחב בחוץ ודבר לא מעניין אותי. מעניין אותי מה שאני רואה. הנה דבר מצחיק. אני

מאמינה למה שאני רואה. היית מאמין? אבל אתה הופך את זה נגדי.
כאלו שאני טובה כי אני צוחקת מזה. בוכה נהרות שאני יושבת

עליהם ועושה. אבא תאמין לי שרציתי להיות לך בן אחר ולא הצלחתי.
תאמין לי שאני רואה מבעד. תאמין לי ששמעתי אותך בוכה

בלילה וצוחק בבקר והחזקתי את הדברים בשבילה. מעבר לקיר
האחד שהפריד. הבית קטן כל כך. והקיר. כדי שנוכל להתחבר.

כדי שנוכל להתחבק אבל לא רצית. העדפת תמיד לומר לאנשים אחרים
אני אוהבת אותך

י מ י ק י ץ

נחל עובר בלב בית. אנחנו רוח מרחף בו. מים רבים
עוברים בו באפן יומיומי. בלילות באים אנשים אחרים והמים גואים

כששקט עוברת רוח בקצה מרפסת. אנחנו מרגישים בשנוי.
עידן חדש מגיע מדרום. סבלנו ויכלנו לשאת את הכאב

סבלנו ויכלנו לשאת את הכאב באפן יומיומי. אשמה יומיומית ונחל
עולה על גדותיו. בית על אדמה לא שלנו. תחתיו רך הכרפר - ונשבר

דבר אינו שלנו. לא הבית לא אני או אתה. רעיונות ישנים עוטפים כאם
עבר כלשהו מתחבר לעתיד כלשהו ואנחנו בתוך, כבדים

גופים עירמים וכבדים. חמים. האדמה היא הכל לאלהים
הקניץ ארץ והנחל אימים. בכל זאת, לראשונה, יכלנו לחיים

מה אתה יודע. חיים בגוף הם חיים קשים.
 חסרי חשיבות. אנשים מתים כמו זבובים
 ונולדים כמו סוסיים. אני אגיד לך עוד דבר
 על סוסיים. אפשר לרכב עליהם מבלי לדעת
 לאן תגיע ומתי וזה שנה את המסע. החיים
 בגוף שוים את המסע. מסע הטהרות אמת
 בפני אל לא נודע. מה אתה יודע. אל לא נודע
 אתה לא יודע. את המסע אתה מרגיש ברגלים ובלשון
 גם ברגלי סוסיים שעולים עליך. או בקלשון
 ננעץ בגבך. או באסם שעולה סביבך באש
 מה אתה יודע. זבובים מתים מנות אכזרי ובלתי צפוי.
 גם סוסיים מתרבים באפן בלתי צפוי.
 והעולם מתעייף מהם ומהים. האל הלא נודע
 רוצה שאתה תמיד תדע שהחיים שלך
 לא שוים יותר משום דבר. הוא רוצה שתשוט, פשוט
 על פני המים עד שיתפס אותך זבוב ויכרסם עד דם
 המות יהיה לך גאלה ושקט יהיה הים

י ש א י ב ה י ר ו ת

יש אי בהירות
 בימים אחרים עבדתי פחות
 הדברים התקיימו ואני הייתי מרצה
 עכשו אני צריכה לעבד קשה יותר
 ובעקר על אהבתי לעצמי
 אני לא בוכה על זה מפני שבכי לא יעזר
 עכשו יש אי בהירות ואהבתי מטלת בספק
 הפצע, מסתבר, עמק להחריד והאצבע חודרת
 אני מרגישה אשמה בכל למרות שזה בודאי לא נכון
 שחף רעב קורא ולא בגללי
 ילד יחף בוכה ולא בגללי. כל זה לא נכון
 בצפון נשברים ואני צריכה לאהב את עצמי יותר
 עולים המים על העיר ואני צריכה לאהב את עצמי יותר
 נופלת העיר אל עצמה ואני צריכה
 הולך עולם ונעלם בים ואני צריכה

ב נ י מ י ן

בני רואה מפלצות בלילות ואת אמו שוכח. בני מתרחק כמו הים
בני מתרחק בכחל מפלח. סערה אוחזה בו והוא נאלם

בבטן סירה יש צדף ושיר. בבטן סירה יש כוכב
בבטן אמי יש ילד כחל שאני לעולם לא אכיר

בני הוא הים הוא אדם הוא מקום הוא לא מתגלה בבשר
בני היחיד מתגלגל באויר מזמר את שירו הנסתר

בבטן האל הגדול יש אבק ולא אדמת מבטחים
האל הוא רחל והוא מתה בדרך ובני הוא בנה - בנימין

עיניים כחולות רחל שליטא

נפגשנו אחרי הרבה שנים. דווקא בלווייה. ייתכן שכבר הזדמנו בעבר למקום אחד באירוע רב משתתפים, אלא שלא הבחנתי בו. השנים ריבדו שכבות עור, אחת על גבי השנייה, עד שאפילו צלקת כבר לא נשארה. רק שכחה, והתעלמות. בזמן ההספדים על חברנו המשותף, אנחנו עומדים במרחק זה מזה, עושים תנועת ראש קלה של זיהוי, חיוך זהיר, לא מביטים בעיניים. ודאי לא נרחיב את הדיבור. ככה אנחנו – מזהים, מסמנים ומניחים.

הוא הוריד ממשקלו. עשרות קילוגרמים. עכשיו הוא רזה, אפילו כחוש. הכתפיים הרחבות הפכו מחודדות ונפולות, המכנסיים רפויים, מהודקים למותניים הנמוכים בחגורת עור חומה משופשפת.

זרם האנשים אינו מניח לנו, הוא מקרב אותנו בעל כורחנו, טיפולי שיניים, הוא עונה לי בתשובה לשאלה שעוד לא שאלתי, שתיתי הרבה זמן רק נוזלים. משפט ארוך יותר מכל מה שדיברנו כבר שנים.

בדרך חזרה מהקבר אנחנו הולכים זה לצד זה. כך יצא. ההליכה שלו כבדה, צעדים גדולים, כמו מישהו גדל ממדים, שלא התרגל למשקלו שהתרוקן. אני נזכרת בגובה שלו, בראש המורכן מעט קדימה, אני נזכרת בעיניים החומות, גדולות וקצת בולטות שיש עליהן סוג של ערפל שהופך את המבט שלו לדהוי ועצוב. הוא לא היה דברן, אבל עכשיו הוא מדבר. דיבור איטי, נמוך. הוא מספר, וגם אני מספרת. הקול שלו נשמע לי זר. הקול שלי נשמע לי זר. אנחנו לא מקשיבים למה שאנחנו מספרים. אנחנו שומעים רק את הקולות שלנו, מנסים להגיע, ולא מצליחים. האוויר נדחס ברווח שבינינו. אנחנו עושים כל מאמץ שלא לשפשף זרוע בזרוע. עיני שנינו מסתכלות קדימה, לדרך שלפנינו. הוא אומר משהו מהוסס, איזו הערה על הלווייה, על הספד שכתב ומשום מה לא קרא. יש מבוכה בקול שלו. אני עוצמת את העיניים כדי להרגיש את החום שהקול הזה מעורר בי פתאום. אני נאחזת, לרגע אני זאת של פעם שהולכת אחריו לצריף ההוא בקצה שורת הצריפים שרק מיטת ברזל עזובה נותרה בו, עם מזרן צבאי מחוספס, אבל מספיק. הרגע הזה קצר וחמקמק, ואחריו כבר אין כלום. אנחנו זרים. אנחנו מבוגרים.

חודש לאחר מכן מגיעה אליי בעקיפין הידיעה שהוא חולה. הוא כבר היה חולה בלווייה, אבל לא ידע. הוא התעקש לא להיבדק ועכשיו זה מפושט ומסוכן ובשלב מתקדם ומתים מזה. ומתחילים טיפולים.

במשך שנה שלמה אני לא מנסה לברר מה שלומו. אף פעם לא התעניינתי מה שלומו, אז מה עכשיו. אולי בכל זאת הוא יהיה אחד הבודדים שכן מצליחים לצאת מזה. יש תקדימים. מעטים אבל יש. ניסים קורים.

אחר כך מגיעה הידיעה שהוא מאושפז בבית חולים ואלה כפי הנראה שעות חייו האחרונות. התמוטט באמצע טיפול. נותרו לו שעות ספורות. כל המשפחה שם. סביב מיטתו. יושבים ונפרדים. וממתינים.

הידיעה ששעותיו ספורות לא נותנת לי מנוחה. כשהוא ימות גם אני, לא אדע יותר אם הייתי. בכל זאת הוא הדבר הקרוב ביותר בחיי שדומה לאהבה ראשונה. אני מבקשת שיודיעו לי כשזה יקרה. היום יום שישי, מבטיחים שיודיעו.

בשישי בערב עדיין לא מגיעה הודעה, וכך גם בשבת בבוקר. במוצאי שבת הוא עדיין חי. וגם ביום ראשון בבוקר. הוא לא מת. הוא מחזיק מעמד הרבה מעבר למה שניבאו הרופאים. הוא עדיין חי וגם אני של אז עדיין חיה. והזמן שלנו הולך ואוזל. מחשבה מטורפת מתחילה להשתלט על המציאות שלי. הוא לא עוזב את העולם כי הוא מחכה. הוא מחכה לי. הוא רוצה שאבוא. הוא רוצה שאבוא ואבקש ממנו סליחה. כדי שימצא מנוחה נכונה. לאיזו בקשת סליחה הוא מחכה? שאבוא ואסביר את מה שהוא ממילא יודע וידע כבר אז? ובמה אוכל להצדיק את עצמי, שהייתי צעירה, שרציתי לחיות, שרציתי לנשום, שרציתי לגלות את העולם, והעולם היה גדול ומפתה, ואפשר היה לגדול ולהתרחב בתוכו.

אבל לא איתו.

מה את הולכת סחור סחור. פגעת בו, תבקשי סליחה, שהיית צעירה וטיפשה, ושלא הבנת כמה צער והשפלה ותימהון ואכזבה וכאב, כאב פיזי ממש, גרמת לבחור הטוב והישר הזה, שכולו ערכים ומוסריות. כך יספידו אותו בלוויה שלו עצמו. רק את ראית קושי ועקשנות והגבלה, ומניעה. לכי ובקשי ממנו סליחה. פשוט סליחה. הוא ידע.

ואיך תבואי פתאום משום מקום ותעלי את כל העניין הזה שכולם רצו לשכוח. היו לך חיים שלמים כדי להתנצל. מאוחר מדי.

בכל כמה דקות אני בודקת את הנייד, מחכה להודעה על פטירתו, שהסיוט הזה כבר ייגמר. אל תעשי כל כך הרבה חשבונות. קומי ולכי.

אני לא הולכת.

יום לאחר מותו אני מגיעה לביתו. אלמנתו יושבת לצידי בכורסה גדולה עם כריות בצבע אדום יין. היא מסתכלת בי בעיניים צרות וחדות, היא יודעת והיא זוכרת, ועכשיו היא מספרת לי בפרטי פרטים את כל מהלכה של השנה האחרונה. איך הטיפול הראשון לא עזר ואיזה תופעות לוואי היו, ולמה הוא התמוטט בדרך לטיפול השני, ומה אמרו הרופאים, ואיך הם לא ידעו בעצמם והיו צריכים להביא

עוד מומחים, ואיך היו חייבים לנתח ואיך הוא בכל זאת החליט על הטיפול השלישי שממנו לא קם.

ההתעניינות שלי מדרבנת אותה לפירוט. היא שמחה לספר, היא שמחה להדגיש עד כמה היא הייתה מעורבת, עד כמה הילדים היו מעורבים ותומכים, היא לא מדלגת על שום פרט. אבל שום דבר לא עזר. הטיפולים היו מיותרים, גם לא משפחה תומכת כזאת ואישה שמוכנה ללכת בשבילו עד סוף העולם. מסביבנו מעגלים מעגלים של חברים ותיקים. הם זוכרים הכול. מביטים בי ובה ומקשיבים. עיניי משוטטות, אבטיח חתוך לריבועים עסיסיים, ענבים שחורים ולבנים, עוגת הבית פרוסה לפרוסות עבות, בורקס.

לרגע היא עוצרת ומצביעה על בחורה שיושבת על הספה ממול, ברגליים מסוכלות, בלב מעגל של אנשים צעירים. זאת רוני, היא אומרת, הבת הבכורה שלנו. רוני מרימה את העיניים. עורה שחום, כמו העור שלו, ושתי עיניה גדולות וכולטות כמו שלו, אבל כחולות, והן מחייכות אליי והאף שלה יורד לכיוון השפתיים כמו האף שלו. שלום, היא אומרת וקמה, מתקרבת אליי, ומתיישבת מצידי השני. שמעתי עלייך המון, מדברים אצלנו הרבה על החבר'ה של פעם...

עכשיו היא יושבת על ידי. גופה נינוח, מלא, מביטה בי בעיניים צלולות וטובות. אני שואלת אותה בת כמה היא ומתשובתה אני מבינה שהגיל שלה הוא כמעט גיל שנות הפרדה שלנו. אף פעם לא שמת לי לב שהיא נולדה זמן קצר כל כך לאחר שנפרדנו. הזרע הזה שיצר אותה היה ממוען אליי, ולא הגיע למענו. היא דומה לו. כשהיא מדברת הוא נוכח בינינו.

העולם מסביבנו נעלם, זה רק אני והיא, והוא של פעם שאני שואבת מתוכה. הוא מבצבץ מבין תווי פניה, צעיר ונרגש כמו אז. הוא חוזר הנה מן המתים, מגיח מכל הבעה שלה, שקוף ונוכח. אולי גם היא חשה בו דרך מבט העיניים שלי, המרוכז וממוקד בפנים שלה. אני חוששת למצמץ, כדי שלא ייעלם. היא משתפת איתי פעולה, היא ממשיכה לדבר, ומאריכה את הנוכחות הבלתי נראית שלו. היא יודעת הכול ולא יודעת כלום.

אוגוסט 2022

מתוך רומן בכתובים שמעון צימר

היה ערב סוכות סגרירי, כמובטח בתחזית, והימים ימי קורונה, ושמואל אבוביץ', מרצה מבוקש (לספרות וקולנוע) ברשת המתנ"סים והספריות הציבוריות ואלמן טרי, גוף בעל בלורית שיבה סמיכה, סנטר של קירק דאגלס ושפתיים נשיות, סמו-קות ומחוטבות, שראשו הגדול למידותיו רכון, נוטה קדימה, כאילו מתקשה הצוואר לשאת את משקלו – נסע ברכבת האקספרס האחרונה מתל-אביב לנהרייה.

בגלל סלידתו מדוחק, צפיפות והמוניות, (גם בגלל החשש מהידבקות) הצטייד מראש בכרטיס לקרון השמור, אבל בבואו לעלות לרכבת ובראותו סביבו את תכונת הנסיעה, את המוזרות על גלגלים, את תיקי הגב והכתף, ואת עשרות הפנים הזהות, התכלכלות, העטויות במסכות כירורגיות, כשבאוויר נשאת המיית הפטפוט שאינו פוסק, תמונה שכמו נלקחה ממלודרמה הוליוודית על מלחמת העולם השנייה – זע משהו בנפשו, מעין חרטה ואחוזה לאחיו בני האדם, והוא טיפס ונדחק עם שאר הנוסעים אל אחד הקרונות הרגילים, פנה אל מושבי הנוסעים ואחוז בתחושת הרפתקנות ותעוזה לא מוסברת התיישב שלא כדרכו כשפני הפוכים לכיוון הנסיעה.

כשהרהר בזה מאוחר יותר ברור היה לו ההיגיון שבנקודת המבט שביקש לעצמו. כי אכן הנסיעה לנהרייה, יותר מאשר הייתה מסע של התוודעות והעמקת ההכרות עם אותה אשה נחשקת, נהריינית, בוהמינית בהליכותיה, צעירה ממנו בלא מעט שנים, שהכיר לפני כחודש בהרצאת אורח שנשא לפני עובדי עמותת חינוכית כלשהי – הייתה מסע של המלטות מהזיכרון המכאיב של אשתו אשר מתה במפתיע ובאלימות מסרטן אגרסיבי מפושט בעצמות לפני כעשרה חודשים.

הרכבת רק החלה לנסוע ובנייד שלו התקבלה הודעה מיאיר ולדמן, ידידו, במאי סרטי תעודה, איש אפור וחרוף, בינוני בכישורו ודווקא משום כך, ייתכן, חבר טוב, אדם רגיש ונדיב, קשוב, מסוג אלה ששהייה במחיצתם מביאה אותו לעיתים להאמין (אמונה נמהרת, ייתכן) שנדיבות והקשבה שווים רב מאשר התמצאות בכתביו של וולטר בנימין למשל או רולאן בארת.

ולדמן כתב לו כך: "רק להזכיר לך, יקירי, שהיום בשמונה נאספים אצלנו בסוכה. אנא, בוא. יהיה שמח וטעים."

נ.ב. על פי הניחוח שמגיע אל נחיריי, בזמן שאני כותב לך, אני יכול לבשר לך שבעלת הבית אופה במיוחד עבורך את עוגיות התמרים והאגוזים שאתה אוהב. אם אתה חש קנאה בנימת דברי –אינך טועה. אני מנסה להיזכר בפעם האחרונה שהיא אפתה מאפה כלשהו למעני וזיכרוני אינו מעלה דבר. ואגב, אוכל: ראה את עצמך פטור מחובת הבאת מזון. כשאר המוזמנים. לכול היותר, אם לא תצליח לכבוש

את הדחף להתנהג כבן תרבות מהוגן – הבא בקבוק יין. אלה מתקבלים בבית הזה תמיד בברכה.”

כמעט שנה עברה מאז הסתלקה אשתו ונדמה שלמחוות החמלה של ידידיו מסתננת עייפות קלה – חשב. בעודו מדמיין את אשת חברו (במאי סרטי התעודה) יוצאת מהמטבח, לבושה בקומבינזון בלבד, ובביריות שחורות, נושאת מגש עם עוגיות חמימות שזה עתה יצאו מהתנור, מזמרת מנעימה בקולה ניגון מפתה, כאילו הייתה מרילין מונרו של המטבח שמברכת את הנשיא קנדי בברכת יומולדת שמח.

”עוגיות לידיד המשפחה, עוגיות לידיד המשפחה הגלמוד. עוגיות אגוזים ותמרים, לידידנו שמוליק הנחשק שבידידים.” ונדמה שהעוגיות הן מתאבן בלבד ואך רמז לסעודת השרים לשניים, שצפויה לו (עם אשת חברו) ברגע שהנסיבות יאפשרו.

הרכבת חלפה על פני יישוב שכוח בשם בית יהושע. בתים דו משפחתיים בסגנון שנות החמישים חלפו מול עיניו, איש מבוגר (אבא שלי. חשב לעצמו) דיווש לאיטו על אופניים, נער כבן שש עשרה, לבוש חולצה צהובה שכתוב עליה עודד קטש, עמד במגרש כדורסל מוזנח ובלוי וזרק לסל.

הוא הקיש תשובה לולדמן: נעימה לי דאגתך יקירי אך לצערי לא אוכל להגיע. אנא מסור את התנצלותי גם לרעייתך היפה. אבל הסר דאגה מליבך. לא אבלה את החג בבדידות.

לרגע התלבט אם להוסיף אימוגי של פנים מחייכות או עין קורצת, אבל לבסוף שלח את ההודעה בלי שום תוספת. הוא הטמין את פניו בחלון ובהה בחוץ. בתים, שדות, כבישים, תחנת דלק. פניה של אשתו נדחקו והופיעו, שכובה על גבה בתוך בור הקבר, כמו במסדר של מתים או כמו בשיעורי הפלדנקרייז, במתנ”ס הקהילתי, אליהם הלכו יחד, בשנה האחרונה לחייה, בשר גופה נגוס ואכול על ידי התולעים, והוא אמר לעצמו שעליו להביט באחת האנציקלופדיות או בגוגל כדי לברר מה נותר מהמת לאחר עשרה חודשים. רפיון נפש נפל עליו. הוא חשב: מה אני עושה כאן, ברכבת, נוסע מאה ועשרים קילומטר רק בשביל זיון?

כאילו חשה שהוא מפקפק בנחיצות הפגישה ביניהם סימסה אליו באותו רגע האשה מנהרייה. ”הילד אצל אבא שלו. מחכה לך.”

הוא ראה בדמינו את שערו וריסו הלבקניים של הנער החריג וענק הקומה, והמילים חזרו והתמוללו בפיו, כמין לעג: ”מחכה לך. מחכה לך.” תמונתה של האם עלתה. קודם כול הקומה הגבוהה, הענקית ביחס אליו, התספורת הקצרה, המשונה, הפאנקיסטית – בלורית צהובה שתחתיה רקה גזוזה, כמעט מגולחת. האף הגבנוני, היהודי, המתריס, (שבאחד מנחיריו נעוץ עגיל מוזהב, שכמו מדגיש ומעצים במכוון את גודלו של האף) ועירומה – השדיים הקטנים, הנעריים, הבטן הכחושה שצלקת של ניתוח קיסרי מסתלסלת עליה, עצמות האגן החדות, המאפרה המונחת על שקע הטבור ואצבעותיה הארוכות, המאפרות לתוכה, כשהיא מספרת

איך בהיותה בת חמש־עשרה (תלמידת תיכון עדיין, באשקלון ולא בטיביליסי) חטף אותה ממשפחתה, בעלה לימים, גבר אמיד וזקן אז בעינייה, בן עשרים ותשע בסך הכול ושותף בשני פיצועיות מצליחות, וכלא אותה בדירה ששכר במיוחד לשם כך, כדי לקבוע עובדה ולהפוך אותה לשלו על פי מנהגי העדה הגרוזינית.

הוא סימס אליה חזרה: "אני מקווה שאין לך התנגדות שאעשה תיקוני עריכה קלים במסרון שלך. מה דעתך על: הילד אצל אבא שלו. מחכה לך ברגליים פתוחות ובכוס פועם." הוא קרא את הכתוב ותחושה של זדון חינני פשטה בו. הוא השתהה עוד רגע והתלבט אם לצרף הפעם אימוג'י מתאים ושלח לבסוף גם את המסרון הזה כפי שהוא.

השמש דעכה. גשם עז, אלכסוני, נדמה חם וטרופי, הכה בפתאומיות בחלונות הרכבת והשתתק, האור נדלק בקרון ואולי היה דלוק כבר קודם לכן ורק כעת הבחין בו. החלונות הוכתמו באדים ובנטפי מים שהשתקף בהם האור.

הוא סקר את היושבים בקרון, מתעכב על צהובת שיער מנומנמת במיני זנותי ובמסכה זעירה שחורה, שנראתה כמו תחתוני חוטיני שהוכשרו לשמש כמסכה. הוא חשב: העולם מלא בעשרות אלפי נשים שמתהלכות ברחוב עם תחתוני חוטיני על הפנים.

הוא עצם את עיניו ורחרח את בטנת המסכה שלו, מדמה שהוא שואף את ריח תחתוניה וערוותה של האישה מנהרייה. אבל ריחה התקיף יותר והעז של אשתו במחלתה – ריח סבון נוזלי זול, חומר חיטוי וקרם ידיים, והריח החומצתי המבחיל של שקית השתן – גבר עליו.

כשפקח את עיניו האוויר היה סמיך, נשימתו כבדה, לרגע לא ידע מיהו והיכן הוא נמצא.

מישהי נכנסה לקרון ומבטו הוסט אליה. היא הייתה בגילו לערך, כבדת גוף, לבושה חצאית צרה, ז'קט גברי מחויט וגרבי ניילון. היא חבשה מסכת בד צבעונית ומהודרת ששיוותה לאף שלה מראה של מקור מעוקל של תוכי ססגוני. היא התיישבה מולו, ליד צהובת השיער, הוציאה ממזוודת טרולי בקבוק מים מינרליים וספר שכריכתו השחורה נראתה לו מוכרת, על הכריכה היו פניו של זקן קמוט בחליפה שחורה שנראה כמו מוזג אירי בפאב המקומי או עובד בבית הלוויות בסרט של האחים כהן. כעבור עוד רגע זהה את ספרו של ויניקוט "עצמי אמיתי ועצמי כוזב" שהתגלגל, כבר לא זכר בוודאות איך, אל ספרייתו. האשה חבשה משקפי קריאה, שילבה ירך דשנה על ירך דשנה והחלה לקרוא. ואת כל הפעולות האלה, ציין לעצמו, עשתה ביד אחת בלבד, יד ימין, והשנייה נותרה מונחת כבדה, מידלדלת לצד גופה. והוא חשב שהיא דומה לפסיכולוגית מהסופרנוס.

הוא שיחק לעיניה. הוא הוציא מתיק הגב את בקבוק המים המינרליים שלו, ובמחוות יד של קוסם ששולה ארנב מתוך מגבעת את ספרו הצנום של טולסטוי – סונטת קרויצר.

לפני שנים רבות קרא גם הוא את הנובלה אבל עם הזמן השתכח ממנו תוכנה. הוא זכר רק את שלד הסיפור – מפגש בין שני אנשים ברכבת כשאחד מהם פורש בפני חברו לנסיעה את סיפור נישואיו המאמללים. מתבקש, אמר לעצמו, ערב הנסיעה, לחזור ולקרוא את הנובלה במהלך הנסיעה הזו ברכבת.

עיניו שוטטו על הדף הראשון, מתקשות להתמקד. נדמה היה לו שהזכוכיות של משקפי הקריאה מוכתמות. הוא הסיר את המשקפיים, נשף עליהם עד שהתכסו באד וניגב אותן במטלית ועדיין הקריאה הייתה לו מאומצת. אולי זה אור הדמדומים שמקשה עליו, ואולי הגיע הזמן להיבדק אצל האופטומטריסט מפני שהמספר והצילינדר גדלו. ואולי זה הקטרקט שהבשיל ומאפשר כעת ניתוח, לקלף ולסלק את העדשות הפגומות ולתפור במקומן אחרות.

הוא חדל מניסיונות הקריאה ונסחף במחשבות אל היום ההוא, בו הכירו. אל הכנס החינוכי בו השתתף, שנערך באחד הקיבוצים סמוך לגבול הצפוני.

הוא נשא הרצאה שכותרתה הפרובוקטיבית במכוון "על האהבה כמשבר פסיכוטי מתמשך וכדיאלוג עם אלוהים בסרטו של לארס פון טרייר 'לשבור את הגלים'".

בחדר התרבות הצנוע של הקיבוץ בו התארחו נאספו כשלושים מורים, מנהלים, מחנכים ויועצים חינוכיים – מרביתם נשים.

הוא פתח את ההרצאה במוזיקה של להקת ג'טרו טול המופיעה בפסקול הסרט. כבר אז ראה מי איתו ומי נותר בחוץ, מסתייג ונרתע. שתי נשים, דתיות על פי לבושן, ששערן נאסף במטפחות צבעוניות תפוחות, דמויות תרבוש – נמנמו, אחת אחרת סרגה סוודר ואולי צעיף או כפה, ואחת נוספת דיברה בהיחבא בנייד והסתמסה. נדמה היה לו שהיא משקיטה ריב בין הילדים. אז ראה את עיניה המתגרות, הסקרניות, בוחנות אותו. הוא נמנע מלהביט בה גלויות ותכופות (כדי לא להסתבך שוב בתלונה של סטודנטית על פלרטוט ויחס שוביניסטי מבזה מצד המרצה, כפי שנכתב אז, במכתב שהפנתה אליו אחרי אחד הכנסים, מפקחת לוחמנית ממשרד החינוך) אבל כשדיבר כיוון את קולו אליה. כשנגשה אליו אחרי ההרצאה כדי להחמיא לו על ההרצאה המרתקת אבל לחלוק על (מהותה) האופן בו הוא רואה את האהבה בין שני אנשים בוגרים, ראה שהיא גבוהה ממנו כמעט בראש שלם ולמרות שהורגל בקומתו הנמוכה נרתע לרגע כאילו הציפה אותו שוב תחושת הנחיתות שמשלה בו כל שנות בית הספר התיכון כשכולם סביבו גבהו ורק הוא נותר בקומת נער הבר מצווה. הזמן השכיח ממנו את סבלן של אותן שנים, נותרו רק פירורי זיכרון. הוא ואימו מבקרים במרפאתו הפרטית של רופא מומחה, אנדוקרינולוג, בבית מרווח עם חצר נאה ברמת חן, הוא נוסע לרחוב נווה שאנן בתחנה המרכזית, היכן שצפה פעם בקולנוע בסרט פורנוגרפי, וקונה נעליים (של ערסים) עם עקב גבוה. ובעקבות מודעה בעיתון המבטיחה הגבהת קומה, שבין שלושה לתשעה ס"מ, על פי שיטת קאמינגס, שפותחה באוניברסיטת סטנפורד היוקרית הוא מבקר במשרדו של שרלטן ממוצע קומה ברחוב צ'לנוב שמחתים

אותו על חוזה שמחייב בסופו של דבר את אביו לשלם עבור טיפולי ההגבהה מחירה של משכורת חודשית של פועל באותם ימים וקושר אותו למעין צלב שנראה כאלו הושאל ממחסן הרקוויזיטים של האינקוויזיציה, שמתח ומרווח את חוליות חוט השדרה.

אביו – איש גבוה וכבד גוף, פשוט נפש ושתקן, תפסן במקצועו, צפה בצער ובלב נגוס מדאגה ועלבון בבנו קטן הקומה והחלוש המתקשה אפילו לדפוק מסמר בקיר וחסר כל זיקה למקצועות החשמל וההנדסה שמובטחת בהם פרנסה נאה ומעמד חברתי נחפץ, תחת זאת הוא מתעמק בספרי הגות ומדע שאפילו את שמם הוא, אביו, מתקשה להגות.

המחשבה שבתוככי הבית שקיים בעבודה קשה ובכספי השילומים מגרמניה צמח בנו לאישיות תימהונית סוטה, קורא בחשאי, בבית השימוש, שירים, ומתהלך עם נעלי נשים, שתיקתו לועגת לאב על בורותו ודיבורו יהיר ומתנשא הסעירה את רוחו של אביו, עד שיום אחד איבד את עשתונותיו, קילל אותה בידיש וברוסית, אז תוך כדי שהוא מגמגם, כמו תמיד כשהוא נרגש, הכריז עליו כמת ואמר שבכוונתו לעשות קריעה בחולצתו ולשבת עליו שבעה, סטר בפניו והסתגר אשם ומיוסר באפלולית חדר השינה עם התקף מיגרנה, כשמגבת לחה מהודקת סביב מצחו.

בגלל קומתו, משקלו המועט, החסר ורשרוש בלב שהתגלה בבדיקות של לשכת הגיוס נמנע ממנו להתגייס והוא פנה ללימודים באוניברסיטה. באותה שנה התחיל לנבוע ממנו הדיבור. הוא החל להיראות בקפיטריה, באירועים חברתיים של החוג, וביסס לעצמו שם של איש שיחה שנון וממולח החביב על הבנות ועם הזמן גם כמרצה מרתק. ידענותו הענפה והמגוונת ניכרה בקולו השקט והבוטח כשפטפט על השלכותיו של מחקר הגנום האנושי או הפגין את התמצאותו בפוטבול האמריקאי ובטבלת האן.בי.איי. הוא לא ניחן בקסמו האוקספורדי ובקולו עתיר הניואנסים של עמוס עוז, גם לא בקול התוכחה המתפרץ של פרופסור ליבוביץ', היה לו טנור רגיל, חסר צביון מעניין ותהודה, קול צווחני קמעה ומעורר לעיתים גיחוך, כמו קולו של בן־גוריון או כמו קולו של נער שעוד לא התחלף לו הקול. אבל בקול הרגיל הזה, היבש, הענייני, והנוקב, אשר קצבו נדמה לעיתים לתנועתה הגלית המפתה והכובשת של מעשה האהבה עצמו – הילך פלאים על שומעיו. אשר מטבע הדברים היו בעיקר נשי.

באחת מההפוגות שבין ההרצאות הם יצאו לטייל בשבילים של הקיבוץ, בדרכם לטבול במקווה של מים חמים ועתירי מינרלים שונים שמצוי על פי השמועה בגבולו של הקיבוץ ושואב אליו זוגות מדיירי הקיבוצים שבסביבה ותיירים שחשקה נפשם ברחצה אינטימית וזולה בג'קוזי שהעמיד הטבע. טרקטורון העלה אבק בשביל העפר שליד הגדר. פרה שאבדה את הדרך ואת חברותיה הגיחה מולם מתוך מטע בננות, תלתה מבט בהר האפור, הקרח, הבולתי, שהיתמר מעליהם, וגעתה בתלונה מרה. הוא העלה זיכרון ילדות, משומש תכופות, אשר האמין שהוא מעורר בנשים

את הרגש האימהי ובו איבד את אביו בשוק הסיטונאי שבחיפה. דילג לדיבור על מקומם של המקום והחלל בקולנוע המודרני. הוא סיפר על מפגש עם במאי קולנוע קוריאני נערץ ועטור פרסים. נדמה היה לו שהיא מצטנפת ביראה. היא הראתה לו על צג הנייד תמונה של נער שמבטו שונה, מפוזר, ואמרה שזה בנה האוטיסט, אחר-כך דפפה באלבום התמונות שבנייד והראתה לו קעקוע של דב פנדה (חיה חביבה עליה) שהוצנע סמוך לישבניה, בקצה חוט השדרה.

בתחנת אוטובוס בה נאספים ילדי הקיבוץ להסעה שתיקח אותם למוסד החינוכי האזורי בו הם לומדים, התיישבו על ספסל והתנשקו, וכשלטפה תוך כדי כך באצבעותיה את פניו – את לחיו, סנטרו ואת עורפו – פורפת את כפתורי חולצתו ומקרזלת את שער חזהו כמו בסרטים ממש, בעוד לשונה מלהטטת מגששת אחר לשונו, ידע שהוא עתיד להיסחף בפרשיית אהבים עוד בטרם חלפה שנה מהסתלקות אשתו.

לא היה סדר זמנים קבוע לפגישותיהם. די היה בשיחת טלפון חטופה בה הודיעה לו: "מצאתי סידור לילד. יש לנו ארבע שעות" בשביל שיעלה על מונית ויטוס לתחנת הרכבת שברחוב ארלוזורוב. ומשם לתחנת הרכבת של נהרייה, ושוב במונית, לשכונת מגדלי המגורים שצמחה סביב רצועת החוף הצפונית. והלאה, בשביל מגוון בחלוקי אבן, בסגנון היפני, אל אחד הבניינים, אל עמדת האינטרקום ואל המעלית, נדחק בינות לילדים מנוזלים ומנדנדים עד הדירה הזרה בקומה השמינית, בה הם עומדים להתייחד. פעם, כדי לחסוך את זמן הנסיעה, שכר להם חדר באמצע הדרך, במלון חיפאי, בשכונת הדר הכרמל, בבית אבן ששמר על צביונו הקולוניאליסטי, ולאחרונה, פעמיים או שלוש, היו המפגשים המהוססים טעוני הרגשות והאשם בדירתו בתל אביב, בחדר השינה ובחדר האמבטיה שלהם, יוקדים בתשוקת עלומים שכוחה, לשים, צובטים, שדיים, ירכיים, ואחוריים, דוחפים אצבעות סקרניות אל נקבי הגוף השונים, נושכים ומוצצים, מסננים גסויות, לוחשים מילות אהבה, כשכל אותו זמן אשתו חגה מעליהם, סמוך לתקרה, מתבוננת, מלווה את מעשיהם במבטה הריק והשקול, הסולח – המבט הסולח של המתים.

הכרוז פלש אל תוך מחשבותיו והודיע שהרכבת עומדת להיכנס לתחנה של בנימינה.

משפט הנשים יהודית רותם

ומיכל בת שאול ואביגיל הכרמלית ואחינועם היזרעאלית ורצפה בת איה, רעותיי טובות השכל, כותבות מפי את סיפורי, סיפור הנשים.

אספר את אשר אירע, דבר דבור על אופניו, לזיכרון נצח ולמזכרת עוון, לבל יישכח מלב. כי הגברים, הגיבורים בעיניהם, אוחזים במוסרות השלטון, יוצאים אל פני המלחמה, כובשים ארץ ומלואה, וגם את הזיכרון יכבשו להם. על כן ייקרא שמם זכרים, בעלי הזיכרון.

ואנו, הנשים, מה אנו, מה חיינו. לנשייה נגזרנו, לשכחה ולמחיה. אני מפצירה ברעותי: שמורנה על קולי כעל נר רוטט באפלה. אל תנחנה לסיפורי לשקוע אל תהום האין.

*

באותו יום מר ונמהר באתי אל ביתו של אמנון, בן המלך המתחלה, ולא ידעתי כי כוונות זדון בלבו. חזק ותאב היה, והוא החזיק בי, ושכב איתי ועינני, ולא שעה לתחנוני.

ובגמר המעשה אמר אליי, "קומי, לכי."

התחננתי אליו לבל יכלימני אחרי הרעה הגדולה אשר עשה עמי, אך הוא ציווה על נערו, "שלחו את זאת מעליי החוצה, ואת הדלת נעלו אחריה."

עמדתי בחצר הבית כמוכת סנוורים ורעם הדלת המוטחת באוזניי. דם שתי מגופי, וזעקות רמות בקעו מפי, ולא ידעתי כי אני היא הזועקת.

גופי נשמט על האדמה כעלה נושר. את כתונת הפסים שלבשתי, בגדן של בנות המלך הבתולות, חילל אמנון בידיו הטמאות. שיסעתי אותה עד ברך ועפר שמתי על ראשי.

ויהונדב, בן אחי המלך, צופה בי, רואה בקלוני. חיוך קר מתח את שפתיו הדקות הארוכות כשפתי חתול ביצות, ועיניו הקרות אמדו אותי מכפות רגלי המגואלות בדם עד שער ראשי שנפרע ונמרט וטונף. כציפור טרף העוטה על הפגר לזלול את שיריו ארב לי, לנעוץ בי את ציפורניו, לגרור אותי אל מאורתו, לתלוש את שרידי כבודי אשר השחית בן המלך.

ועוד מעט עלה חפצו בידו, אך לקול זעקותיי הופיעה פתע, כמלאך עליון, רצפה בת איה, שערה הצחור תלתלים-תלתלים וקולה עז.

"הנח לתמר, איש זדון," הניפה עליו את ידה והניסה אותו, כאשר הניסה את ציפורי הטרף מעל שבעת צאצאי שאול המוקעים.

"כי גדולה השנאה אשר שנאך בן המלך מן האהבה אשר אהבך," ירק יהונדב את ארסו, בעוד רצפה אוספת אותי כאם אל חיקה.

*

ימים רבים ישבתי בבית אחי אבשלום ולא פציתי את פי. לילות ארוכים נדדה שנתי. הקרע בבשרי דימם ללא הפוגה והשסע בנפשי לא חדל להיפרם. שוב ושוב עלו התמונות לנגד עיניי: הנה יהונדב דובר אליי בלשון חלקות, מילותיו נופת צופים. "חולה הוא יורש העצר ועוד מעט ונשמתו תפרח מגופו. נפשו יוצאת אלייך, הנערה, ואם בחוכמה תנהגי, כתר ישים על ראשך בבוא היום. גם המלך מפציר בך, לכי לבית בנו בכורו, אולי יחלים בראותו אותך. רק את, ביופיך, בחנך, בקסמך הזר, תשיבי לו את רצון החיים."

אכן, קסמי הזר. במלחמה הרחוקה ההיא שבה המלך דוד את אמי, מעכה בת מלך גשור, ואני, ילדתה בת השש, איתה. בחדר השפחות אשר בהרמון נכלאנו, בגדי החמודות שלבשה אמי יפת התואר נתלשו מגווה והומרו בשלמה גסה. שיערה המשיי הארוך גולח, ותמרוקיה ובשמיה נלקחו מידה. בכוונת מכוון כיערה השפחות, לבל יחשוק בה המלך. אך לא עברו ימים רבים ושערה צימח וגופה התדקק והתעדן, ובבוא המלך לדרוש בשלומה, נהרו פניה לקראתו. במלאת לי שתים-עשרה הסבירה לי אמי את פשר הדברים, שנפשי, נפש ילדה, לא הבינה: "כצו אלוהי ישראל בדבר אשת יפת תואר, לקחני המלך אל חדריו, אך למענך שביתי את לב המלך. אותך רציתי להציל מחיי עוני וחרפה."

וביום הנורא ההוא, בטרם מלאו לי שבע-עשרה שנים, המתין יהונדב למוצא פי כאילו גורל הממלכה בידך.

"הרף ממני," התרסתי לעומתו. "בתה של שבויה אני וייחוסי פגום. לא אהיה אשת יפת תואר כאמי ולא אובח להיות פילגש."

"אם לא תהיי לבן המלך, לי תהיי," הבזיק אליי יהונדב את חיוכו הרע, "אך עוד חזון למועד."

*

חבוקה בזרועותיה הובילתני רצפה אל בית אבשלום. הלומה נפלתי לזרועותיו, והוא עטף אותי בחיבוקו. מבלי אשר אמרתי את שמו, ידע אחי מי האיש אשר הביא עליי את אסוני.

"ועתה אחותי, החרישי", לחש באוזניי, אש בווערה בעיניו ופניו להבים. "בן המלך הוא, והוא אשר יירש את כתר בית דוד. עוד יבוא יום נקם ושילים, אך טרם הגיעה השעה."

ועוד אמר, וכפות ידיו נקמצו לאגרופים, "יד יהונדב בדבר. אמנון איש עוועים הוא, תאוותו לפניו תהלך, אך סכל הוא מלפרוש מצודה לרגלך. יום אחד, ולא רחוק הוא, אהרוג את בן הדוד נפש. אך תחילה אפרע מאמנון, ולא ממנו בלבד אנקם. כאש הגיהנום תלהט נקמתי."

לא ידעתי למי כיוון את מילותיו, אך אבשלום לא כיחד ממני דבר. "המלך!" שח במר ליבו, "הוא שמע וידע, וחרה לו מאוד, ושתק עד מאוד. כמוהו כיעקב אשר החריש על דבר דינה בתו. הכך יעשה אב ומלך בישראל? כלוי ושמעון אחי דינה אהיה, אשר כלי חמס מכורותיהם."

אבשלום איננו עוד עמי. נתלה בשערו המפואר בסבך האלה. את אמנון אחיו הרג נפש ובדוד אביו מרד. אכן, הגדיל אחי לעשות בנקמו את נקמת כבודי המחולל, אך מה בצע לי בנקמתו? גם הוא, כגברים כולם, הלך שבי אחר יצוריו, וכל תחנוני אליו לא הועילו. הו אחי, אחי אבשלום, מי ייתן מותי אני תחתיך, אבשלום, אחי, אחי.

וכל העת המרה הזאת לא נפלה שערה משערות ראשו של יהונדב.

מדוע דרך רשעים צלחה, שלו כל בוגדי בגד? שואלת אני את רעותיי החכמות, ואת עצמי אני שואלת: איזו משנאותיי גדולה יותר – שנאתי את יורש העצר אשר לא היה מעצור לתאוותיו, או איבתי לבן הדוד, הרע רע הלב, אשר עליו נאמר "איש חכם מאוד"?

ועוד שאלה לי: אם חכם אדם להרע, האם חוכמתו לחוכמה תיחשב?

*

מדי יום ביומו יוצאת אני מבית אחי אבשלום, ותמר, בת אחי היתומה, אשר שמי נקרא עליה לנחמני, מלווה אותי בדרכי. אחרי היפרדי ממנה בנשיקות אל הרמון הנשים אני הולכת, אל בית מיכל בת שאול, לפגוש את נשות המלך הנטושות, הנבגדות, הנכלמות, מאז הביא המלך את בת שבע אשת אוריה החיתי אל ארמונו. יום ביומו משיחות אנו את ליבנו – אמי מעכה, אביגיל הכרמלית, אחינעם הזרעאלית, עגלה אם יתרעם, אביטל אם שפטיה, חגית אם אדוניהו ומיכל בת שאול אשת דוד, אשת חיקו הראשונה, אשר מילטה את חייו מיד אביה, המלך שאול, ואנוכי עמן.

גם רצפה חברה אלינו. גדולות ונצורות מדברת אמי ברצפה. רצפת אש אוכלה היא ואין מי אשר יעמוד ביקוד עיניה המכשפות. גם שאול, גם אבנר שר צבאו ורעו, דבקו בה לאהבה.

על השביל המשורג ענפים ופארות כחופה שוב נקרה יהונדב על דרכי. מאז מות אבשלום, בכל אשר אלך, הולך הוא בעקביי. עד כה חמקתי ממנו. גם הפעם סבתי לאחור, להימלט, אך הוא אחז במרפקי ומשך אותי אליו. עצמתי את עיניי ודימיתי בנפשי כי עושה לו אני כמעשה יעל אשת חבר הקיני. ולוואי שבין רגלי יכרע, ייפול שדוד, כסיסרא.

"הילדה אשר ראיתך אוחזת בידה, בתך היא אשר נולדה לך מאמנון?" שילח בי יהונדב את חצי לשונו. "אם כן, לי מגיעה התודה והברכה, כי בי נועץ אמנון כאשר חשק בך עד כלות."

הסבתי פניו ממנו. קינתה של מיכל הדהדה באוזני – "שלח המלך את בני למוות ופצעו לא יעלה ארוכה כל ימי חיי". ראיתי לעיניי את רצפה סוככת על גוויות הבנים המוקעים לבל ינעצו בהן חיות הטרף את שיניהן וידעתי כי לא כמיכל אני. כרצפה אהיה. רצפת אש.

"אבדו לך המילים, תמר?" הלעיג יהונדב, וחיוכו הרע שב ונמתח על שפתיו הדקות. "לפני כל אשר אירע, גאוותך היתה יאה לך ואת היית יאה לגאוותך, אבל היום, במה תתפארי? באחיך המורד הנתעב שמת כראוי לו? בבתוליך שחוללו? בשבתך בבית אחיך שוממה ונידחת? תני תודה על יופיך, שלא נס, ועל הילדה – כמוה כמוך. גם היא יפת תואר תהיה."

גם בילדה רכה בשנים תנעץ עיניים?" שצפתי.

יהונדב המתיק את קולו. "כלל וכלל לא. בך אני חושק, לאשתי או לפילגשי. בחרי, כל עוד ליבי טוב עליך."

ופתאום ירדה עליי שלוות השקט, והמילים שבו לפי כאילו ירדה עליי נשמת אחי ומילותיו בקעו מפני. "מחר, בשעה הזאת, בוא נא לבית מיכל בת שאול ובקש את ידי מרעותי, נשות המלך."

*

על כיסאות גבוהים, סדורים במעגל, ישבנו, שמונה נשים עוטות שחורים. רק אני עטיתי לובן מכף רגל ועד רידד הכלולות הלבן. יהונדב הביט בנו כנדהם. רגע הסב את גופו לאחור כנס על נפשו, אך במשנהו חכך בדעתו. האיש כמוהו יברח? האם לנקבה ידמה? פניו סמקו, עיניו מצמצו, הוא כחכח בגרונו אך אף הגה לא נפלט מפיו.

"מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע," אמרה רצפה, אוחזת בידה מטה עץ מגולף, "ובאין מלך אשר יעשה משפט, באנו לעשות משפט צדק, כי במקום שאין איש, היי אישה."

ומיכל הרימה את קולה הרך ותבעה: "ואלוהים יבקש את הנרדף, ואת הנרדפת. שופטים נדמים לאלוהים. נהיה אנו השופטות, שליחות האלוהים."

לבסוף עלה בידי יהונדב לפתוח את פיו ומגרוננו עלו הברות צרודות, קטועות. "הא־תן, נ־שים חרו־פות, מגו־ר־שות מחיק ה־מלך, תש־פוט־נה אור־תי, בן א־חי ה־מלך?"

"שתוק, חרפת אלוהים!" פקדה רצפה, וחבטת המטה אשר בידה הדהדה בחדר. "ועתה דְּברִי, מעכה."

"על היותך סרסור לדבר עבירה, על אשר בעטייך חוללה תומת בתי, ועל אשר ילדיה שלא נולדו נגזלו ממנה, תיענש, איש רע, שחוכמתך להרע ולהשחית," הכריזה אמי מעכה, קולה חנוק ואגרופיה קמוצים.

"על כל הנשים אשר טימאת, על רוב הכאב אשר חוללת, וכדי ביזיון וקצף, תיתן היום את הדין," גללה אביגיל את מגילת האשמה אשר כתבה על קלף.

"על אשר בשלך מרד אבשלום בדוד ובשלך נכרת מארץ החיים, ועל אשר בשלך אבדו חפים מפשע מארץ החיים, ועל אשר בעטייך פקדונו כל הצרות והמארות. על כל אלה, לא תינקה מעונש!" קראה מיכל, קולה נשבר ועיניה מקור דמעה.

"לא יהונדב יהיה שמך, כי חטאיך גנות הם לאלוהים. מעתה בן־בושת ייקרא לך," הכריזה אחינעם.

"השולח יד באישה, נבל ייקרא לו!" הרימה רצפה את קולה, ובתנועה קלה רמזה לנשים לקום ולסגור על בן הבלִייעל. רק אני נשאיתי מתוחה על כיסאי. דממת מוות נפלה בחדר. חיכיתי לבאות.

פתאום נשמע צליל רועם, כבד כסלע שהוטח ברצפת האבן. לא חלף רגע, ומעומק המעגל, לרגלי הנשים, עלתה יבבה, בכי מרוסק, רצוף שיעולים ואנחות. רצפה רמזה בעיניה, הנשים חזרו לאטן למקומותיהן, ורק היא היתמרה מעל האיש ובידה המטה.

"קום, בן־בושת, קום," ציוותה. "באת על עונשך. לא נשחית את תומתך אשר אבדה לך מימים, לא נכה אותך נפש כגברים, לא נקפד את תוארך כגרועים שבהם, אך מרגע זה אבדו לך אונך וכבודך, וחפצך בחיים לא ישוב עוד. לך אל ביתך ומות, ודע כי במו ידיך הבאת עליך את כל הרעה הזאת."

באי־אומן צפיתי באיש השנוא מתקפל ומתעוות כתולעת, מקרטע על הארץ שפוף ונלעג, נאבק לשווא להתרומם כחרק שנוסרו רגליו. רצפה הושיטה לו את המטה אשר נשמט מידו באין אונים.

"הנה, קח," אמרה מיכל ונתנה בידיו כיסא קטן להיתמך בו. מעוקם וכפוף כמחצית קומתו יצא האיש את החדר, דוחף לפניו את הכיסא, משענת קנה רצוף. תם סיפורי, אך סיפור הגברים המעוולים ייזכר לדיראון עולם.

מדריך כלולות זורית זילברמן

בבואך להתחתן יש כמה דברים שהם אלף בית. לפניך המדריך השלם:

איפור - כדאי להשתמש בפוך וכחל לעיניים, שני וששר ללחיים. על האיפור להיות מהודר אך מאופק. גם את חייבת להיות מאופקת. ליייל מהתרגשות לא ישיג את הרושם שאת רומנטית, רגישה ומאוהבת אלא שאין לך קלאסה. אל תגיעי לחופה כמוני עם שני ערוצי נחל אכזב יבשים שחורים שחוצים את הלחיים לאורך, ואל תחרכי את האיפור שהושקע שעות לפני החתונה, בייחוד שכל הבכי היה כי החתן הודיע שהתסרוקת שעבדו עליה כל היום מבגרת אותך בעשר שנים וזו לא האישה שהוא הכיר ובחר.

בית כנסת - אם כבר בית כנסת תתחנני בבית כנסת יפה, עתיק, עם תקרה מוגבהת לפחות שש אמות מגובה אדם. צבעים שולטים - לבן זהב ועץ מהגוני, שנדלירים עתיקים משתרשים מהתקרה משני צידי ארון הקודש ובימת הרב, כל זה יובא בשלמותו מאיטליה וייראה כמו כנסייה.

גי'בנשי - את השמלה שלך תבחרי מבית ג'יבנשי. הם יודעים מה פירוש הדר מאופק. לבן חלק, ללא תכשיטים וקישוטים, מחשוף עגול סמוך לצוואר, לשובל של כמה מטרים שילדים של אחיותיך יישאו אחרייך עד החופה. לא לבחור שמלה בשוק הפשפשים עם תחרות על מצע של כותנה. אם נשים חוסכות על עצמן אחר כך יחסכו עליהן כל חיי הנישואים.

דרמה - אל תהיי דרמטית. בכי תמרורים. סצנות. המריבות ביום החתונה גורמות לך להרהר מחדש על כל ההתחייבות שלקחת על עצמך, שלא לדבר על ממש להתחרט. הירשמי לקורס אנטי-דרמה לקראת היום הגדול.

הינומה - לפחות חמישה מטרים אורכה על פני הקרקע. יש לכסות את הפנים בדרך אל החופה. באופן כללי עייני ערך שמלה.

הזמנות - הכלה עב"ל החתן. עייני ערך עב"ל. הערה: רק אל תכתבי 19:30 חיבוקים ונשנושים 20:30 נשבעים לעולמים 21:00 אוכלים ונהנים. בבקשה לא. אפילו בתור חרוז הסיומת הדקדוקית של יוד מם צפויה ובגלית. ואת לא.

וינדזור - תתחנני בווינדזור. עיירה קטנה עתיקה ומכובדת. רחוב ראשי ובו בתי עסק וכל השאר בתי מגורים מוקפים גינות ירוקות מטופחות. וינדזור יכול להיות גם שם המשפחה החדש שלכם. זקס קוברג גוטה מריח גלותי. את צריכה שם אצילי, כי יש בעיה עם שמירת שם נעוריך, שהוא כביכול שלך אבל הוא של אביך. ואז את עוברת משם אביך לשם בעלך.

(אלא אם כן גילית ששם נעורייך דווקא בא מהצד של שושלת האמהות במשפחתך. כי אבא של סבא שלך נלקח לצבא הרוסי בגיל חמש עשרה ואמרו לו אל תשכח שאתה יהודי ואל תשכח להגיד שמע ישראל אדוני אלוהינו אדוני אחד. בסוף המלחמה הלך והלך עד שמצא בית כנסת, ואמר שמע ישראל. גבר אחד אימץ אותו וגידל אותו וחיתן אותו עם בתו, והחייל המשוחרר אימץ את שם משפחתה: גינזבורג).

זר – זר טבעי וקטן הוא זר יפה. אבל אל תכיני לבד מפרחים שקטפת בגינה. נכון שזה מבטא אותך כי את יפה וצנועה, אבל רצוי פרחים מהולנד.

חתן – רצוי נצר לבית המלוכה. עם תארים. אבל אם לא, לפחות תקפיד שזה יהיה חתן אמיתי. לא קולב של הפנטזיות שלך.

(כמו טייס קרב עם מדים גבריים שיגרמו לך להתעלף בכל פעם מהשילוב של האפטרשייב והזיעה שלו, עם עור שחום ושוקיים של סוס פרא, כדי למנוע מצב שבוקר אחד תעוררי ותגלי שכל השנים האלה היית נשואה לעצמך).

טבעות – תני לו לבחור לך את הטבעת, אבל בנוכחותך.

(בכל זאת באת מבית שלא מבזבזים בו כסף על טבעות. וכשחמותך תציע לקנות לך טבעת יהלום, אל תגידי אני מעדיפה לפטופ חדש. לא, אל תהיי פרקטית. כי זו גם הפעם האחרונה שהיא תציע לך את זה. אז קחי).

יורק – הנסיך אנדרו דוכס יורק, למשל. על כאלה תארים רמזתי בערך "חתן". יורקשייר רגימנט – כל החברים של בעלך מהגדוד של לוחמי יורקשייר, או מהטייסת, שיבואו במדים. ראי ערך מדים.

כובעים ולא משקפי שמש – להתחתן ביום שישי בצהריים זה טרנדי וגם מוזיל אבל אי אפשר שאת והחתן שלך וגם האורחים תתלבשו מפואר ותגיעו לטקס במשקפי שמש. לא. שמעתי שהחלו כבר לפרוח כובעים והמחירים עדיין הרבה יותר נמוכים מאשר בממלכה המאוחדת.

כתובה – הכתובה מוקראת בטקס החופה. הכתובה היא בעצם הסכם הממון העתיק בעולם ולכן רצוי שתדעי לשמור על זכויותייך בניגוד למה שהיה נהוג פעם.

(וגם: זה לא הרגע להיות אירוני ושהוא יגיד "שמונה גמלים עשר פרות ועשרים כבשים". כי כולם יגחכו רגע ואז הרב ידרוש סכום. ואהובך שוב יצחיק את הקהל על חשבון הדת העתיקה, הפמיניזם הנאור ועל חשבונך, ויחזור על הדברים: "שמונה גמלים עשר פרות ועשרים כבשים". והרב כבר ממש יתעצבן וסבא שלך יגיד אוט אזוי וכולם ירצו כבר לגמור עם זה ואז יכריחו אותו להתחייב על הסכום המינימלי שזה י"ח אלפים).

לימוזינה – מסוג רולס רויס שחורה ואצילית. לא לוותר. לא להיות מעשית. מה עשית.

מכון יופי – אותו הדין. שם תוכלי להירגע, להרהר, בשעה שלפחות ארבע ידיים

מעסות אותך או מסרקות אותך או מאפרות אותך וזה נעים. זה גם טקס אלטרנטיבי למקווה, וזה גם יבדד אותך מהחתן שלך שלא יציק לך ויעליב אותך מהבוקר. לא להיות איתו כי שניכם במתח. והמהדרות נפרדות מהחתן לששה שבועות לפני החתונה. לא מפני שהן בתולות אלא כדי לא להפוך את הימים האלה ליומיומיים. לתבל בגעגועים.

מוזיקה - גודד חצוצרנים ילווה את הלימוזינה ברחוב הראשי. אם אין לך - גם קבוצת תוקעי שופרות תשיג עור ברווז בקהל.

נדרים - בטקס היהודי אישה לא מדברת, אבל לאחר שחמישית מהנישאים בוחרים למצוא דרכים אלטרנטיביות לחתונה הדתית, גם הרבנים החלו לזמר, לבדח ואף לתת לכלה לדבר. אבל תחליטי עם החתן שלך מראש במה אתם בוחרים. ואם בחרת בבית הכנסת האיטלקי המוזהב, וברב לאו או ברב הספרדי הראשי, ורק החתן ידבר, אז בבקשה, שלא יתחיל למרוד בדיוק שם במוסכמות. וכששואלים אותו, כמה תיתן לה בכתובתה, שלא יתחיל להגיד "פרות כבשים ועז" וכולם יזיעו במבוכה בתוך החליפות. ואבא שלך כבר יחטוף עצבים והאולקוס שלו ייתן את אותותיו בשפת גופו. ואת תילחצי כי את צעירה ועוד פוחדת מאביך. והרב יגיד: אי אפשר. רק כסף. והחתן שלך החתן יגיד, לא. הכתובה הומצאה בימים ההם ולא היה אז כסף. ונתנו גמלים, פרות, עיזים, כבשים. וגם ככה הצעתו לא הייתה הכי נדיבה. כולם כבר רוצים למות סביבך אבל הוא בשלך, ממשיך להציע ממבחר המקנה שאין לו. הרב רוצה להתקדם ולבסוף רושם על דעת עצמו את המינימום בסך ח"י אלפים. ואת יצאת פראדל. עייני ערך רבנית או קראי את סיפוריה של דבורה בארון בשם זה.

נסיכה - נסיכה היא שילוב של כתר, תואר אצולה, ארמון ואמצעים כספיים בלתי מוגבלים. לא כינוי חיבה.

סטיילטו - נעלי החתונה שלך יהיו נעליים סגורות המסתיימות בשפיץ על עקב עיפרון דק. זהו הנשק הנשי שלך ומענה לרגל הצברית הרחבה והמרבה ללכת יחפה על מצע עור קשה בכריות ומתקלף בעקבים. נעל שטוחה היא אקט פמיניסטי אנטי פנטסטי.

ספיישל גסטס - לתבל את החתונה ואת המשפחה שבאה לחגוג איתך בספיישל גסטס. ג'ורג' קלוני בקהל תמיד מוסיף, גם אם את לא ממש מכירה אותו אישית.

עב"ל - בהזמנות לחתונה נהוג לכתוב עב"ל. תעמדי על כך שבהזמנות שלך יהיה כתוב: עם בחיר ליבה. טקסט מלא ולא ראשי תיבות, כי את ראשי התיבות אפשר לפרש גם: "עוברת לידי" (דורית עוברת לידי מנחם. מרשות אבי לרשות בעלי, אימי תמיד אמרה, מטאטאת את הבית ומתמרמרת אל תוך דלי השטיפה). גם בנדרים המלכותיים הכלה כבר לא צריכה להגיד שהיא מתחייבת לציית לבעלה. את לא נמסרת על ידי אביך לבעלך. שגם על הביטוי בעלך כבר נלחמו ונהרגו לא מעט כלות בקרב על השוויון.

פאר מאופק - חובה לנסיכות.

צרמוניה - או הטקס. זהו ביטוי צורם יותר בצליל: צרמוניה, אך נהוג בקרב קהילות מסוימות הנשענות על השורש הלטיני סרמוני, רק בתחושה מזרח אירופית או ביידיש.

קוויין ויקטוריה ויק - זהו השביל שנהגה המלכה ויקטוריה לצעוד מארמונה לארמון חמותה. לעיתים צעדו שם שתיהן. אין ספק ששביל בין שני ארמונות הוא הדיסטנס הנעים ביותר בין נסיכה לחמותה.

רבנית - לשיחת הדרכה עם הרבנית הולכת כל כלה. היא תסביר לך מתי מותר לך לקיים יחסי מין עם בעלך ומתי לא. כל מה שהוריך גמגמו ונבוכו כשניסו להדריך אותך היא תגיד לך בלי להתבלבל. אם קבעת את התאריך ואת לא רוצה שהיא תזיז לך אותו בגלל הצורך לשמור "שבעה נקיים" את צריכה לבוא מוכנה מראש (ולא לענות כמוני: יש סיפור של דבורה בארון בשם "פראדל", שבעלה היה סוכן נוסע. לא היה ברור מתי הוא מגיע, וכשיום אחד קיבלה מברק שהוא בא, הלכה לרב בעיירה, קיבלה היתר מיוחד להיטהר במקווה למרות היותה בשבעה נקיים, ולקבל את פני בעלה כשהיא מוכנה ומזומנה לקיים איתו את מצוות פרו ורבו. כל הנשים שהיו במקווה ידעו שהיא בונה על בעלה. ואז הוא הגיע, השאיר את הדלת הראשית פתוחה, אסף כמה דברים, החליף את הבגדים המשומשים במכובסים ויצא שוב לדרכו. כולן ראו שהוא לא התייחד עם אשתו. שיימינג פומבי. המקווה היה אז הרשת החברתית של העיירה, אז מה אני צריכה את זה? סיימתי בסימן שאלה. הרבנית ירתה את הדבר הראשון שעלה בדעתה ואמרה: את לא צריכה לשים לב לכל מה שאיזו עיתונאית כותבת).

שיר החתונה - רצוי ביצוע קלאסי פילהרמוני ודי כבר עם "כי לאהבה אין מדינה" של צביקה פיק.

שושבינים - בחתונה שלך את מלכה ואהוב ליבך מלך. זו הסיבה שלא תוותר על מנהג השושבינים.

תפילה - שמשפתת את כל הקהל היא ערובה אם לא להצלחת הנישואים הרי להצלחת החתונה.

שירים

שי שניידר-אילת

פרודים, שיבושי התרחשויות

א.

פתאום בעיר, בגבך אלי, לפני מזנון, מזמין משהו, מזון להשיב
 נפשה. כעבר עשר שנים, חי, אני, אשתך, מוצאת אותך בעיר
 ועיני נופלות על גופך. על גבך המפנה אלי עשר שנים. ידעתי,
 לפני ולפנים: לא מת כי אם חי. רק נה, משוטט בלעדך, מסתר
 ממני. ממקומי, כסא לשלחן, עד שיגש לך מה שהזמן, מבעד
 נקב, שסע בזמן, רואה בחשאי. תכף אקום, אגלה פני. אקרא
 בשמה, אושיט ידי. אמשך בך בחזרה אלי - ילדי ילדינו -
 אשיבך אל כתלי אל כתלינו, נשוב להיות

ב.

מכוניות. עשבים בעציץ. כלבה, לשונה בפיה. מופיע פתאום,
 דמוי אדם. זמן רב נאבקו להשיב את הדם אל לבך, החובשים.
 פרכת. בכל זאת ברכת לנו בלעדך. עכשו פה בגבך וכמו חי,
 כמו באמת עודך. קומתך, שערך, גוף, מכנסך. מיץ בקנקן. תכף
 אקום אמר אני כאן, צלחת ריקה. אם מחזיקה תינקה. שארית
 שחרה בספל לבן. כאן, שלחן וכסא

ג.

מה לך בעולם? מי מבקר? מה חסר לך בצד האחר? עוגת
 תפוחים. ירקות חתוכים בכריכים. שיחים מחוצים לשמשה.
 היינו איש ואשה - בנך חמד פרחון מחצר, אתמול, הסתיר
 בחלצה. אחר כך מרר מצער פרדה. כי אלץ להשיב למקומו
 בן צפור, שדדה הלאה ממנו. עשר שנים. הכל, עצים, אבנים,
 עשוי אותיות

ד.

פרודים, שבושי התרחשויות, הכל בגללך. כל ערבוב בעטין.
 מסבת פזורן. מפני שבר לבן המשנה. אם לא נסדרן, נשיבן
 על כנן - לא נהיה, לא נשוב להיות. נעמד בגבינו אלינו. עוד
 מעט אחרון, אחרך אל חיינו. מה כותב במקומי? במקומנו?

געגועי, שבוש דעתי. ביתי, שאינו עוד ביתנו. ילדי - חיי
 באמת - גופי שאינו עוד גופינו. שלהבות צאלון. חשבון
 משלם. דרור בעץ, עולה, נעלם.

תמונה ובה אם ממתינה לבתה מול ים

שוב אישה, הפעם במכונית, חונה מול חוף אסור לרחצה. היא רצוצה,
 על שלט מצוירת דמות במים סוערים, מעליה קו מתוח, אלכסון של אוזרה.
 בתה, הן נוסעות לכאן מידי שבוע, מתקשה בשיעורי חשבון - אני משלמת
 הון, הון אני משלמת, היא נוזפת בילדה, מדוע אינך משתדלת, מתמידה,
 היא שואלת. מידי שבוע, כשהבת בשיעורי העזר מתרגלת חיסורים, האם
 נוהגת אל החוף, אנחנו רואים, יושבת ברכב לבדה. בידה, בתרמוס תה
 שהביאה עמדה, וודקה קולה זירו, היא מוכרחה לצלוח את זה איכשהו.
 היא רצוצה. שמשיה בלוייה. שני גברים בגופיה. שחף מחטט בקצף. הייתה
 רוצה לצאת, להתמסר לאיזה שצף, אולי. ללכת על המים, יחפה. אבל מפני
 העייפות שבגופה, היא נשארת. נותרת רתוקה למכונית; אם נביט בדלת
 הימנית, נראה בה את הקמט. מפעם שמיהרה, שאיחרה. אין לה ברירה:
 היא לבד בזה. לוקחת, מחזירה. עכשיו הרוח חוטף אליו מראש בוער
 מין כובע. איך אפשר להסתגל לזה, צניחה תמידית מגובה, היא מהרהרת.
 כל מריחות הדיו לאפר ההחמצה. לכסות על החיה שרוצצה, היא מהרהרת.
 גומעת מה שמילאה לעצמה. יש לה כמה דקות לתנומה. לנהוג לשום מקום,
 לצוף. אפריל, מתחיל טפטוף. היא עוצמת עיניים.

ספר שכחה וגאולה

חיזיון בארבע מערכות לבמה הבלתי־אפשרית

רות פוירשטיין

פרולוג:

הַרְחֵם שְׂרַק אוֹתִי יוֹנֶקֶת מִגּוֹפִי, גּוֹף פְּעוּט
עֵינֵי מִתְרַחֲבוֹת (עֵינֵי מְלֹאֵךְ) אֲנִי רוֹאָה אֶת
אֲדֹרְאֲחִי שֶׁנִּפְל לִפְנֵי, אֶת אַחֲוֹת־סִבְתִּי שֶׁנִּפְלָה.
הֵם הוֹמִים:

“הַכְּנִיסִי אוֹתְנוּ אֶתְךָ לְעוֹלָם וְנִהְיָה בְּךָ עֲדֶר־אָדָם.”
אֲמִי אוֹהֶבֶת אוֹתִי כְמוֹ הֵייתִי אִמָּה, מְסִיטָה מְשַׁפְּתִי הַגּוֹלָל.

אֲנִי מִבְקֶשֶׁת לִינֵק גַּם אֲנִי, אֵךְ אֲמִי
מִצִּיבָה אוֹתִי מִזְבַּח בְּמֶרְכוּ הַחֲלָל
וְצוֹפָה בְּכָל מָה שֶׁמִּגִּיעַ אֶל פֶּתַח גּוֹפִי
הוֹפֵךְ לְאֵשׁ.

אֲנִי יוֹנֶקֶת מֵעֲצָמֵי וְנַחֲתָמָת. עֵינֵי
מִתְגַּלְגְּלוֹת אַחֲרֵינִי. עֵינֵי מְרָאָה.
הָעוֹלָם עוֹלָה מִתּוֹכִי בְּצִלְלִים, מְלַמֵּד
אוֹתִי לִקְרֹא:

א' ב'
א'

אֵךְ הַשְּׁפָה אֵינָה שֹׁפֵת אָדָם, וְהִיא עוֹלָה בְּחֶשֶׁכֶת הָאִישׁוּנִים
בְּחִלּוּמוֹת; פְּרָא הָעוֹלָם בּוֹלֵעַ אֶת זֶה אֲשֶׁר חֲזִיתִי וְאֶהֱבָתִי
אֶל הַכְּלוּם.

אֲנִי גְרָה בְּמִבּוֹאוֹת הָאֵין
בְּמִקּוֹם בּוֹ כְּלִיּוֹן שׁוֹעֵט
אוֹ מִתְחַרֵּט, וּמִשְׁאִיר
רְסִיס עוֹלָם בֵּינִי וּבֵין
גְּאוֹת וְשִׁכְחָה. אֲמִי
בּוֹכָה אוֹ מְאֻחֶרֶת לְשׁוּב
וְאֲנִי שְׁטָה בְּמִצּוֹלוֹת הַשְּׁחוּר,
אֲנִי עוֹלָה כְּאֶבֶן מִמְעִיָּה אוֹ
מִתְפַּזֶּרֶת בְּזֶרֶם דָּמָה.
אֲמִי מִתְחַזְּקֶת מֵאִיבְרֵי וּפְתַע

קמה לחיים חדשים של חרות.
אומרת: "נולדנו ביחד ונמות
באשר אני אלה, גם את
רות."

בתום הפרולוג

הנילונות מוגפים. המוזיקה שוכחת
את האדם שהגה בה, וכך שוכח האלהים
את האדם שהגה בו לכך וכך ימי-אלהים.
כאשר רוכן מערבות חדריו אל המסך
(היחיד בחללו של עולם) אין ידו עוברת
אלא כתגודת זכרון.
המוזיקה חוזרת (אם כי
עדין בלא לגלות הבמה)
או - מה שמתרשש נתק
ממקורו. הדפים הפוכים,
הדמויות פועלות:

א

הרות הזו מתהפכת לילה לילה ברחם ורה
"מי הביאני הנה - מי שעולים אל החוף
השחר" ומתפללת לשון חלומות "אתה
רצצת ראשי לזמן. הבראת כבר עולם
או עודנו מחכים?

מקימי מעפר מגוף עבר, היוצק אנשי
בעורות" הרות הזו צוחקת לילה לילה כרוח ורה.
ומלשון צחוק-הזו יורקה מפיו, לבסוף, האלהים.

ב

"צחוק עשהלי אלהים,
צחוק עשהלי בבטני,
בת-רוח קל בטני,
יצאה ממני בת-צחוק ארכה.
אך בל תצא עד כלות הבת
אשר צחקבי אלהים.
אל תצא. וכלות הצחוק
אל השתיקה."

ג

דָּקָה תְּנוּמַתְךָ אִמִּי דָּקָה עַל זְפִינְךָ הַשָּׁחַר
הַמוֹכֵן. דְּהָרוֹת צְפוּרִים אֶת עֶרְה בַּשָּׁנֶתְךָ
מִשְׁמָרוֹת שְׁעָרִים שִׁשְׁעָרֶת בַּשָּׁנֶתְךָ
אֶל חֶלֶל מְלֶכֶן שְׁחִוִית בַּשָּׁנֶתְךָ,
וּתוֹסִיפִי עֲפָעָף עַל עֲפָעָף.
וְהַיּוֹם עוֹד לֹא נִגְף. רוּחַ עָף בַּשָּׁעֶרְךָ
שָׁמַשׁ קָל עַל צֶל גּוֹפֶךָ, הַשָּׁחַר,
הַמוֹכֵן.

ד

עַד הֵיכָן אָנּוּ הוֹלְכוֹת, אִמָּא?
עַד הֵיכָן אָנּוּ זוֹכְרוֹת מָה אָמַר,
וּמָה צָעַר שָׁאִין בּוֹ נֶס וְאִין מִמֶּנּוּ שִׁיבָה?
הָאֵם לֹא עַל רֹאשׁ הָהָר, אִמָּא?
הָאֵם אָמַר דְּכָר נּוֹסֶף
הָאֵם דְּבַק בַּשָּׁעֶרְךָ הַבֶּל-קוּל -
הָאֵם אֵינְנִי הַשֶּׁה-לְעוֹלָה?
עַד הֵיכָן נַעֲשֶׂה שְׁנִשְׁכַּח עַד הֵיכָן
נִמְתַּח גּוֹף בְּרִזְלָה שֶׁל גְּזֵרָה?
הַשָּׁמַיִם צָרִים מִמֶּךָ, אִמָּא
אֵךְ הָאֲדָמָה זוֹכֶרֶת, אֵימָה
וּסְבֻלְגִית.

ה

"שְׁנִית דֵּי בְתִי, שְׁנִית עַד חוּט הַשָּׁנִי
אֶל פֶּה עֲזֹאזֵל. שְׁנִנְתָּ שְׁנִיךָ דֵּי
עַל עוֹרְהָ הַקְּרוּא שֶׁל תּוֹרָה.
עֲשִׂינּוּלְנוּ בְּעֶרְתַּת הַמִּדְבָּר לְנִקְזוּ
בְּאֶר-עוֹרוֹת אֶל צָמָא
וּמָה שְׁשְׁנִית נִשְׁכַּח, בְּתִי
וּנְקִרָא שְׁמוֹת חֲדָשִׁים: אֲרוּרֶת-אֱלֹהִים, נְדַתְאֵל, גְּזֵרָאֵל
טֶל-הָאֵל-עַל-פְּנֵי, מְרֵה-אֵל וְאֶת רוּת וְאִין אֵל
בַּשָּׁמַיִם, פֶּן יִשְׁמַעְךָ הָאֱלֹהִים
וְשָׁמַךְ גּוֹי גְדוֹל
וְזָר."

ו. הוראות במה

דמדומי שחר. עולה האל-מתוך-המכונה, ובנשיקה - מושך את רוח האם מעול גופה.

אך מיד נעצר (בגבה חצי-אמה) שכן גדולה האם מן האלהים.

בכרח טלטלת התנופה והכפיפה מן המנוף

אוּבד לו שווי המשקל, ומחליק האל (והמכונה אחריו) אל תוך לע האם.

הקהל נס באחת מן העולם. זרקור השמש עולה צהרים. הרות רוצה לנוס גם היא אך לא יודעת הבמה, או הרגלים.

אך כל זאת נעשה כעת משני, שכן קרע דק נקרע בוילון
ואל תוך אור-הצהרים חודרת לפתע חשכת החלל.

ז

קום וצא אם תוכל,

קום וצא עד הצאת,

עד הצוף השחר עד

האור יתלהט

בעור התמונות על פניך

יקומו חיים.

קום וצא עד עיניך פורעות

את מראות התבל

שחשלו בברזל.

קום וצא אם תוכל,

קום וצא מן העת

עד העת האומרת

לצאת.

פרודוס

הנפשות יורדות ובמקומן עולה על הבמה מקהלת העיר.

הערת-רקע לכניסת המקהלה:

המקהלה הן עדת צפורים כחלות, אין בן מעלות מלבד השיר והכנפים. בזמן שהן אינן על הבמה הן אך שרצים בשמי העיר ומטילות פגעים רבים. כמו למשל, כשהן צורחות בלא הפסק (רק על במה הן בנות-לשון) או שאינן יודעות לישן ומעירות את הקהל. אך חרף זאת ידע קהל שמשקלה של מקהלה

מטל צמק במחוזותיה של אמת.

מקהלה:

שמים על סביבותינו, כל עברינו שמים -
 עליונים ותחתונים וצדיים וטהומיים.
 שחור שמים על פני חשך, כחול שמים על פני אור
 השומר אשר עלינו גוף מתוח אין בו חר.
 נאמר לך, קהל סכל (ודע אומרות אנו אמת):
 השמים עתה נחתמים ואנו
 ספונים בארץ כליאה.

הלא שמעת זאת, קהל? קום וצא -
 אם תוכל! אל העבר האחד - תתקל בשמים;
 אל העבר האחר - בשמים אף יותר.
 אין אף עבר לא-חתום. קום וצא
 אם אינך מתרצה - אם בשקיפות הזו תטעה לחשב
 שישנו בהכרח מעבר, או שיש איזו עיר שעוד אין לה תקרה או כי האפק סופו
 שהוא נקרע.

שמים אמרנו. שמים קשוחים ורבים
 שאדם אינו חש. שאינם נפתחים לעמתו
 ואינם נפרצים בכוחות דעתו
 ואינם מתפרצים אל אור אין-לו-סוף
 ואין חוף בצדו האחר של הים.
 הו, הקשב קהל-אדם -
 אנחנו חשוכים,
 מצלם העצום של שמים
 מעלם של קירות
 נטולי תרכים.
 רק מפעם לפעם יעבר פהוק-אור
 (שאין אנו יודעות כיצד נכנס),
 כשרקיע מעורר
 צעקת-חשמל
 מעולם אחר
 ודי.

ראש המקהלה (צפור גדולה מכל גדול -
 זיו-שדי - שראשה עד רקיעים וצנארה
 הדקיק מעקל מפאת קוצרו של החלל):
 מנין באה לכאן רוח חדשה - הלא נשאל?

והאוויר של העולם מפה לשם איננו נע
מבלי תבוא בו בת-אוויר מעיר זרה ואי-נראית,
הלא נשאל כיצד נושאת היא את עצמה מאין-מקום?
כיצד יש יום אחד כגון רוח חדשה?

מקהלה:

כמו אשה מצלעותיו החשוכות של האדם,
כל עת ינוח שוב תפוח היא מגופו -
איך הופכות הרוחות אין-חלל למקום?
קום אדם צא אל איך-היקום!

זיז-שדי:

נענה בי דבר שנשמע כמו ראש
אך ודאי אין זה הוא הדובר -
הליכה האחרת בוראת המקום האחר
(זה לא קרה אך זה כמו להזכר) -
כמו לרקם ברגלים שרירים חדשים
("את רקמת פעם שרירים חדשים?") -

ראשית המקום מתעלה ברגלים, אחר-כך עולה בעולם
ולו הובל לשם אדם אחד נוסף (כמו אל חלום)
עולה המקום בשמים (כמו לרקם לאלהים
שירי רגלים חדשים)

מקהלה:

צמרמרת עברה בי! ראות התמסכה
עת עלה ברגלי זכרון שנמחה מן העולם -
שלא קים ומתרקם בישותי
כמו מה שלא היה עדין לא נשלם.

תמונה ראשונה

אותו מקום. אותו מצב.

דבר איננו משתנה על הבמה או בזרקור.
אם-כך אינהו הבודל יש בין האז אל העכשוו?
דוקא משום שאין שנוי (לזמן רב, רב מכדי
שלא יחול בו שום שנוי או שום תמורה)
אזי נולדת התמונה

ואינה אלא מה שקדם לה
 אך עתה, ובכן, תמונה היא
 של הונה (שחדל למות)
 והתמצק או התפצל
 או התרחק.

אל התמונה נוספת הרות מפלסת את דרכה אל הבמה בין מנגיני הצפורים
 והמהומה.

היא הומה אליהן כיונה וכשוטה
 המתעטף בקול חיות.

הרות:

אחיות, אני קרבה אל האויר --
 דוק עורי הפך שביר, וְשִׁקוּף
 ותתראה דרכו העיר.
 ואין בגוף עוד שוםמשקל
 ותארו רק כסות הטל
 ועל הכרד עיני רכה כאין-רואה.
 האין רואה אני -

רואה את הפסגות האפלות,
 שנפלו בשעת-בריאה
 ולא הורמו.

את ערפלי-האלפים שנטרפו, שנטרפים
 את הרפים, הערופים, המסגפים
 והטרפים - וכבר אינם. העיר נועלת
 שערה מפני גרונם - אך שאונם כמשב כנפן
 של העופות --

שמעו את הדממה
 עוטה גרון! -

רוקעת רגל במדרון חק הכבידה:--
 נהר נגלל אל-על אל יום לדת-עולם,
 קולות כל-מי בחללם התהומי
 בטרם עוד נפתח הפה והתפלגו ההגאים!
 הלא רואים אתם? --- בין רחוב לרחוב רוחים
 שרוחם היא אחת. ובאבחת מבט מתפלא
 היא שוב-תשוב ותתגלה
 כלב לבה המתנגן

של הבריאה!

מקהלה:

אי פרענות את נגלית לעיני!

אי! פרענות צפורים

אי לה לעיר היפה הפתוחה

פרוחת-אש בפתיחת השערים!

הרות:

ההרים בוערים בזכרוני, אף אם שלוו את שלונתם

מה שנסתם אז נעתק ממקומו

ותהומו פעור פער, באר פעורה היא העבר

ולעברה שעותי שועות ומתענות במחול מוזר

שאין בו חק, אין פנאי לשתק

מפני הבור אשר בעיר, עורה נפער אל מח שיר

פרח היופי מגבוליו, מגבעוליו.

אין כח עוד בבנינים

מלהחזיק בטונייהם, מלהשקיט

רחשי הגשם ששמרה האדמה

מיום מבול.

עולה שומר-הגבול וחשך בבמה, רק קולו נשמע [מראהו לא נודע במח איש ועל כן

לא יוכל ללבש אלא דמות חשך-מחזה]. עתה יודע הקהל שכל דעה לו בתמשקל

והיא נוצקת בבמה אל מציאות.

שומר-הגבול:

שמש מתוק, צלו של האויר,

או שיר פעמוני-עלים ברוח:--

הכל שכוח עתה מן העינים,

מתראה כעיר-שמים - בהיר בלא פנים.

יונים צובאות בזכרונו על פשטות האדמה

על צלם העמק של חפצים,

על אבנים מסתתות, בעיר

גרמי המדרגות

שאת ראשם נתן לראות ולהכיר.

עתה אין קיר שיש לו סוף. אין כתל שלא

ממלא את הנוף, אין ראש-אנוש אשר הגה את הבתים.

מי יאמר לה לאמה למפעליך דמות שממה
למגדליך פני אימה, כמו נוצק התהום בבטון.
בעיר זרה-זו כמו מפיץ האלהים מתרדמה,
ואנו חלומי
הנפרץ אל כליון.

מקהלה:

שקט שקט שן האל,
שן ושמור החיץ
שן כי טרם בא העת
לקום אל הלם-קיץ.
שקט שקט הם אדם!
מה גרונד תרעים
מה תפריע את עדן
שנת האלהים?

שומר-הגבול:

ימים ולילות שנשקו ריח טל, או קולות נגינה
רחוקים: - חשת כי היה כל זה כמזח לספינה,
כי תעגן בכל פנה שבעירך,
בכל פנים שמתקרבות לעמתך
כזכרון.

כן, היה בכל זה שיר

זכרון מתוק-שביר

שאי-אפשר להעביר בשום לשון

מלבד בוז שבה דוברים הדברים אל תוך דמותך:

יוצקים תבניות נסתרות בבשרך, מתנהגים

כעורות, קני-מתאר ובארות

כמו הילדות -- רבה באר, עמקה נוצץ ומסתתר,

או הנריקה היא עור בוער אל מבטך.

או הלילות הן קו-מתאר שלעולם אינו נגמר,

ששקע בהן הנצח - אל כוכבי-מרום נשבר.

העבר היה הרשם העמק במדרכות -

בריכות בהן טובע ההנה.

עתה העיר אבני-מדרך בהן הזמן כלו שטח,

לא יפתח עוד הרחוב דברי-ימים.

העיר פלה עולה מגדל אל מבטו המבהל

של העתיד. אמר תפלה -
מה שעוד לא נברא מעיד
כנגדך.

זיז-שדי:
שאון-צרחתה,
אני שומעת את קולך!
האם נמחה כל הדבור מן העתיד?

הרות:
גם העבר שאון-צרחתה - אבחת החשך
או פריחה של גוף תהום אל העכשוו-
אין אן ללכת!

הוראות במה:

בעוד ארבע שניות העיר נהפכת -

הנה היא העיר נהפכת

והעיר נהפכת בכל מאוּדה, ואין רגע להבין או לאחוז בד' האמות, או לבכות, או
להגיד (מה יש לומר?)

או להרכין את הראש בפני הכביש המתהפך, והעצים המתהפכים הצפורים
המתהפכות (האנשים המתהפכים לא נעזו כלל לכתב) ובקצור כל תכולת הרחוב
והכפר;

ומן ההר ועד הים ומן השם ועד הכאן וממשכן ראש-הצפון עד הדרום.

נהפכת העיר ברגע אחד, באבחה אחת מחלטה.

בהפוך מהיר-משלם של הקרבים אל החוץ

ובסבוב פני-העיר-פנימה נהפכת גם הרוח ונשמטת

אל לועה של האם.

לי הוא לא מרביץ* רינת חיימוביץ

הוא דוחף אותה אל הקיר, הראש נחבט ורגליה מתקפלות תחתיה. היא צונחת ארצה ואני רצה ומשתבללת למרגלותיה. לא עובר רגע וקערת המרק מתנפצת על הקיר מעלינו. אני מסוככת על ראשי בידיי. האטריות נחות חלקן על ראשה וחלקן זולגות מטה לכיווננו. גובלן הרקדנית הספרדייה מתנדנד על הקיר, סופג מעט מהנוזל, אך לא נופל. הקסטנייטות שלה דוממות. קפלי שמלתה האדומה עדיין נעים כתוצאה מהמפגש עם קערת הקרמיקה. אחי ואחותי ממוסמרים למקומם. הם נראים שפופים. אני חושבת לעצמי שבזמן האחרון הם ממילא די שפופים. רק כשהוא לא בבית הם מתהלכים בראש מורם, ואז תורי להיות השפופה. אני מניחה שזה הוגן, על כולנו לשאת בנטל. שקט שורר בבית כבר דקות ארוכות. היא לא בוכה, אבל אני כן. קצת ובשקט. היא לא שולחת את ידיה אליי. היא פשוט ממשיכה לשבת שם בגב מעוגל וראש מושפל. אני חוששת להרים את מבטי.

"מאם! מאם!" אני צועקת אליה, אך היא לא מגיבה.

לבסוף היא אומרת בקול חלוש "תתקשר למשטרה." נדמה שאינה מזיזה את שפתיה.

"וואט דיד יו סיי ממי?" אני שואלת בשקט. היא מתעלמת ממני ופונה אל אחי.

"ארי," היא אומרת בקול ברור, "תתקשר למשטרה!"

אחי קם מהשולחן ופונה לכיוון הטלפון. הוא מביט בה ומביט בי.

"את השתנת על עצמך," הוא מחווה בידו.

אני מרחיקה את עצמי ממנה ומהשלולית המתהווה.

"תתקשר למשטרה," היא חוזרת.

"אבל תראי מה עשית."

"כן," היא מסננת, "תתקשר."

*

השנה היא 1974. חורף רטוב וקר. חיכיתי לחודש האחרון בשנה כדי להיוולד. אולי ניסיתי לדחות את הקץ. אמא נהגה לספר שהייתי התינוקת הכי בכיינית במחלקה. זה המשיך להיות המצב גם בבית. אחי ואחותי אף פעם לא בכו. הם קורצו מחומר אחר.

* מתוך ממואר בכתובים

"כל התינוקות בכו אז, באותו שבוע קר של תחילת דצמבר," סיפרה לי אמא, "אבל אותך שמעתי מעל כולם." היא תמיד מספרת לי את זה עם חצי חיוך, כך שמעולם לא ממש הבנתי אם הדברים נאמרו בחיבה או במרמור. כן, כנראה שלא נתתי לה לישון הרבה, וכן, אני עדיין בכיינית, כמעט חמישים שנה אחרי. זה לא היה בכוונה, אמא, לא התכוונתי להכביד.

*

בהתחלה אולי היו מאושרים. אני רוצה להאמין שהגעתי לעולם בשלב ההוא.

*

בקומה שלישיית ברחוב רוטשילד 10, כל יום דומה לזה שהיה לפניו ולזה שיבוא אחריו. אבא מסיים לשתות את הקפה של הבוקר במטבח הצר, ניגש לסלון ומגיף את התריסים שאווררו את הדירה הקטנה בלילה. אז, הוא מסיע אותם, בזה אחר זה, על המסילה החורקת, וכשאור היום הבוהק מציף אותנו, הוא מניף את ידיו באוויר וצועק אל הרחוב המתעורר, "פאק אוף וורלד!" זה הסימן שלנו להתנער מקורי השינה ולקום, להתארגן לבית הספר ולגן.

הגננת שלי, מינה, היא אישה מפחידה עם שיער קצר ונוקשה ופנים רציניות. מדי יום, בהפסקת עשר, בגן, מחלקים לנו כריכים שאני שונאת, כריכים עם גבינה לבנה ופס אדום של גמבה, שמדממת אל תוך הגבינה ומרטיבה את הלחם. אני נוגסת מהקצה ואוכלת רק את הקשה המקיף את הלחות הספוגית המדממת. בהתחלה מינה שיבחה אותי, כי רוב הילדים אכלו את הרך והשאירו את הקשה, אבל ברגע שהבחינה שאיני אוכלת את הכריך עצמו, אלא רק את הקשה – המחמאות הפכו לגערה קולנית מתמשכת, והיה עלי לבלוע הכול מול עיניה הקרות. נראה כאילו לא מצמצה כלל. הכרחתי את עצמי לבלוע את התערובת המבחילה שהתערבלה בפי עם הזמן גיליתי דרכים להערים על מינה. לעיתים קיפלתי את הכריך המאוס ותחבתי אותו לכיס מכנסי הקורדורוי החומים, ובזמן ההפסקה, במקום לשחק בחצר, נכנסתי לשירותים ונפתרתי מהראיות המרשיעות. לפעמים הושיבה אותי מינה ליד תומר השמן, וכשלא הסתכלה הייתי מחליפה איתו צלחות. הכחולה הריקה שלו תמורת הכחולה המזינה שלי. הוא שמח על ההזדמנות לקבל מנה נוספת, ואני שמחתי לצאת לשחק בחצר.

בגן מינה היה ילד ששמו שרלי. הוא היה שחום ורוה וגר בבניין שמעל למכולת של ריידר. שרלי אהב מאוד לדבר איתי על הנמשים שלי. אני אהבתי לדבר עליהם קצת פחות. יום אחד הוא הצליח לשכנע אותי שאם אשטוף את הפנים ממש חזק, כל הנמשים יפלו. באותו יום חזרתי הביתה שמחה ומלאת תקווה. אמא תהתה מה פשר החיוך אבל לא טרחתי לענות לה. אם רק אצליח לגרד מעליי את שכבת

הכתמים המבישים, שהתיישבו כאורח לא קרוא על פניי, אוכל להפוך לילדה שמחה. התייצבתי מול המראה באמבטיה. שהיתי שם שעה ארוכה. קרצפתי את הפנים עם מים קרים ואחר כך עם מים חמים, ניסיתי עם סבון ובלי סבון, השתמשתי בציפורניים לגרד אותם החוצה, "טריי הארדר!" סיננתי לעצמי ככעס כמו שאבא תמיד אמר כשעזר לארי בשיעורי הבית אבל שום דבר לא עזר.

אמא ישבה על הספה וקראה. שוב וירג'יניה וולף. על כריכת הספר, בשחור לבן, האישה העצובה ביותר בעולם. אמא הרימה את ראשה לרגע ושאלה למה הפנים שלי אדומות. הבטתי במראה שניצבה במסדרון וראיתי איך סימני הציפורניים חפרו תעלות בלחי. פתאום נפתחה הדלת ואחי ואחותי נכנסו הביתה מבית הספר. הם הביטו בי, ואז הביטו זה בזה, ופרצו בצחוק. עיניי התחילו לדלוף שוב בעלבון צורב. "מטומטמים אחד!" צחוקם הדהד גם מעבר לדלת, ריקד סביבי וחרץ לשונות פתלתלות שחנקו את גרוני.

מתינוקת צווחנית גדלתי לילדה שקטה ומופנמת. במעבר לכיתה א' פיתחתי גמגום. דיברתי רק כשפנו אליי. בלחש. אולי לא ישימו לב לגמגום. לא הצלחתי להוציא משפט אחד מהפה מבלי להיתקע. אמא החליטה לקחת אותי ליעוץ. בילי הפסיכולוגית שיחקה איתי בחדרה הקטן בלוח מגנטי, עליו הרכבתי דמויות של ילדים ומבוגרים. היא שאלה אותי שאלות וכתבה במחברת גדולה דברים שלא ראיתי.

"אבא ואמא רבים הרבה?"

"כן."

השאלה חזרה על עצמה במגוון גרסאות, אבל השקט שקדם לשאלותיה והצפייה שלה בי גרמו לי להרגיש חשובה. היא הייתה ממוקדת בי. היא בחרה לשחק איתי. אני מעניינת אותה והיא מחייכת אליי, חיוך אמיתי, עם שיניים, לא חצי חיוך כמו של אמא או החיוכים המרושעים של האחים שלי אחרי ששוב אמרו עליי משהו שלא הבנתי.

בין ארי ושי-לי היה הפרש של שנה. אני צעירה מהם בחמש ושש שנים. הביחד שלהם הפך את הלבד שלי לבודד עוד יותר.

בסופו של דבר הגמגום נעלם עם השנים והפגישות עם בילי הסתיימו. כל מה שאני זוכרת ממנה עכשיו זה שמלת פרחים ארוכה ולוח מגנטי עם דמויות שכל כך אהבתי.

*

בבית המצב לא משתפר. לי הוא לא מרביץ, אבל להם כן והם שונאים אותי יותר ויותר. הוא העמיד אותי בפניה פעם אחרי שניסיתי לשתות אקונומיקה שמצאתי מתחת לכיור. אבל זה לא מספיק. הם עדיין שונאים אותי. מידי פעם הייתי נזכרת

בעצתו של שרלי ומסתגרת באמבטיה בניסיון נואש להסיר את הנמשים. אולי אם אהיה יפה יאהבו אותי יותר ויהיה נעים בבית. אבל כל הניסיונות כשלו והמצב המשיך להיות גרוע.

*

בבית הספר המצב לא טוב בהרבה. דיאנה ראובני, חברתי היחידה, הייתה מקובלת מאוד ובאשר הלכה הלכתי אחריה כצל. ההורים של דיאנה התגרשו לפני שנים, כשהיא הייתה קטנה ואבא שלה הבליח מדי פעם עם מתנות אקזוטיות שהביא לה מכל צוות הגלובוס.

פעם, כשביקרתי אצלה, היא אמרה לי שאבא שלה טייל בכל העולם.

"גם בעולם התחתון?" שאלתי.

"בטח! היא ענתה.

וואו, חשבתי לעצמי, אז הוא באמת היה בכל העולם. איזה כיף לה.

דיאנה הייתה מביאה לבית הספר דברים מיוחדים שאף אחד לא ראה קודם, מה שהקנה לה מעמד גבוה בקרב הילדים. כולם רצו לבלות איתה בהפסקות, ואני נשכחתי במהרה. כמה שמחתי כשקראה לי לפתע בהפסקת עשר לצאת איתה החוצה. היא החזיקה שקית קטנה ואפרסק בתוכה. אולי היא רוצה לחלוק אותו איתי, חשבתי. אמא אף פעם לא קונה אפרסקים, היא אומרת שזה יקר. דיאנה הובילה אותי במסדרון הארוך לכיוון השירותים. מעולם לא נכנסתי לשירותים בבית הספר, תמיד היה שם מסריח ומלוכלך והעדפתי להתאפק עד הבית. אבא חזר והזהיר לא לגעת בשום דבר בשירותים ציבוריים, שלא אדבק חלילה במחלות איומות. פעם, אחרי שעשינו קניות בשוק, לא יכולתי להתאפק והוא לקח אותי לשירותים בתחנת דלק סמוכה. הייתי כבר עייפה משיטוטים בשוק, וכשיצאתי מהתא שפשפתי את עיניי.

"את רוצה להיות עיוורת?" הוא צרח עליי. "לא שטפת ידיים! את יודעת כמה

חיידקים יש לך מתחת לציפורניים?"

אבל ברגע שכבר עמדתי שם, בשירותי בית הספר המצחינים, שמחה ומחויכת עם דיאנה שלי, בטוחה שתתוודה כמה חסרת לה ושהיא רוצה שנבלה שוב יחד, כמעט ולא הצלחתי להחניק את הדמעות שעמדו בגרוני כשאמרה, "תשטפי לי את זה." היא הביטה בי בחוסר סבלנות והושיטה לי את הפרי הקטיפתי. נגעתי בברז המזוהם ולקול קילוח המים הושטתי לה את האפרסק שלה. לא בילינו יחד יותר.

גם בשיעורי חשבון פיגרתי בחומר. בכיתה ג' כבר התחלתי להעתיק שיעורים בהפסקות. "מה יש פה לא להבין?" אבא היה מתרגז. טריי הארדר! השלמתי את המשפט בתוך ראשי. הייתי מהנהגת כשניסה להסביר שוב ושוב, אבל מפלס הדמעות השקטות שזלגו פנימה כנראה הגיע לגובה האוזניים, כי ראיתי שהפה שלו

זו, אבל לא שמעתי מילה. בסופו של דבר הפסקתי לבקש את עזרתו והוא הניח שאני כבר מבינה את החומר והכול בסדר. את הפערים השלמתי בהפסקות, בלי להבין, רק שיהיה כתוב במחברת.

אבא עבד במפעל פזכים. יום אחד בשיעור מולדת דיברנו על מקצועות של בני המשפחה. לא ידעתי מה אבא עושה שם בדיוק, במפעל, אז שאלתי את גיא כהן שישב בשורה מאחוריי מה לכתוב.

"איפה הוא עובד?" גיא שאל.

"במפעל," ענית לו בלחש.

"אם הוא עובד במפעל אז הוא פועל!" ענה גיא בנחרצות. גיא כהן היה אחד הילדים החכמים בכיתה, אז זה מה שכתבתי במחברת.

רק בשיעורי אנגלית לא הייתי צריכה להתאמץ. אפילו השתתפתי בשיעור. אם פנו אליי.

בשעות אחר הצהריים אהבתי ללכת ל"בית עלי", הספרייה הגדולה מול הים, שם ישבתי וקראתי. אהבתי לדמיין שאני חיה בזמנים אחרים ובמקומות אחרים, כמו אבא של דיאנה ראובני. מסתובבת בעולם והכול נוצץ כל כך ומזמין, וכולם מחייכים אליי ואוהבים אותי.

יום אחד חזרנו הביתה בדיוק באותו זמן, אני מהספרייה ואבא מהעבודה. שאלתי מהספרייה את "המלך בבר" והראיתי לאבא את הכריכה הצבעונית. הוא הביט בפיל הצוהל בפנים חתומות. נכנסנו הביתה בדממה. אבא הניח את התיק על המיטה ותכף נשמע קליק הפתיחה המוכר. תיק ג'יימס בונד השחור שלו ננעל עם מנגנון מספרים מסתובב ונפתח, מלווה באותו צליל נעים. הוא הוציא משם תרסיסים בצבע צהוב ואדום והורה לי לתת אותם לאמא. בדרך למטבח, גברה סקרנותי, ונכנסתי עם התרסיסים לחדר האמבטיה כדי לבחון אותם מקרוב. על אחד מהם הייתה האות K שחורה וגדולה שהכרתי היטב ואחריה הופיע מספר גדול. מאחורי וילון המקלחת פתחתי את הפקק השחור וסחטתי את הלחצן. ענן מסריח וצורב השפריץ לי לתוך העיניים. שמטתי את הבקבוק בצרחה ונפלתי על הרצפה. לא ראיתי כלום, אבל שמעתי נעליים כבדות רצות במהירות. ניסיתי להגיע לכיור אך העיניים שרפו כל כך שלא יכולתי לעשות דבר חוץ מלצרוח. שמעתי את שניהם מעליי, צועקים זה על זה.

"ווי דיד יו גיב איט טו הָרָ?" אמא הטיחה באבא.

"אָר יו סְטיופּיד?" אבא צרח עליה, "איי טוּלְד הָר טו גיב איט טו יג."

אבא לפת אותי ורץ איתי למיון. העיניים שרפו ובכיתי כל הדרך. צבעים של שחור ואדום הופיעו מאחורי עפעפי, כמו נוזל צבעוני שנשפך לתוך מים עכורים. במיון עשו שטיפה לעיניים. כנראה שהמים שלהם טובים יותר מאלה שיש בבית, כי הרופא שחרר אותנו במהרה וחזרנו הביתה ברגל.

*

בבית, העיניים עדיין אדומות, אז אבא עוזר לי להכין מערכת למחר. אני נכנסת למיטה והוא שואל אותי אילו מחברות צריך לשים בילקוט. אני מציינת את רשימת המקצועות על פי הסדר.

"אני לא מוצא את מחברת מולדת," הוא אומר.

"היא בצבע ירוק."

"אה כן, הנה היא, באמצע כל הבלגן הזה שלך... יו שוד בי מור טידי!" אבא נוזף בי.

המחברת נשמטת מידו כשהוא שולף אותה מערמת ניירות וספרי ספרייה שנערמו על השולחן. הוא מרים אותה וקורא את העבודה שעשינו על מקצועות במשפחה. הוא מחייך, אך עד מהרה נמחק החיוך מפניו.

"פועל?" הוא שואג לעברי. "את אמרת להם שאני פועל?"

אני מנסה להתיישב במיטה ולהסביר שזו לא אני, זה גיא כהן אמר.

"אבל אתה עובד במפעל..." אני לוחשת.

כשגיא אמר, "פועל" זה נשמע הגיוני, אבל עכשיו זה נשמע כמו הדבר הכי נורא שיכולתי לומר.

"אני כימאי! אני עובד במעבדה במפעל!!! אני אקדמאי!!! למדתי הרבה מאוד בשביל זה ואת אמרת להם שאני פועל?"

הוא מטיח את המחברת הירוקה על הרצפה ומסנן מבין שיניים חשוקות "אני כימאי. אקדמאי!"

נשימותיו מהירות "אני למדתי הרבה מאוד בשביל זה!" הוא מושיט את ידו לילקוט, הופך אותו ושופך את תכולתו ארצה. "אני אקדמאי ואת אמרת להם שאני פועל?" עיניו רושפות, מביטות בי דרך חרכים מלאי תיעוב.

"סליחה אבא, סליחה, לא ידעתי, סליחה..."

אבל הוא כבר יצא מהחדר בטריקת דלת.

אחרי השבעה על ישראל

גל של בהלה הציף את ריווי כשצלצלה בדלת ואף אחד לא פתח. היא פתחה את הדלת עם המפתח הרזרבי. הסלון היה אפל. רק אור קלוש הבהב מהטלוויזיה. בקושי הצליחה לראות בחשכה את שתי הדמויות שישבו מכווצות על השטיח, שעונות זו על גבי זו ועל ערמת כריות. היא הדליקה את האור. המראה היה מגוחך.

"מה אתן יושבות ככה, יצאתן מדעתכן?"

"שבעה!" צווחה אימה. "או שלא שמעת על המונח הזה מימיך?!"

"אבל למה ככה, בחושך? ואיפה כולם? עדיין לא כל כך מאוחר." היא הציצה בשעונה. השעה הייתה רק עשר וחצי.

"הלכו," נבחה גילי אחותה בקול צרוד מבכי.

"איך הלכו? עוד מוקדם," מחתה, מבינה שעכשיו תהיה חייבת להאזין להרצאה המזוכיסטית של אימה – ההלקאה העצמית האובססיבית השמורה לאירועים חגיגיים כאלה. כשעלתה לדירה התנחמה שבטח יהיו הרבה אנשים – קרובים, שכנים וסתם אנשים שהכירו את אבא ויבואו להביע תנחומים – והיא תזכה לפס מהאירוע המגוחך. אם כבר פספסה את הלוויה, לפחות שתזכה לשחרור מוקדם מהצרמוניה הצבועה. אבל לא. אמא שלה לא תיתן לה את התענוג. "את נשארת לישון?!" קבעה.

"אני חייבת לחזור הביתה," ענתה בשפל קול. "ענת מחכה לי."

"שלא תזכירי את השם שלה בבית הזה," אמרה אימה. "אבא שלך כבר בטח מתהפך בקבר."

היא הביטה באימה ובאחותה שקברו את עצמן מאחורי תל הכריות, והלכה לשבת על הספה, בלי שתדע איך תעביר איתן את השעה הקרובה, עד שתוכל להסתלק.

חילול המת! קבעה אימה בקול ניחר, אבל ריווי כבר לא הקשיבה. גילי קברה את פניה בין ברכיה והניעה את עצמה קדימה ואחורה, כפי שעשתה פעמים רבות בילדותן. "תגידי משהו," אמרה.

"מה להגידי?" ענתה גילי בקול חורק.

"תספרי איך היה בלוויה."

"מה, זה טיול שנתי שאני חייבת לך חוויות?"

"אל תעצבני. תספרי מי בא. הרבה באו?"

"כל המשפחה," שחררה לבסוף אחותה את התשובה.

"ומה עם הפרידמנים והפרץ-חיותים?" אלה היו השותפים הוותיקים של אביה, ולאחרונה היא סגרה עסקה שמנה עם הבן של החיותים, שירש כמוה את העסק המשפחתי, והצעיד אותו בגאון לשנות האלפיים.

"רק זה מה שמעניין אותך?" אמרה גילי, ועדיין לא חשפה את פניה הקבורות בערמת הכריות.

"מה פתאום, התרעמה על חוצפתה של האחות הקטנה. "אני שואלת כדי לדעת אם כיבדו אותו כמו שמגיע לו, זה הכול."

"כיבדו, כיבדו, כמו שיכבדו אותי בגיהנום, צווחה אימה. "ואת, למה היית צריכה לנסוע דווקא עכשיו, אה, למה עכשיו? כשאבא גוסס נוסעים לחו"ל?! את, רק עסקים יש לך בראש!"

הפעם החליטה להבליג, ולא להשמיע את התשובה המקובלת במשפחתה במקרים כאלה, שנאמרת לפעמים בצחוק ולפעמים ברשעות: "וממי היא למדה את זה, אה, ממי?" בהזדמנות אחרת הייתה שוטפת את אימה כפי שנהגה לעשות בנערותה, להשפיל אותה עד שתביא אותה לדמעות. למה לא, שתלך לבכות ליד החלונות, שתנקה את התריסים עם דמעותיה.

"איפה טולי?" חקרה את אחותה.

"חזרו הביתה. הילדים לא הרגישו טוב."

"אז למה ממנה את לא מבקשת לישון פה?" תבעה. "מה, היא לא הבת שלו?"
 "את... שלא תעזי!" מחתה האם.

תפסיקי, התחננה גילי. "את תמיד חייבת להיות כזאת רעה? כבר עדיף שתלכני, אם את ככה."

"אני לא הולכת לשום מקום עד שאתן לא מספרות לי הכול, ניסתה להעניק לשיחה טון קליל, כאילו הן יושבות ומרכלות בבית קפה. ולא שהן עשו את זה ביחד אי פעם. אמא שלה שונאת בתי קפה, ושונאת בזבזים מיותרים מכל סוג. נדמה שמעולם לא הבינה כי שפר עליהם מזלם, וכי כעת מותר לקנות הכול, הכסף זורם כמו מים.

"להכין תה, קפה? הבאתי ממתקים מיפן וגם שוקולדים מהדיוטי."

"אני רוצה חליטת ורד-הבר, התרצתה גילי, אבל אימה לא פצתה את פיה כדי לענות.

השולחן במטבח היה מפוצץ בסירים ובשקיות ניילון מלאות ובקופסאות ממתקים חתומות. כבר הרבה זמן לא ראתה את מטבחיה של אימה מלא בכל טוב: תבשילים, עוגיות מעשה בית, קופסאות מלאות ממתקים ובמאפים מלוחים שהביאו האורחים. גם המקרר היה מלא עד אפס מקום בסירים ובתבניות פיירקס, דבר שלא היה מקובל בבית הוריה זה שנים רבות.

בדרך כלל, אפשר היה למצוא במקרה רק ירקות מקשישים שהצמיחו תבולות ותלוליות סוריאליסטיות, וכמה גביעי לבן וגבינות שפג תוקפן, לצד שקיות של לחם-קל. לפעמים הייתה אימה עושה טובה ומבשלת מרק עוף דליל, ואבא, שתיעב את תבשיליה התפלים מאז ומתמיד, היה מזמין לעצמו טייק-אווי מהמסעדות שבסביבה, משווה את המנות עם מה שהכינה אימה ומזלזל בבישוליה.

אחרי שחיפשה כמה דקות מצאה מגש גדול, פיזרה עליו כמה מאפים וחיממה אותם במיקרו. ריח חמים מילא את המטבח הסטרילי. במגש אחר סידרה את הממתקים היפניים. גם פתחה שוקולד שוויצרי, פרסה לקוביות ופיזרה מסביב ליפנים הקטנים. את הכבודה, ביחד עם הכוסות: תה צמחים לאחותה, לעצמה קפה בוך ותה נענע לאימה, למקרה שתתרצה ותסכים לקבל משהו מידיה – נשאה לסלון.

"קחי", הגישה לאימה את הספל.

"לא רוצה", קוננה אימה.

"תשתי, זה טוב בשבילך, זה מחזק. לא שתית כלום היום, שלא תתייבשי", שידלה גילי.

"לא רוצה, תעזבו אותי במנוחה. פתאום אכפת לכן ממני? יופי שנזכרתן", אמרה והתרוממה בקושי. "עד שאני חוזרת, אני רוצה שתחזירי את כל זה למטבח. זה בשביל האורחים של מחר."

"אבל עוד לא אכלנו..."

"אז לכי תאכלי אצל הקורבה שלך."

"אמא, תפסיקי!" נזפה בה גילי, מנסה להגן על שרידי הכבוד העצמי והפתיחות הליברלית שעוד נותרו בבית הזה, ולא שהיו פה הרבה כאלה בנמצא כשאבא עוד היה בחיים.

"אז איך היה בטוקיו?" שאלה גילי, מנסה להעביר נושא.

"שום דבר ששווה לספר עליו", ענתה בפיזור נפש. עדיין צפתה בעיניים מצומצמות בגווייה השדופה שנקראת אימה, שהתנהלה בזחילה חולנית לעבר השירותים: אימה המתאבלת על גבר שלא אהבה, שלא אהב אותה.

"אז מה, סגרת עסקאות, עשית חיל?"

"למה העקיצות, גילי? גם עכשיו, על הקבר הטרי?"

"למה עקיצות? אני באמת מתעניינת, עכשיו, כשהכול יהיה רק בידיים שלך. את הרי העתיד הכלכלי שלי", קרצה.

"לא, את לא מתעניינת, אז אל תעשי את עצמך."

"טוב, עזובי, תביאי מהיפניים האלה. מה זה, אורז? רק חסר לך שיש בפנים וואסבי, זה עושה לי פריחה."

"תגידי, את מפגרת או מה? זה נראה לך סושי? זה ממתקים, יא מטומטמת!"
 "תגידי לה שהיא יכולה ללכת," אמרה אימה שחזרה מהשירותים.
 "תגידי לה בעצמך."

בטלוויזיה הוקרן בהנמכת קול סרט ישן שהיא לא זיהתה, משהו נורדי בשחור-לבן, אולי ברגמן. השדון שבתוכה התנער משרעפיו וצחק לעצמו: משפחות, ממש!
 "את יודעת איפה הוא שמר את ספרי החשבונות?"
 "מאיפה לי לדעת?" נחרה אימה.

"זה מה שחשוב עכשיו?" הוסיפה אחותה טרוניה.
 "אני בסך הכול רוצה לעבור עליהם. עכשיו, כשהכול..."
 "הכול מה? הכול מה?... שלך? תחלמי!" צווחה אימה.

ריווי הסתכלה בשעונה. השעה הייתה אחת עשרה ורבע. היא כאן בסך הכול שלושת רבעי שעה. לא ייאמן איך הזמן זוחל. אלוהים, חשבה, לא ישנתי איזה חמישים שעות, מעניין שאני לא מרגישה עייפה בכלל, כאילו שנעלם לי השעון הביולוגי.

"תגידו, זוכרות את הסיפור של אבא על רובן שנייכובעים?" ניסתה לשוות קלילות לאווירה. מזווית העין ראתה את אימה זוקרת אוזניים. גם גילי נראתה פתאום דרוכה. עכשיו היא התנודדה קצת פחות, הכוס עם הנוזל האדמדם בין כפותיה. "תספרי אותך, שכחתי לגמרי," אמרה בקול מתפנק.

"הוא היה מספר על אחד, רובן, שהיה חובש שני כובעים, אחד של חורף ואחד של קיץ, כדי שאם יהיה חם, יהיה לו את הכובע של הקיץ, ואם יהיה קר, יהיה לו את הכובע של החורף. זוכרות איך הוא היה מחקה אותו?"

"כן, הולך עקום כזה, נמוך, כמו איזה מפגר. ואיך היינו צוחקות," נהנתה גילי מהזיכרון: אביהן מהלך כליצן כדי לחלץ מתוכן צחוקים, פוסע שפוף בצמוד אל הקיר, שני הכובעים על ראשו, כמו אותה דמות שמי יודע אם הייתה קיימת במציאות, או שהוא המציא אותה כדי לשעשע אותן.

"והיינו מצטרפות אליו גם, זוכרת?"

"בטח! וטולי הייתה קופצת לו על הגב וצורחת שיעשה לה שק קמת." הן צחקו ביחד, משגיחות מזווית העין על אימן שהחלה להתרכך ואפילו הזליפה לעברן חיוך צדדי קטן.

"מה קורה עם טולי באמת? איך היא מקבלת את זה?" הרצינה ופנתה לאחותה לקבל תשובה.

"טוב, יש לה את הקטנים. היא כל כך עסוקה, שנדמה שכל זה חולף לה מעל הראש. את יודעת מה היא עשתה בלוויה? לא תאמיני. כל רגע התקשרה לרופא

של הקטנים. עוד לא ראיתי יצור יותר סטרילי ממנה. את התינוקת היא תחטא באקונומיקה, אם רק תוכל, " צחקה גילי.

גם ריווי צחקה. ממי היא למדה את זה, טולי שלנו? רצתה לעקוץ אבל שתקה. הערב הרי החליטה לא לענות את אימה, להיות כאחת האדם, למרות שתמיד ידעה ש"אחת האדם" והיא, זה שני דברים שונים בתכלית.

"אחת האדם" רובצת עכשיו לצד בעלה הנופח בשנתו, לוחצת את שדיה, ואם יש לה שכל גם את דגדגנה, לספק את מה שהבעל לא סיפק. "אחת האדם" מקנחת בדמעוּתיה תריסים ותריסולים, בוהה בכביש כשמכונית שלו מבוששת להגיע. "אחת האדם" מחכה שמישהו יגיש לה את העולם על מחבת, עדיף טפלוּן, אך מה חבל – צחקק השדון שבתוכה – שהמחבת שרופה, הנזיד מקולקל, ובכלל, כמו שאומרים כל המטומטמים: זה ייגמר בכי.

באותו רגע החלה אימה לייבב. ריווי הגישה לה צרור מטפחות נייר שקיבלה מהדיילת, שתקנה את דמעוּתיה לפני שיבוא הפרץ הדרמטי. והוא בא גם בא, לא ייוותר על ההזדמנות המניאק, ובמהרה הצטרפה גם אחותה ליבבה הכבושה. רק ריווי נשארה יבשה, פניה הלבנים כבושים בתקרה.

בשנות גסיסתו, כשהתכוננה נפשית למותו, תמיד דמיינה לווייה סגרירית, השמיים ממטירים דמעוּת-שליש על אביה. גם את מלבושיה דמיינה בפרוטרוט. יהיה עליה לזכור ללבוש חולצה פשוטה ולא יקרה, כדי שאחת מבנות המשפחה, שוודאי תגויס כדי לחתוך לאבלות את כנפות בגדיהן, לא תהרוס לה צווארון של בגד-מעצבים. עכשיו היא פטורה מזה. כמעט שמחה על שנפטרה מעונשו של הטקס הארוך, מכלה המלבושים.

אבל בשלושים באמת ירד גשם. היא לבשה חצאית מעטפת שחורה וז'קט-מעצבים. את שערה אספה. פזור נראה לה זנותי. "לבושה כדי להרוג," קנטרה ענתי. "את מי את מתכוונת לצוד שם?"
"אותך!" קנטרה בחזרה.

ענתי לבשה ג'ינס ומעיל עור, ונעלה סניקס לבנים. הפעם, חשבה ריווי בנקמנות שנעמה לה, היא תביא אותה לשם. תתייצב לצידה על שפת הקבר. תפגין את אשת-חיקה בפני עדרי המשפחות, שקיוותה כי יבואו לכבד את זכר אביה. ונראה אותם פוצים פה ומצפצפים. היא ידעה מה תגיד אימה לאחיותיה: "היא הביאה אותה, היא העזה להביא אותה, תראו מה זה!"

אבל אימה הייתה עטופה בקרדיגן שחור שעטף אותה מכף רגל ועד ראש, עוטה ארשת קודרת ונראית כמו אלמנה יוונייה או כמקוננת מקצועית. היא לא הביטה לצדדים ולא התנחמה בחיק בנותיה, שאחזו בה משני הצדדים.

אחיותיה לבשו חום ואפור. רק היא ואימה בלטו בשחוריהן. היא הבחינה שאפילו נשים קשישות מבין קרוביהן לא באו במדים שחורים, כפי שנראה לה ראוי לאירוע

כזה, וחשה קצת לא לעניין בתוכן. מצד שני, מצא חן בעיניה שהיא בולטת ככה, בין כל בגדי הקבצנים האפוריים שנקבצו לצד החלקה.

היא ספרה את מניין הסופדים לאביה: 45 נפשות בסך הכול. היא ציפתה ליותר, אבל אחיותיה טענו שבלוויה היו יותר מ-200 איש, ולא נהוג לבוא לגילוי המצבה אם אינך קרוב משפחה. היא בחנה את הקרואים אחד-אחד, משתדלת לזהות בכליל הפנים הדהויות את קרוביהן מצד אביה. מעולם הרי לא התעמקה באילן-היוחסין המשפחתי, גם מפני שחשבה שאינו מיוחס דיו, וגם מפני שבסתר ליבה התביישה בקרוביה המזרחיים נחותי-הדרגה.

החזן שהוזמן על ידי אימה קרא כמה פרקי תהילים, והסתלק מייד כשקיבל את שכרו השמן. איתו התנדפו גם אומרי-האמן המקצועיים, שהגיעו כדי לקבל כמה גרושים מאלמנה אסירת-תודה. קרובי המשפחה חלפו על פניהן ומלמלו תנחומים ואצו לדרכם, ובסופו של דבר נשארו רק היא וענת, אימה, אחיותיה ובני זוגן. טולי לא הביאה את הילדים מחשש למיני מחלות, שברוך השם אפשר לתפוס ליד קברים. במהלך הטקס הלכה כמה פעמים הצידה ונשמעה משוחחת בטון היסטרי עם מה שנשמע כרופאי הקטנים. גילי באה עם ידיד שלה, בחור גבוה וקירח, בעל חזות של משורר מזה-רעב. היא ניסתה לתהות על פשר הקרבה ביניהם, האם הם יותר מסתם חברים, ולא הצליחה לפענח דבר וחצי דבר משפת הגוף הלקונית של אחותה.

בדרך למגרש החניה התלוננה אימה "שהצד שלה" בקושי הגיע. רק טייה רשל באה עם מיטלטליה מירושלים: שקיות ובהן מטעמים לאחייניתה האהובה. ריווי חשה שהיא צופה במתושלח ובני דורו: אז איך הם מתנהלים בקלילות כזו בלוויות של קרובים-רחוקים, כאילו כלום, כאילו שהחיים, ויותר מכך המוות, הם משחק-ילדים? בעוד היא ובני דורה מתנהלים בכבדות מדוכדכת, מעושנת, אפופת כדורי הרגעה וממריצים שונים, רק כדי להצליח לפקוח עין בבוקר ולצלוח את הדרך המתארכת לעבודה. בחצי אוזן שמעה את תלונות אימה ממשיכות לנסר באוזני צאצאיה, ואת אחיותיה שמנסות להרגיעה בשלל תירוצים: מזג האוויר הסגרירי, אם היה יום יפה היו ודאי מגיעים הרבה יותר אנשים. ומה, לא הספיקו לה האורחים בשבעה? הרי המקרר מתפוצץ מתקרובת שהביאו כל מיני אנשים שהן אפילו לא זוכרות מי הם.

"כן, בטח, כולם הקרובים שלו," נבחה אימה. "כולם אכפת להם רק ממנו. ממני לאף אחד לא אכפת. רק כשאני אקבר, הם יבואו."

ריווי כבר התחילה לשמוח על כך שנעדרה מהלוויה.

היא הורידה את ענתי בעבודה שלה והמשיכה לבית אימה, למפגש משפחתי שעליו התעקשה האם. רק שלא תוציא עכשיו צוואות עבשות, התפללה, ותכריח אותנו לשמוע. לא התחשק לה להיות חלק מזה.

בבית אימה כבר התקבצו בסלון טולי ובעלה, וגילי, בלי החבר הקיפח. טולי

הלכה לחמם מים לקפה, וגילי ניגשה לעזור כדי להשחים את המאפים משבת. את השקיות שהביאה טייה רשל אסרה אימה לפתוח ולחשוף את המטעמים הטורקיים, בטענה שאת זה יאכלו בשבת. ריווי גיחכה לעצמה: כך ודאי חושבת האם שתצליח לגרום לבנותיה לבוא אליה שוב, כאילו הן עדיין ילדות קטנות שמחכות לממתקים.

אבל העייפות שפשתה בה מאז שנחתה הוריד את רוחה הששה לקרב כמעט תמיד, והיא התקפלה בכורסתה. מהמטבח עלו ריחות המאפים, אבל בעלה האשכנזי של טולי, שלא אהב את מאכלי עדתם, אמר שהוא מעדיף מתוק, והיא קמה להביא לו משהו אחר לאכול, וגילתה את ארונות המטבח מפוצצים כפי שלא היו זה שנים.

אימה מילאה את המזווה והמקפיא בעשרות מוצרי מזון שלא תאכל לעולם. בכל ימי חייהם המשותפים הייתה נזופת בבעלה על שקנה יותר מדי ומילא את הבית במצרכים, והעדיפה את הניקיון המופתי על פני שולחנות, המזוהמים, כדבריה, במזון מלוכלך. עתה כאילו מילאה את צוואתו הרוחנית, או שמא ניסתה להמשיך את דרכו באיזו דרך אובססיבית? עוד מעט תתחיל להזמין טייק־אווי ממסעדות, ואז נדע שהיא באמת ירדה מהפסים.

טוב, כמה כבר אפשר לשבת ככה בשקט, חשבה ריווי, כשהם ישבו ולא דיברו, בוחשים בכוסות התה או מפוררים מאפים. איך שלא יהיה, היא החליטה שעליה לחלץ את עצמה משם כמה שיותר מהר, אפילו שלא ידעה לאן תלך: ענתי במשמרת־ערב ותחזור רק מאוחר בלילה, ולדירת גילי אחותה ממש לא התחשק לה ללכת.

כשהביטה במשפחתה, חשה צער על שנשארה לבדה בלי אבא מול כל הנשים המטרופות האלה. היא בחנה אותן אחת־אחת: אימה היושבת שבורה, מבכה גבר שבימי חייו ירדה לחייו, גילי ששיחקה בשערה וכססה את ציפורניה בעצבנות, וטולי שפיתחה מנהג חדש: כל פיסת עוגייה או מאפה נבדקה על ידה בשבע עיניים, ואחרי שבחנה אותם, פסלה אותם אחד אחרי השני והחזירה לצלחת.

עכשיו אנחנו ארבע נשים לבדן. צער עז על שלא הצליחה להגיע ללוויית אביה כרסם בה שוב בעוצמה. זהו, היא יתומה באופן רשמי.

עונה מתה חנה פוטשניק

שעות אחר הצהרים משתרעות מן החלון
אל הכרסה של אבי, שירשה אמי
ולבסוף אני.
אבי שח בכרסתו,
אמי אמרה, הימים כל כך ארזים, השבוע כל כך קצר
חדשים חולפים ביעף.
הלילות לא נשאו נחמה לגופה טרוף הזכרונות והתקרטה
ששקע אל חשכת המטה.

בלילה
מנחמות ידיך האוהבות את גופי הזקן.

שעות אחר הצהרים מתארכות
השמש ממאנת להפקיר את המבדדים המחרחרים במטותיהם
לחסדי מכוונת ההנשמה ואת העולם לחסדי החשף.
לכי כבר, לכי! אינך יכולה להועיל.
לא הועלת לי בשעות אחר הצהרים המתארכות
כשהתבוננתי באמי היפה נושקת למצחי לשלום וסוגרת אחריה את הדלת,
כששקעתי לשנה טרופה
מצפה, אולי לשוא, לחריקת מפתח.
לא הועלת לי כשהתהלכתי ברחובות ילדותי
מחפשת בין עוברים ושבים
עינים עצובות שסבו ממני והפליגו הלאה.
שעות אחר הצהרים מתארכות
דממה מתכתית יורדת על רחובות נטושים.
רצודי מסכים מלויים את מרכבתו של הליוס
סוסיו מרכינים ראשם, מאבדים כוון
לרגע גם הוא נואש.

בלילה
מליות ידיך האוהבות את גופי הזקן.

ביום הקצר בשנה נתך מבול המלים החדשות
 קובידי, אקמו, נשא, מאמת,
 והיום הארך בשנה גשטף בגעגועים שנקוו בחלל גופי
 מול החלון, בכרסתו של אבי, שירשה אמי ולבסוף אני,
 בה ראו את חיהם כלים בשעות הקצרות של הדמדומים,
 בשעות הארכות של הזכרונות.
 בשעות העינים הנעצמות מכבד חרטה אפלה.
 בחלון עלעל בודד מרטיט במשב של בין ערבים.
 משתוחח עם בוא החשך,
 מתפלל, או שמא תש כוחו?

הדמדומים
 קצר רוחי לדיך האוהבות.

על ספון ספינה הנשאת עם האלבטרוס אל ארץ הקרחונים,
 אני שטה אל מקום בו הסטיקס מפלס נקיק כחל
 אל גדה לבנה.
 שם, בינות ערפלי הדממה יושב אבי ליד שלחנו,
 מקף ספרים וגירות, אמו אוחות בידו.
 שם סבי מפליג במבטו אל קרון רכבת עולה בעשן
 בתחנה הסופית של האבדון.
 עלינו להפרד, אומר האלבטרוס וקולו
 רעם הקרחון המנפץ את גופי.

בלילה
 ידיך האוהבות מאחות את גופי הנקן.
 מול החלון, בכרסתו של אבי, שירשה אמי ולבסוף אני,
 מחפשת את העלעל לראות האם זקף קומתו.
 חכי לרוח, חכי לרוח, הוא רוטט.
 לא תבוא הרוח, תפלתך לשוא,
 לא ימחו כתמי אבק הזמן שעל עורי.
 הקירות קרבים אלי בצעדים קטנים,
 פניהם סלעי מדבר.

בלילה
 אני מחפשת את ידיך האוהבות
 לנחם את גופי הנקן.

פני זוכרים את מגע הרסיסים של הקרחון,
את הגבישים הקפואים מחליקים בנתיב הדמעות,
את משק בנפי האלבטרוס וקול הנפץ
הסודק בקיעים בקירות חדרנו.
חולות הזמן זוחלים פנימה,
אבק סלעים נשא אל נהר תלאובות.
על הגדה אורב לי כארון.
חכה, אני אומרת, עלי למלא כיסי בזכרונות
לפני שאוכל לרדת אל הנהר,
ועוד עלי לבחר אחד לשים בפי, לתתו לך
לכל ימחה.

בלילה

מעירות ידיך האוהבות את זכרונותי.

בריצ'מונד פסענו אל הנהר בין בתים ושיחי ויסטריה.
רחב ידים הנהר, ננוח, שופע בעלי כנף
מקפצים אל גדה מנקדת דשא וזערורי פרחים
ושבים אל המים.
אדוות חרישיות נמזגות אל תחום הזמן של חלוני.

הזמן

ידיך האוהבות המנחמות את גופי הזקן בלילה.

בשעות אחר הצהרים המתארכות
עמדה מלכת המטוטלת שעל הקיר.
מתחתייה, בכרסתו של אבי, שירשה אמי,
אני מלקטת פנינים שנתלו על אשוחים בעמק גבוה,
מקשיבה לנהר קפוא הזוכר את רעש המפל
ולרוח המערסלת את אהבתנו בקול דממה דקה.
ריקים ושוממים הרחובות היורדים אל הנהר,
הסירות הקשורות אל המזח נעזבו.
שחפים צוללים באבחה להעלות זכרונות מן המים,
תרנים צורחים ברוח ערב.

בלילה

מהדהדות ידיך הטובות את הרוח בגופי הזקן.

בכל בקר מונה העתון המגיע אל דלתי את הימים שמחסירה המטוטלת.
 ועוד הוא מונה
 את מספר המאמתיים, המאשפזים והמתים.
 משרטט קו אדם, נוסק אל שמש של חצות הליל,
 צוחק ומלגלג, מסרב לחקי העקמות
 לשוב, לגלש אל מדף הקרח, להניח לדבים הלבנים לנום.
 בצהרי שבתות של קיץ טרפת את גופי,
 אסף שאריותי בכפותיך למנוחה של אוהבים בטרם שקיעה.
 בחצי היום כולאת השמש את הזמן,
 ממסה את זכרונותי.

הזכרונות

ידיך האוהבות המנחמות את גופי הזקן.

אל כף ידי השותקת, אספתי
 את קמטי לחיה הלבנה של אמי המתה.
 בצעירותה היו בה מלים שלא יכלה לומר,
 בזקנתה, הזמן היה שפה שמשתכחת.
 כשיורד הערב
 מתלעלעות מלותי בערפלים המאדימים באפק.
 אחד הדין לגוע אל המערב.

נחוצה לי שלות ידיך האוהבות לערסל את דרכי

הצביטה מאיה גז

מתוך החשכה הבלתי ישבן גדול ועסיסי, שני פלחים מתחת לשמלה של אימי. לידו הלך תחת שטוח ושני מקלות רגליים במכנסיים שחורים. אבא שלי. דליה, האחות של הקיבוץ ואחוריה הרחבים נעו לאט. בכל צעד אחד עלה והשני ירד. אחרון היה יושבנה של הכלה. ישבן עגול ומוצק עטוף בשמלת קטיפה אדומה.

הכלה הרימה אותי בורועותיה, ושתינו חייכנו אל הצלם. בתוך שנייה נשלחה אליי צביטה. שלוש אצבעות אחזו בלחי הקטנה, סחטו אותה והשאירו סימן אדום צורב. דמעות עלו, הבכי התאפק, שלא יקראו לי בכיינית. הגבר שהפך בתוך דקות ספורות לבעלה של הכלה, דומיטרו, עולה חדש, שכן שלנו, חדר ליד בקיבוץ. זה מה שהוא אהב לעשות. באצבעות שמנות בציפורניים משחירות.

בכל יום שלישי כשאימי אספה אותי מבית הילדים לחדר ההורים, היה דומיטרו עומד בפתח החדר שלו, ושואל בעברית שבורה "מה שלומך, חברה?"

"תגידי שלום," הייתה אימי אומרת לי ומושכת בידי. הסתרתני מאחוריה, אבל הצביטה תמיד הגיעה, משתחלת בעורמה. איך יכול להיות שאמא אף פעם לא ראתה?

והייתה הפעם ההיא, כשדומיטרו הזמין את אמא, אבא ואותי לחדר שלו ושל מיכאלה. "יש לי דולצ'שה מרומניה," חייך "ואת ילדה מתוק כמו ריבה," אמר לי וצבט. ברחתי לשירותים, לעשות פיפי ולכבות את השרפה בלחי שלי. ואז שמעתי אותם. "די, תפסיקי!"

פתחתי חריץ בדלת השירותים וראיתי את דומיטרו ואת אמא שלי צמודים לקיר. "רגע, חכי," לחש במבטא רומני וחפן את אחד מפלחי הישבן שהסתתר מתחת לשמלתה הפרחונית.

ידעתי שמשהו רע קורה אבל לא הצלחתי להפסיק להסתכל. לפחות, כך חשבתי, אמא סוף סוף תאמין לי. לא רק אותי הוא צובט, אלא גם אותה!

אלא שאז אימי תפסה בין שתי ידיה את ראשו של הרומני והצמידה בכוח את שפתיה לשפתיו, והוא אחז בה חזק, טפריו חפרו בעכוזיה ובמותניה.

אסור! רציתי לצעוק. אסור! אם תיגע בה יבוא לשוטר. אבל המילים לא יצאו.

בחוזן ירדו ממטרים ואצל דומיטרו בגומחת ביתו, בבית פנימה, הייתה הווייה שטופת גשמים. "אישה מרחובות נותנת תקווה," לחש לאימי בעברית שלו ואני חשבתי שהעסק הציוני לא מוכיח את עצמו. דומיטרו לא למד טוב באולפן.

אימי, הקולנית והבטוחה בעצמה, הייתה מאטד שקטה כשגבה גלש במורד הקיר עד שכמעט נפלה. "די, דומיטרו, די!" לחשה בקול רם. הוא התרחק ממנה,

פניו אדומים. נשארתי עוד בשירותים מחכה שילכו כבר. מרחוק אבא צחק בקול. "רומנים גנבים או שקרנים?" דליה האחות הגיעה בלי הזמנה לסלון הקטן של מיכאלה ודומיטרו. אולי שמעה שמחלקים ריבה טובה.

הלכתי בשקט בעקבות הקולות. דומיטרו נכנס לסלון אדום כולו. "הוא שמע?" לחש אבי לדליה. דליה חייכה ואמרה בלי להתבייש: "מה זה משנה? הוא ממילא לא מבין עברית."

"תפסיקו! אתם אנשים רעים," הסתה אותם אימי והתיישבה ליד אבי. "מה יש? צוחקים," אמר לה. מיכאלה הביאה עוגת שוקולד חמה, שניחוחה המתוק מילא את כל הבית. עמדתי שם, פרצופי סמוק ונפוח, ורציתי לספר, שלא רק אותי הוא צובט, לא רק אותי. אלא גם את אמא.

שיחה בין סופרות כמה מחשבות על ספרה של מיכל בן-נפתלי "האנרכיסטיות" אילנה ברנשטיין

שש נשים מתכנסות בכיתת לימוד, בבית ספר יסודי במרכז תל אביב, ל"סדנה ניסיונית, רדיקלית, סדנה של דחיפות ולא של פנאי, שאינה מתמצה בקריאה וכתובה... " שיזמה יעל, אישה החיה בגפה, שפוטרה לאחרונה ממשרתה כמרצה מן החוץ באוניברסיטה ובמקום להיכנע לפעולה האלימה של הפיטורים היא מחליטה לעשות מעשה – מעשה שראשיתו בהקמת קבוצת נשים והמשכו ב"מופע תיאטרלי מרהיב של זיקוקין די נור שלא עומד לשנות דבר בעולם רק להפגין את עצם הופעתו המטאורית..." (עמוד 10), ובעקבות אותן פגישות ליליות חשאיות בבית הספר מחוץ לזמן ולמקום לכאורה – כמו ביקשו הנשים לחזור לילדות, לאנרכיסטיות המולדת אולי, לפני שנמחקה לטובת הסדר החברתי המשעבד, לעידן קדום של תמימות שבו החיץ בין הפנים לחוץ היה נוזל, מפעפע, ואולי גם החיץ בין הפנטזיה למימוש שלה היה גמיש יותר – הן מבשילות לקראת פעולה ויוצאות לדרך. מסתובבות ברחבי תל אביב ופורעות את הסדר ולא על מנת להחליפו בסדר חדש, ולא למען מטרה כלשהי כאמור, אלא למען הפעולה עצמה, פעולה שתבצע בין השמשות. "אנחנו יודעות שיש קושי גדול לנוע בזמן הזה, להתאים את עצמנו אליו. נדמה שהפער בינינו לבינו הולך ומתרחב בלי סוף. ועם זאת, גם אנחנו משתנות. 'אנחנו' עשויות להיות הדבק שיחבר מחדש בינינו לבין הזמן." (עמוד 10) אך יותר מכל תהיה זאת סדנה שתאפשר ליעל אחת ולתמיד לפעול בניגוד למצופה ממנה ותאפשר לסובבים אותה להסתכל לתוכה. לגלות מי היא באמת.

בין כל צורות האנרכיזם, האנרכיזם השמאלני רואה בקהילה תחליף למדינה, אפשרות להרגיש שייכת לקולקטיב כלשהו. ונדמה כי אחד המהלכים ב"האנרכיסטיות" מעלה ניסיונות מוצלחים יותר ופחות של יעל במרוצת שנותיה להשתייך לקולקטיב כלשהו, לקבוצה, לקהילה, וביתר שאת לציבור נשי בעל מכנה משותף. החל משירותה הצבאי כמורה חיילת, עובר דרך הסמינר להחזרה בתשובה של נשים, השתייכותה לקהילה האקדמית, וכלה בהקמת קבוצת "האנרכיסטיות" הסופגת את השראתה מפעילותה הפוליטית-חברתית של האנרכיסטית-הפמיניסטית היהודייה אמה גולדמן, שפעלה למען שחרור הנשים מתפקידיהן המסורתיים ולמען רווחת מעמד הפועלים כפי שתועדה באוטוביוגרפיה שכתבה וביומניה של נושאת כליה ציפורה פרלמן, דמות בדיונית ספרותית שאחזור אליה בהמשך, וכמוה גם היומנים.

"האנרכיסטיות" מרפרר אל הנשים הגדולות של ההיסטוריה ושל הספרות. האימהות של כולנו. נשים שאימהותן היא בשפה שהן מקנות, ביכולת הנתינה

שלהן לקהילת הנשים, באמונה שלהן במעשיהן, בהשראה שהן מעניקות, ביכולתן לחולל שינוי. נשים מן העבר, פעימות מעברינו, שקולן קורא לנו לשבור את הכלים, "להפוך מאלה שמופקדות על הסדר לאלה שמערערות אותו..." (עמוד 10) ומצוות עלינו לעשות מעשה שלא עשינו ושאינן בו תועלת מיידית ובכלל. נשים שהן במידה רבה גלגולים זו של זו. כך למשל, ציפורה, נושאת הכלים של אמה גולדמן נקראת בפיה נורה כשמה של הגיבורה שהתפכחה מחיי ההונאה המסורתיים ב"בבית הבנות" מאת איבסן, אישה שנפרדה ממעמדה, עזבה את בעלה ובלית ברירה גם את ילדיה והלכה אל הלא נודע או אם נרצה אל החיים שלפני הנישואים והמחויבות החברתית, אל הילדות, אל החיים שלא היה מעולם. "העפרונית הקטנה", כלומר ציפורית קטנה, ציפורה, אומרת אמה גולדמן בחיך ומחקה את תורוול, בעלה של נורה. יעל עצמה מתגלגלת בין הדמויות וזו הפונה אל הנשים בגוף ראשון בפרק הראשון היא אולי המספרת בגוף שלישי בפרק השני, ואילו לקראת סוף הקריאה עולה המחשבה כי אמה גולדמן וציפורה הן במידה רבה המקבילות של דבורה הנביאה ושל יעל. מכאן שיעל, גיבורת הרומן, היא כמו ציפורה. אף כי במקביל אומרת ציפורה על אמה גולדמן שהייתה יהודית [מספר יהודית, האישה שכרתה את ראשו של שר הצבא האשורי הולפרנס], שהייתה יעל שהייתה דבורה ומכאן שיעל היא כמו אמה. וכך מתכנסות כל הנשים לאישה אחת, האם הגדולה של הנשים, בעלת הידע, המקנה את השפה, המורה, המנחה, המעתיירה, מתגלגלות ממצייאות לבדיון מגוף לגוף מנפש לנפש עד התגלמותן ביעל ובחמש הנשים שקיבצה סביבה.

נשים שנדחפות לפעולה כי אין להן מוצא אחר ושפעולתן הראשונה היא החלפת שמותיהן של הסמטאות פלונית ואלמונית שבתל אביב, סמטאות חסרות שם למעשה ששיוועו לשיים, בשמותיהן של אמה גולדמן והעוזרת האישית שלה ציפורה פרלמן, דמות בדיונית שנולדה ברומן זה ומפנה את מבטינו למודעות המתמדת של הרומן להיותו טקסט, למהלכים הארס פואטיים שלו, לטשטוש המתמיד בין בדיון ללא-בדיון ולהפניית המבט לכתיבה כ"פעולה" שגם לה אין מטרה זולת הספרות עצמה.

ומה יותר ספרותי מאשר שהייתה הסיפור - פעירת חור בזמן שבו מתרחשים אירועים שלא יכולים להתרחש על פני הרצף המתמשך - שהשייה שמתחילה באופן סימבולי ב"שמש בגבעון דום", הנס המקראי שאירע לבני ישראל, המופיע בפסיפס המוכר שבבניין השופרסל ברחוב יהושע בן נון - אחת מזירות ההתרחשות של הרומן - ומסתיימת עם אותו נס של עצירת הזמן שאפשר לבני ישראל לנצח במערכה לקראת התכנסות הסיפור בסוף הרומן. שהייה הנשענת על התשוקה האנושית האדירה לדעת מה יקרה אחר כך, כפי שכותבת בן-נפתלי בפרפרזה על דברי הסופר א.מ. פורסטר בספרו "אספקטים של הרומן" המצוטט ברומן בהקשר זה. אך בן-נפתלי נפרדת עד מהרה מפורסטר ומעלה מייד את זכרה של שחרזאדה, המספרת הגדולה מכולן, מלכת ההשהיות, ששרדה בזכות יכולתה זו.

"במשך שנים האזנו בתוכנו לכרסום עקשני של כאוס, ואף על פי כן סירבנו בכל מאודנו לחבור אליו. חששנו שהחופץ יראה כמו הפנים – אותו מבוך שכנגדו הצבנו מראית עין של סדר אקראי ושרירותי שארגן את חיינו ושימש לנו תירוץ לעשות דברים בשמו דווקא מפני שלא ממש הלם את מה שהתחולל בתוכנו..." אומרת יעל לחמש הנשים בערב הראשון לפגישתן, "הפחד הגדול ביותר שלנו היה מטלטלה פתאומית שתגרוף את הסדר אל התוהו האורב לו. פחד: המניע המכריע לסבילות גמורה ולפעמים גם לפעולה עיוורת, כזו ההופכת נשים כמונו, מושאים כנועים של הקרבה חברתית נמשכת... ניהלנו מאבק איתנים מתמשך בין כוחות קוטביים של שמרנות וכאוס, בדיוק מפני שהכאוס היה עבורנו אינטימי כל כך, ראשוני כל כך, מוכר כל כך. בדיוק מפני שהיינו חיות בר, אנרכיסטיות מלידה" (עמוד 10).

נדמה כי אין זה מקרה ששתיים מבין חמש הנשים שהתקבצו ובאו עונות לשם דבי, שם חיבה הגזור מהשם דבורה. דבורה הנביאה בהקשר של הרומן, המשוררת הראשונה אולי, שהיללה בשירתה את יעל, רוצחת סיסרא, וראתה בה לוחמת שהצילה את עם ישראל. גם מדרשי השמות של הנשים האחרות נושאי משמעות. כך למשל, שרה מייצגת לצורך העניין את האם הראשונה בין ארבע האימהות, האם של כולנו, אלה מהדהדת אלוהות נקבית, ואם אלוהים הוא האב הגדול הרי שאלה היא גרסת האם הגדולה. גם היא מתגוררת בגפה, ומעוררת ביעל מבוכה היות שלא הצליחה להבין אם היא עמידה בפני פגעי החיים או שבדומה לה גם היא ניצבת על פי תהום. ונורית דגון, היחידה הנזכרת גם בשם משפחה שתמיד הוא שם האב, אולי כדי לציין את היותה משועבדת למערכת עדיין. נורית דגון ששמה מייצג מצד אחד צמיחה ולבלוב ומצד שני אש, נור, שביכולתה לכלות הכול. נורית שפרסמה בעבר שני ספרי שירה, וכתבתה יבשה בעקבות מחויבותה למשפחתה, ודבקתה בסדר הקיים, מופיעה בגלגול קודם ברומן כמשוררת המציגה את הסרט "תוף הפח" על פי ספרו של גינטר גראס במחנה הצבאי שבו שירתה יעל. חמש נשים ולמעשה שש יחד עם יעל שהעידו בתחילת הדרך, כל אחת בדרכה, על מיעוט כוחות, על ספקנות, על גסיסה רוחנית נענו לצו הפנימי שתבע מהן לעשות מעשה.

במובנים מסוימים מציית הרומן החדש של מיכל בן-נפתלי לפנייתה של הלן סיקסו אל הנשים ב"צחוקה של המדווה" הן במבנה הייחודי שלו, בלשונו, בזעקתו, הן בהיותו רומן פוליפוני המדבר מתוך הנשים ואליהן – אלה שבתוך הרומן ואלה שמחוצה לו. אומנם אצל סיקסו הנשים הנקראות לשחרר את עצמן מכלאן נאסרו על ידי הפטריארכיה ואילו אצל מיכל בן-נפתלי – שספרה נכתב כחמישים שנה בקירוב אחרי המאמר המכונן של סיקסו – הן משתחררות מהכלא שהן השליכו את עצמן לתוכו גם אם מחוסר ברירה – אך נדמה שהסוהרים לא התחלפו וכך גם העונשים. שכן, בשם מי ולטובת מי ניהלנו, אנחנו הנשים, את אותו "מאבק איתנים" אם לא לטובת הסדר הטוב שיאפשר לחברה להמשיך ולקיים את הנורמות שהכתיבו לנו אבותינו ויאפשר לנו לשרוד, ולו בקושי, תחת הסדר הזה.

ב"האנרכיסטיות" מגיעה שעתן של הנשים לפעול בעולם, ולא כדי להחליף סדר בסדר, ולא למען מטרה כלשהי, או רווח כלשהו, אלא למען הפעולה עצמה. "זה יהיה ממד הזמן של הפעולה הנשית במרחב הפומבי, וזוהי מחשבת המהפכה שעתידה לצאת מהחדר הזה: מחשבה אסתטית, לא רציונלית, לא תועלתנית... זה יהיה הרגע שבו מאבק הופך מצודק לאסתטי ולכן גם לא־מוסרי ואפילו ללא מוסרי" (עמוד 11). ואילו ב"צחוקה של המדוזה", תובעת סיקסו מהאישה "להיכנס אל הטקסט - כמו גם לעולם ולהיסטוריה - ביוזמתה... כדי שנשים אחרות, גבירות מושקקות, יזעקו: גם אני עולה על גדותי, תשוקותי המציאו תשוקות חדשות, גופי יודע שירים כבירים, גם אני הרגשתי כל כך הרבה פעמים מלאה עד להתפקע בשטפי מים מאירים... וגם אני לא אמרתי כלום, לא פצייתי את פי... התביישתי. פחדתי ובלעתי את הבושה ואת הפחד. אמרתי לעצמי: את משוגעת" ("ללמוד פמיניזם: מקראה - מאמרים ומסמכי יסוד במחשבה פמיניסטית", עמוד 136, תרגום מיכל הראל).

בעמוד הראשון של "האנרכיסטיות" מונח החשש של יעל לזיהוי בין הפנים לחוץ. בין פנים סוער, פרוץ, לחוץ הנמצא בשליטה. "האנרכיזם של הפנים" (עמוד 157), כפי שכתוב ביומניה של ציפורה פרלמן. "... אותו סבך, אותו תוהו, שמתוכו בוקעת על פי רוב כמיהה למבנים מוצקים המארגנים את חיינו ומשמשים לנו לפעמים תירוץ לעשות דברים בשמם דווקא מפני שאינם הולמים את מה שמתחולל בתוכנו" (עמוד 151) יעל - שבה בעת מייצגת נשים ומיוצגת על ידי נשים אלה המופיעות ברומן ואלה הנמצאות מחוצה לו - נדרשה במרוצת השנים להשקיע כוחות נפש אדירים כדי שהסכר לא ייפרץ ומה שמתחולל בפנים לא ייראה מבחוץ. והמאמץ הזה גרר בעקבותיו אכזבה לצד השלמה עד הפיטורים מהאוניברסיטה שהציתו בה אש והזכירו לה מי היא ואילו כוחות היא אוצרת בתוכה. "מורה מבטן ומלידה", כפי שציינה עליזה מדריכת ההוראה בצבא, בראש ובראשונה מפני שאינה גורמת לתלמידיה להתבייש. אך בה בעת הם העלו מהנשייה גם את נביטת הרעיון האנרכיסטי, כבר אז בימי השירות הצבאי, בשעה שאספה ממיטתה של אבישג את יומניה של ציפורה פרלמן - והזיכרון הזה כמו עורר בה מחדש את התשוקה לפעול.

בנעורינו אנחנו נסחפות אחרי תשוקות לא אפשריות וגם לא מוסברות בהכרח. רק כדי להבין ברבות השנים שחיפשנו אהבה וכי האהבה הייתה מונחת כל העת ליד התשוקה. אילו רק הבחנו בה, אילו רק בחרנו בה היו חיינו טובים יותר. אולי. ובמידה מסוימת זה מה שקורה ליעל שבצעירותה נמשכה אחר אבישג, בת חסותה של שרה, אחת ממשותפות הסדנה, מחזירה בתשובה לשעבר שחזרה בשאלה, בשעה ששרה שעוררה בה רתיעה אי אז היא דמות קרובה אליה עכשיו.

אחת המסקנות העולות מן הרומן היא שאין בחוץ איש שיציל אותנו. ולא דווקא על רקע רומנטי. אנחנו, הנשים, שלא הצלחנו או לא רצינו לקבל את התפקידים שהוכתבו לנו מראש, אנחנו הנשים שלא מוכנות להשלים עם הדיכאון

הנסיבתי השתול בגופן של כל הנשים – דיכאון שאינו אלא תוצאה של דיכוי ושל ביזוי, מנת חלקנו לאורך הדורות – צריכות לפנות אל הנשים שקדמו לנו. אל האימהות של הספרות, של הידע, של המהפכה. רק אנחנו יכולות להציל את עצמנו מפצעי הסדר החברתי הדכאני. רק אנחנו יכולות לעשות מעשה ולפעול למען עצמנו. מעשה שאולי לא תהיה לו השפעה על העולם אך בעצם עשייתו תהיה לו השפעה על עולמנו הפנימי.

באחת מתחנות חייה, בניסיון לזכות במשמעות ואולי גם בעקבות אותה אבישג שנעלמה מחייה נרשמת יעל לסמינר להחזרה בתשובה, במקביל לרישומה לאוניברסיטה, שם היא פוגשת את שרה ונמלטת ממנו כבר בערב הראשון. הדת מוצגת ברומן כאפשרות למציאת מזור לנפש. מכל מקום כבעלת פוטנציאל לרפא נפשות תועות ורכות בשנים, ולהשקיט את הזמזום הפנימי חסר המנוחה. אך הנשים אינן חולות. הן זקוקות לקבלה ולהכרה יותר משהן זקוקות לדת. הן זקוקות לאהבה שתפיג את הבדידות התהומית, את הדיכאון הנשי המובנה בהן. הן זקוקות למנגנון שיאפשר להן לפעול כסובייקטים עצמאיים ולא כאובייקטים צייתניים.

שני יסודות יציבים מלווים את הרומן מתחילתו ועד סופו – המורה והקבוצה – שהם גם כותרות הרומן והנובלה בהתאמה שכתבה מיכל בן-נפתלי. המורה היא אולי הילדה שלא הוזמנה לשחק עם הילדים האחרים בילדותה ואילו בבגרותה היא זאת שמזמינה אותם לשחק איתה, חשבת. על עצמי חשבת. "לרגע השתררה דממה ונדמה היה שכולן מבקשות לא להפר אותה, כאילו לכבודה התכנסו, ולא לכבוד מוצא פיה, והיא חשה ביתר שאת את נוכחותן הגופנית" (עמוד 58). המפלט של יעל מהיעדר המשמעות של החיים הוא ההוראה, הקניית הידע, הלמידה וכשאלה אינם מספיקים היא חותרת לפעולה, לעשיית מעשה אלא שהמעשה הוא יותר מאשר סדרת הפעולות שמבצעת קבוצת הנשים במשך כמה לילות ברחבי תל אביב, שתקצר היריעה מפירוטם, אלא עצם האפשרות של נשים בגילים שונים, במצבים שונים בחייהן, בעלות עיסוקים שונים להתכנס יחד, להיות חלק מקבוצה, להשתייך לקהילה קטנה – "...אף פעם לא העלתה על דעתה שתמצא חברה לשפה הזרה שלה, אף פעם לא דמיינה שתוכל לכנס אחרות בסוד הנסתר... האם הכול תמיד גלגול של אותו דבר... כי היופי בשבילה חרג ממקום מסוים, מתכונה מסוימת, היופי היה הדבר עצמו".

על שמיים וארץ: היסטוריה והיחיד הנטוע ביניהם בנובלה "אופק נטוי" של חיים הזז, במלאת מאה עשרים וחמש שנה להולדתו רבקה איילון

... "המרחב הזה שאין בו חוץ ואין בו פנים,
אין בו דמות אדם ולא דמות כל בריה,
אלא חלל פנוי וחמה ותכלת בלבד". מתוך: "אופק נטוי", חיים הזז

הוא לְבַד. כְּמָקוֹם אֶחָד פְּנוּי.
כִּלְמֵם סָפוּ אֶצְלוֹ אֶצְלֵי הַבּוֹלְשֵׁבִיקִים.
וְהוּא מִתְמַיֵד עַל סֵף חֻכְמָה מְאֹז וּלְעֵתִיד לְבוֹא.
הוּא סָמוּר כְּשֵׁמֶשׁ, הוּא הוֹנֶה כְּמוֹתָהּ
עַל שְׂדֵה יִפְהָ
הוּא מִחֻפְּשׁ אֶת הָאֲמֻצָּעִים-יְבֻשָׁה שֶׁל כְּלָנוּ
זְמַנִּים שֶׁלֹּא הֵינּוּ
זְמַנִּים שֶׁהִתְחַלְּלוּנוּ בֵּין רְגָלִים, רְגָלִים, הַרְגָלִים.
זְמַנִּים שֶׁהִתְהַפְּכוּ לָנוּ עַל הָרֵאשׁ.
לְמָה אֶרְקֵד לְעֻצְמֵי הוֹרָה אֲשֶׁכְּנוּ,
וְכִלְמֵם סָפוּ עָלַי כְּחֻלְבֵּי שֶׁל פְּאוּל צֶלְאֵן,
וְאֵנּוּ מְרוֹקְאִים, תִּימְנִים, כּוֹרְדִים, וְמָה לֹא?
שְׁנַיִם-עֶשֶׂר שְׁבָטִים
וּלְכֹל גּוֹף שֶׁבֶט זְקוּר בִּידוֹ.

"האופק נטה ונפל"

כרכי הרומנים והסיפורים של חיים הזז (1898-1973), שנים-עשר במספר, מקיפים את חיי היהודים בארצות המערב והמזרח, והאוצר הלשוני בהם עשיר מזה הנגלה ביצירותיהם של סופרינו האחרים. הזז, שנולד באוקראינה ועזב את ביתו בגיל שש-עשרה, כשאר אקסטרנים ממזרח אירופה, כמו אש, שופמן, פוגל, ואפילו טשרניחובסקי וביאליק, נרדף על-ידי הבולשביקים, נמלט לתורכיה שהה בפריז ובברלין, ורק בשנת 1931 הגיע לארץ-ישראל. בכל המקומות בהם התגורר, התבונן הזז באנשים החיים בהם, ובמיוחד ביהודים. התבוננות כמעט מחקרית זו הביאה לכתיבה של סיפורים מופלאים שעניינם חיי היהודים בעיריות, חיי העולים לארץ-ישראל, היורדים ממנה, ואפילו חייהם של התימנים בירושלים, המתוארים ברומן

"היושבת בגנים" (1944), וחייהם בצנעא ברומן "יעיש" (1952-1947); ואכן לא בכדי כינה אותו המשורר והחוקר שמעון הלקין "בלזק של הקומדיה האנושית היהודית". סיפוריו התפרסמו בספרים ששמותיהם מעוררי דמיון ומחשבה, למשל: "אבנים רותחות", "צל הפוך", "דלתות נחשת", "פעמון ורמון". בספר נוסף בעל שם מעניין, "חגורת מזלות" (1968), נכללת הנובלה "אופק נטוי", ששמה המסתורי הוא שמשך אותי לכתוב עליה.

כשכתב הזו את הנובלה "אופק נטוי" (1958), היה ודאי מודע לסיפור החניכה "אופק" של בנימין תמוז (1944), המתאר את תהליך הפיכת הילד למשורר. הילד, שאחר לבייתהספר, מטייל בגבעה, מתבונן במשחק האור בין השמיים לארץ וחש כאילו הוא מנצח על רסיסי שמש, אוסף אותם בעיניו ומחפש את נקודות החיבור שלהם עם השמיים והאדמה. הזו, שאהב את יצירת טשרניחובסקי, הכיר ודאי גם את האידיליה "כחום היום" (1904), שבפתיחתה מתואר המפגש האמורפי בין אור השמש וזהב השעורה והחיטה: "פֶשֶׁט הַזֶּהָב הַתְּחוֹן/ וְנֶגַע בְּזָהָב הָעֵלְיוֹן, וְהַתְּלַכְדוֹ אֹרוֹת גְּאוֹרוֹת...". האופק, אותו מפגש דמיוני בין שמיים ואדמה, שעין האדם נתקלת בו בגלל מוגבלותה, יוצר במתבונן תחושה של התמזגות עם הטבע והופך אצלו למקור של אור מטאפיזי.

בנובלה הזו של הזו חווה המספר בגוף ראשון (תופעה יחודית בסיפוריו), את האופק כדרמה של הטבע הטבועה בדרמת ההתישבות של העולים מן המזרח, שהגיעו לחבל לכיש בשנות החמישים ממרוקו, כורדיסטן, לוב, תימן, עירק ואף מהודו. המתיישבים המעטים, שכמעט נבלעים בחלל הפתוח בין שמיים וארץ, מתקשים לעבד את אדמת החבל, ולעיתים גם מתוארים קונפליקטים בין מבוגרים וצעירים, בין גברים ונשותיהם ובין העולים למדריכיהם.

וכך גם אם יש מקומות שבהם המספר מעיד על הרמוניה בין שמיים וארץ ("לא הייתי מזיז עיני מן אותו מרחב של מישור, מן אותו אופק גדול ששמים וארץ משתתפים בו כאחד, וקריבות יש בינו ובין נפש האדם, שהיא כמהה ונכספת אליו"), מייד אחר־כך מתואר מאבק אלים ביניהם שבסיומו נכנעת האדמה: "עתה חזרתי וראיתי את המישור מוטל כפשוטו, מושלך לחמה בסתמו, בשכחה עולמית...".

מצבי המיזוג והפירוד המשתנים באופן בו תופס האדם את הטבע מזכירים את הפער בין הרוחני והחומרי בפואמה של ביאליק "זהר" (1911), שבה הצפרירים, מקור הזהר העליון, נעלמים ומותירים אחריהם ריקנות מעיקה: "וּבְלִקְתָּם - מִבְּטָם לֹא-אָמַר מְאוּמָה. / בְּבִקְר הָאוֹר הָעֵרְנִי מִתְנוּמָה/ וַיִּנְקַר אֶת עֵינָי וַיִּצְרַב אֶת שִׁפְתָי... / הַצִּצְתִּי בַחלוֹן - וְהִנֵּה הִיא חַמָּה".

אולם שלא כמו בפואמה של ביאליק, שבה הזיו ניטל מהעולם בגלל אובדן נקודת המבט של הילד המשורר, אצל הזו הסיבה לפער בין אופק ל"אופק נטוי", כשם הסיפור, היא טלטלת הנפש של המספר, הנובעת מהרגשות המנוגדים שמתעוררים בו במהלך ה"חקירה" שהוא עורך על משמעות ההתיישבות בלכיש. מצד אחד, יש

בו חרדה מכשלונה, ומצד אחר, אהדה אל המשפחות שנטשו אלפיים שנות גלות דתית והמירו אותה באורח חיים שלא צפו אותו; ובתווך צועד המספר ה"מטייל" התוהה על מקומו שלו בין המסורים לארץ ועובדים את אדמתה.

בעקבות דברי המדריך החקלאי של העולים, יובל, המספר אומר: "תהום, תהום, תהום רובצת בינו לבינם על האדמה הזאת שהוא והם עסוקים בה לעבדה". המושג "תהום", שגם הוא מושג מטפיזי, ומתקשר לעולם המושגים המופשט: שמש, אדמה, שמיים, הוא היפוכו של המושג אופק, כיוון שהוא מציין פער שאינו ניתן לגישור.

כמי שאוהב את עבודת האדמה ומפקיד אותה בידי האדם ולא רואה בה צו אלוהי, יובל, המרכז החקלאי, מייצג אולי את א.ד. גורדון. הוא עצמו אומר שעל-פני התהום נגשר פה ושם איזה גשר, אך בעיקר הוא מרגיש תסכול: "לא פעם אני עומד לפני קיר ברזל של עקשנות: "לא רוצים! לא רוצים משק, לא רוצים אדמה, לא רוצים כפר!" וזה אחרי שנה, שנה וחצי של צרות, יגיעה ולימוד. אם תשאל אותי: מה יהא הסוף, מה יצא מכל זה? לאלוהים פתרונים".

בנובלה שלפנינו העולים, דתיים בעיקר, שמים את מבטחם באלוהים, אבל מחבבים את עניינותו של יובל ואת יכולתו לתת להם עצה, או לפטור אותם מטענותיהם. עליו הם אומרים: "הוא זהב! הוא אבא שלנו!". ה"תהום" נובעת מאי ידיעת השפה (רובם מדברים ערבית בניבים שונים), מהעוני והעבודה הקשה בשדות תחת השמש הלוהטת בקטיף כותנה, בקטיף עגבניות, בצלים ואבטיחים. כשהמספר מדובב אותם על אודות הרגשתם במרחב השומם, הוא נתקל ככעס על כך שאינם עובדים כסנדלרים או כחייטים, מקצועות שבהם עבדו בארצות מוצאם, אלא מועסקים בעבודה שחורה, אף כי יש התולים את גורלם ברצון האל...

לא רק המושג "תהום" מבטא את הקושי וחרדת אי ההצלחה, אלא גם המושג בדיה, היוצר, בהקשר שבו הוא מופיע, תחושה שלילית המתעוררת במספר. מושג זה נקשר במראה הבתים הדומים זה לזה ביישוב, ש"אין בהם כלום מאוירו של מקום, מן השפלה הגדולה והרחבה הזאת וההרים שבאופק, מן העננים ממעל והקרקע מתחת... דוגמא של עראי בשביל אספסוף אנשים מדומים, בדויים ואין קיימים". נראה מן הכתוב כאן, שעליבות הבתים ויושביהם בשפלה היא המפריעה למספר לראות את האופק, את המפגש בין אדמה ושמיים.

אבל, כמו שנאמר, המספר עצמו מלא בתחושות סותרות, ובצד החשש מאי-הצלחת ההתיישבות, הוא חש משיכה עזה למקום וליושביו. לפני טיולו השני במרחב, הוא אומר: "תקפוני געגועים על ארץ גדולה ורחבה, על שטחים מרובים שעומדים בגלוי ואין דבר מכסה אותם, ולמה אעלים? – על יהודים שבאו מארבע רוחות העולם לבנינה של הארץ ולישובה". ואומנם, הזו, סופר שרואה עד קצות הדברים ללא כחל ושרק, קולט ממזגן של הדמויות שאיתן הוא מקיים דיאלוגים, הרואות גם הן את מעשה ההתיישבות באור כפול (המזכיר שמעון זית, הרב, יובל, בנימין אופנהיים, ניצול שואת יהודי אירופה). בבוקר שבו יצא את בית הרב,

למשל, האוהב את המקום, חרף הקשיים השונים שיש לו, למשל, המספר חש מעין אושר: "היה הבוקר ברור, פרוץ באור, כולו רותח. הבתים נתלו ועמדו מפורשים נאה, כחרותים על תכלת החלל, חניניים, חביבים, בית וצלו לצדו בארץ". כאן תיאור הבתים שונה לגמרי מאשר קודם לכן: הם נאים ומשתלבים בתכלת ובאור, שלא כדלות שמצא בהם קודם. התנסויותיו ה"מעשיות" של המספר משפיעות אף הן, כמוכן. ההשתתפות בקטיפה הכותנה, למשל, שבמהלכו ספג את המולת החיים של המקום, זורעת בו שמחה, והוא לוחש לעצמו: "בתוך עמי אני יושב". גם ה"השתתפות" של התאהבות בצעירה בת המקום מרחיבה את עולמו ויוצרת לרגעים איזון מוחלט בין השמיים והארץ: "היה המישור מלא שדה בשדה, רִנח ופרוץ בשמש, כרשות שיד השמים והארץ שנה בה" (לא בכדי הזו מתיחס אל השדה בלשון נקבה – "שדה באה ושדה הלכה").

האופק הנטוי (המספר אומר עליו בצהרי יום חם: "האופק נטה ונפל"), המבשר על משהו שהוא פתוח וסגור בעת ובעונה אחת, מקבל את טבעו מעוד יסוד בולט בנובלה, שהזו מכנה אותו "עמקו של זמן". לא רק הטבע משקף את האדם ומשתקף בו, אלא גם ההיסטוריה. ההיסטוריה של המרחב בגילוייה השונים קשורה לאידיאולוגיה הכנענית המודרנית, הרואה בעם ישראל נצר מעמים קדמונים, שחיו בכנען, ושעליו להחיות את הרוח הפנימית של תרבותם הוויטאלית. המספר, הרואה דמיון בין המזרחים לבין העמים שחיו באזור: הכנענים, האמורים, הבבלים והאשורים, רואה אותם כמייצגים את ההיסטוריה העתיקה של המרחב.

האופק הנטוי, התלוי, שלא כאופק השלם המחבר בין ההווה והעבר, הוא גם אופק הזמן המפריד בין העולם העתיק וזה שאחריו. "כאילו שלושה וארבעת אלפים שנה של תולדות הימים נשמטו בהיסח הדעת מן היד ונמצאתי עומד בתוך דורות הראשונים, בימי השופטים בארץ ועד שלא שופטים בארץ וממלכות ועמים בתוכה". לבסוף מוצא המספר בספרי מלכים וירמיהו פסוקים על אודות היהודים, המגינים על עצמם מפני אויביהם בלכיש עצמה בימי בית ראשון, ומוצא להם אישור בכתובת על חרס שנמצאה בחפירות בעיר לכיש בימינו: "כי אל משואות לכיש נחנו שומרים". על ההיכרות החלקית שיש לנו עם ההיסטוריה הוא אומר: "זה כל מה שנשתייר מהמון עמים רבים ותרבויות, מדורי דורות של חיי בני-אדם, של ברכה וטובה, של עמל וצער, חליפות ותהפוכות ומלחמות – ספרות מְשֵׁה". בולטת בנובלה גם תחושת המעגליות של הזמן ההיסטורי, כפי שניטשה כינה אותה "השיבה הנצחית": "העולם לא נשתנה. הוא אותו לשעבר הוא אותו של עכשיו: אותם שמים למעלה ואותו מישור למטה... ודבר מה עוד, סתום ומבעית, שלא ניתן להתפרש, נרמז ואין נרמז בו".

החלל הפעור בין שמיים וארץ, הוא החלל הנצפה על-ידי המספר בגוף ראשון, המתואר על-ידי אחד העולים הפוגשים בו כ"מטייל בארץ". הוא מטייל בה כחוקר-עיתונאי סקרן, כבן העולם הקדמון, כאחד מהעולים, וגם כילד שהמרחבים הללו לוקחים אותו אל ערבות ילדותו. כמו טשרניחובסקי, הזוכר את ערבות אוקראינה

ומתאר אותן באריכות באידיליה "ברית מילה" (1902), כך המספר שלנו, המייצג את המחבר שנולד באוקראינה גם הוא, אומר ליובל, המרכז האזורי, על חבל לכיש: "דומה המקום לערבה רוסית". וכמו ביאליק, שהזו ראה בו מעין מנטור, המתאר את כפר ילדותו "מְשַׁלַּח שְׁבִילָיו בְּעַמְקִים וּמְשַׁעוֹלָיו בְּקָמוֹת זָהָב" בשיר "אחד אחד ובאין רואה" (1916), כך אומר המספר: "יצאתי מן הכפר והייתי בדרך שהוליכה לשדה. זו היתה דרך עפר. נרגש ושמח הלכתי והייתי מזין עיני מן החול הצהוב ומרושם הגלגלים, שכן העלתה על ליבי את זכרון ימי ילדותי. עוד בימי ילדותי, עד שאני תינוק של בית רבו, מחבב הייתי דרכים אלו של עפר, שלא היו מצויות אלא לאנשי הכפרים מְשַׁלַּע עם הארץ".

האומנם ניתן לראות במשפט של המספר: "לאמיתו של דבר, נטול אדם מישראל ביוגרפיה משלו... אלא פרוסה היא מן הכלל, דף אחד מדברי הימים לישראל", מעין הכללה החובקת את כל עדות ישראל לעם יהודי אחד?

גם אם משתקף בחלקה האחרון של הנובלה סוג של אחדות הניגודים, נראה לי שלא זה העיקר בה. אולי אפשר לומר שהמשולש: טבע, היסטוריה והיחיד המספר הנוודד ביניהם, שהקווים שלו, הנובעים זה מזה ומשתלשלים זה בזה – הם העיקר בה. וכמו בכל סיפוריו של הזו, מבט העין כל כך רחב עד שבלתי אפשרי להפגיש בו באופן מלא את השמיים עם האדמה, אלא לפרקים בלבד. האופק, לפיכך, אינו אופקי. הוא נטוי.

שירים

מיקולה וורביוב

מאוקראינית: אלנס אוורבוך

מיקולה וורביוב (1941-) הוא משורר וצייר אוקראיני שהיה אחת מהדמויות הבולטות בסצינת התרבות המחתרנית האוקראינית בשנות ה-70 של המאה הקודמת. וורביוב משתייך לאסכולת קייב בשירה האוקראינית, אשר נוסדה בסוף שנות ה-60 כתנועת נגד לספרות הממסדית הסובייטית. הוא פרסם תשעה-עשר ספרי שירה וזכה בשורת פרסים באוקראינה ובעולם. כתביו תורגמו לעשרות שפות. המתרגם מודה ללאה קליבנוף-רון על העריכה.

מעל הנהר

הוא צִיר. בְּכֵל אֶחָד מֵהַצִּיּוּרִים הוֹפִיעוּ
 קוֹי מֵתָאָר שֶׁל אֲנָשִׁים, דוֹמִים מֵעַט לְאֵלֶּה שְׁבוּרָא הָעָרֵב.
 אֲבָל הוּא לֹא עֶצֶר בְּזוֹה. עִם חֵלוֹף הַזְּמַן הָיוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
 מְגִיעִים אֶל תוֹךְ הַלְיָלָה. וְכִשְׁכָּבָר לֹא נִרְאוּ,
 הָיָה חוֹזֵר הַבֵּיתָהּ. נוֹעֵל, אֲבָל
 מִשְׁאִיר אֶת הַחֵלוֹן פְּתוּחַ. מִחוּץ לַחֵלוֹן פָּרַח הַלְיָלָה.
 בְּלִי לְהַתְפַּשֵּׁט, הָיָה נֹשֵׁב עַל הַמֶּרְבֵּד שֶׁלִּיד הַקִּיר.
 מִמָּשׁ מֵעַל לְרֹצֶפֶה עֶבֶר צְנוּר, וּבַחֲשָׁךְ
 הָיָה אֶפְשָׁר לְשַׁמֵּעַ אִיךָ מִתְהַפְּכִים בְּתוֹכוֹ הַמַּיִם וְנֶאֱנָחִים.
 הוּא חָלַם עַל אָחוּ, לְפַעֲמִים עַל נֶהֱר. אֲבָל הַנֶּהֱר הַפְּחִיד
 כִּי בְּגִדוֹתָיו רָאָה מְאֹרוֹת רַבּוֹת שֶׁל
 חֵלְדוֹת, לְמֵרוֹת שֶׁיָּדַע הֵיטֵב שְׂאֵלוֹ הֵן קִנֵּי סְנוּנִיּוֹת.
 בְּבִקָּר שׁוֹב הָיָה מְצִיר וְהוֹרֵג
 עוֹד יוֹם.
 אֲבָל אִף אֶחָד לֹא הָיָה בָּא, לֹא הָיָה חוֹזֵר.
 אִף אֶחָד מֵאֵלֶּה שֶׁצִּיר.

*

אתה מבתר את המישור
 מקצה לקצה.
 ואין סוף למעוף הנה.

כמו יריות
 דופקות דלתות האפקים.

בעץ הרוח הפעור לרוחה
עד שכלך לבן.

מקצה לקצה
אתה מבחר את המישור.

אפוף ניצוצות
בצנור החלל
אתה הופך לצפור,
ננעצת
בגזע החיים.

*

יש שליח
אבל אין הודעה

אני חי כמו צרעה
על קרן אור אחת

פרחתי?
אך להסס מאחר מדי.

*

נטושות
ספירלות השירה

במכתש:
עלים אדמים.

תלוליות צללים

מוזאון
בנוכחמבר.

*

קיר בחלום.
טפסתי מעליו ושוב נרדמתי

בְּחֵלוֹם: בְּתוֹלַת יָם
עִם גְּבִיעַ טַל

נִפְגְּשָׁנוּ:
גִּשְׁם עָלֵי כוֹתֶרֶת

מֵאֶסֶר:
גִּשְׁם עָלֵי כוֹתֶרֶת

*

כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, רִכְבוֹת יֵצְאוּ לְרַחוּבוֹת הָעוֹלָם.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, פָּרְחוּ רִגְעִים שֶׁל יָפִי שֶׁלֹּא נִרְאָה כְּמוֹהוּ.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, סָפַג הָרֶדֶךְ אֶת כָּל צְבָעֵי הַשָּׁמַיִם.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, בְּכִינוּ מִשְׁמַחָה
וְהָעֲלִים עַל הָעֲנָפִים רֻטְטוּ וְלֹא הִצְהִיבוּ זְמַן רַב.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, הִבֵּאנוּ לְאֲמוֹתֵינוּ שִׁקְיִים עִם אַרוּחַת צְהָרִים לְשָׂדֶה.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, דָּהַרְנוּ עַל סוּסִים וְשִׁבְנוּ עִם הָעֶרְפֶּל.
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, דְּמָעוֹת וְזִכְרוֹנוֹת רַבִּים הָיוּ מְנַחִים עַל הַשְּׁלֵקְנוֹת
הַשְּׂרוּפִים כָּל כֶּךָ עַד שֶׁאִפְלוּ הַתְּמוֹנוֹת הָאֲדִימוּ...
כְּשֶׁנִּגְמְרָה הַמִּלְחָמָה, הִתְחַלְנוּ לְגַדֵּל וּגְדַלְנוּ בְּשִׁמְשׁ שְׁלֵמָה.

עֵץ הַמוֹלְדֵת

הוּ עֵץ הַמוֹלְדֵת,
אֵתָה - בֵּית וְאָרֶץ שְׁלֵמָה.

הַמְחַרְשָׁה עוֹקֶרֶת
פַּעַם רֵאשֵׁי חֲצִים,
פַּעַם רִסְסֵי פְּגִזִּים

הוּ עֵץ הַמוֹלְדֵת,
אֵתָה שְׁמָחָה וְכָאֵב
וְקִרְיַאת הַשׁוֹפָר
וּמִגֵּן הַשָּׁמֶשׁ -
הַפָּרַח הַשְּׁלוֹ בְּיוֹתֵר
שְׁעָלֵי הַכוֹתֶרֶת שְׁלוֹ כְּנִמְשִׁים
עַל פְּנֵי הָרוּחוֹת.

השוכח אותך
 חסר שרשים ישאר.
 לא יזכר אפלו
 בנקישתו הקפואה של נקר
 הנמסה עם השחר.

כלנו - החיים והמתים,
 כלנו לנצח בתוכך.

*

כשאני בוחר לי את יין הערב -
 שורפות הנמלים את אצבעותי,
 דומה שאני
 באמת נחנק מהעשן,
 אבל הנשימה אך בקשי נשמעת...
 ארנים חשופים רדומים חסרי הגנה,
 צמא גדול ואפל של עלי-המחט
 חג בזהירות,
 צף על גבים אדמים,
 נקישת קרני השמש
 עוקפת את ברק המים,
 בגדות הנהר נוגס הצל,
 בתוך החמר מבחין בפנים,
 שם, על הצנאר,
 שרש ערבה אדמוני
 שותה מים.

*

ירדו עוד שלגים כאלה
 עד שישחירו העורבים
 ולא יחדרו את הקרח
 לשונות המעמקים
 והקר ינשב
 מנוצות כחלות
 (על מקומן של נוצות כחלות
 עוד ידבר)
 והספינה לא תגיע
 למען אלה שלא ידעו לרצות,

אבל העצים יגדלו
ותפוחים אדמים -
יהיו נפילתנו אל פני האדמה.

*

אנחנו, שיִדְעוּנו את כל המלכים,
איננו מכירים את עצמנו.
בחלומותינו - מהכל גְדָמִים.
ופרחים המזכירים במראם
את תחלתו של הלילה.
לא יהיו בלילה שְעָרִים.
הכל ירצה להעשות
להפוכו
כדי להנצל.
משך בקרחונים עתיקים,
יתעורר זכרון החלל
כדי שלא נאסף טל לתוד
דלגי שכחה שחרים.

שירים מיתר הלל קורמן

המקום בו אנו

על שפת המקום בו אנו עומדים
שמוטי ידים ורפוסי כוחות
נבלעים בגלי זרם דק
ונושקים זה לזו על שפת

המקום בו אנו צודקים
ויורים ובוכים ויפים
ודוכרים בשפת נס חלומות
מתוקים וקרעי בלהות

על שפת המצוק בו אנו תלויים
על בלימה ובלי מה להחזיק
ונושקים חולמות ושומטים ויורים
על שפת המקום בו אנו חיים
ומתים

הביתה

לא תכננתי כלום
ישבתי באוטובוס מבאר שבע חזרה לתל אביב ולפתע
נאחזתי בקצוות הכסא ובשולי המחשבה
לא אמצא אהבה לעולם
גלגלי האוטובוס דוהרים הלאה ואני נרמס תחתם
נגרר ונחבט ומטלטל ומסתחרר

אני רוצה לרדת
ואני כבר בתחתית
ורוצה לעצר אבל גם כך מפגר
ורוצה לחזור לאחור
והנה בודק מה שלומה של אהובה נושנה

טבעת על אצבעה
 וטבעת חנק על צוארי
 וחקק דמעות
 ופתע פתוח
 וכאב לפיתת קצוות הכסא
 האוטובוס לוקח אותי הביתה.

סוכר

“מים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ”
 וְאֵנְחָנוּ גְּנָבְנוּ מִלִּים לֹחֶשׁוֹת
 צְבִיטוֹת וְלִטּוּפִים
 כְּדַבְּרֵי מִתִּיקָה שִׁי צָאוּ זֶה עִתָּה
 מִטְּבוֹן הַחֹמֶר לְרֵעֵב הָאֲמֵת

זו היתה גנבה
 כינון שהזמן היקר
 זמן שאול
 לא שלנו
 ובכל זאת – חטפנו
 ולא הבטנו לאחור

את ספר החיוד והרדף
 לא נחזיר.

גאולה

מבין הערוגות צומחת גֵּאֻלָּה
 רגבים מנביטים שבע ומרגוע לעין
 אנחנו אוֹחֲזִים יָדַים בֵּינָתַם
 רעבים ואוֹהֲבִים
 כמהים לְהַצֵּלָה מְדֵי יוֹם
 שוכבים לְצַד הָעֵרוּגוֹת
 מְלֻטְפִים רָגְבִים
 מחכים.

הוראות

פקח עינך ליצן עירם
הבט
הם כמותך
ליצנים עירמים - מניעים את כפות הידים בקצב אחיד
במלוא הרצינות
וזו הבדיחה עצמה
המחשבה שמחי כף
המחשבה שהדהוד הקול
המחשבה שנוצרת מציאות

זו הבדיחה עצמה
או מדוע ולמה עינך עצומה?

(המחשבה שמחי דמעה...)
שכח מזה
(הוראות עמידה על במה).

יפו

במרבדי הדשא לחוף יפו
אני שכוב אפרקדן תחת עץ ויודע
אין יכול הוא לנפל עלי
כמו שאין יכול אני למות
כמו שלא תשקע עכשו השמש

ילדים אוהזים בעפיפון שאוחז ברוח
שפות זרות מלהגות אחת על השניה
הורים מביטים בכנם התינוק בפליאה
ודאי עשה דבר מה לראשונה
אולי הלך ונפל
אולי אוחז ברוח.

סחרחורת

ראשי סחרחר ואני
 נוטה למעד ולפל
 לבורות הנפש בי
 למעמקי שאול השאלות

למה אני לא
 למה לא אני
 למה ראשי סחרחר

מועד ונופל.

צעיר

צעיר כבד לא תמות
 תמות מקדם
 תמות בלא הספק מספיק
 תמות לפני הגיע קיץ
 בוא תמוז

תמות ביום אחד
 תחוש אבקה
 דמעה תזלג בלא מוחה
 מבט יקפא

טמון תהיה באדמה לחה
 תלוש מכל אשר אהבת
 צקור מקום צקוד תקנה.

וזאת טרפה דניאלה סער

טרף טרפתי. אינני יודעת מה נותר ממני.
חדשים, אם לא שנים, תלית בי מבט רעב.
שמחתי. רציתי להטרף חיה
ואני רק הייתי צריכה להכיר כדי לאהב.

תחלה טרפת אותי בעינים. אחר כך הצטרפו הפה. הלשון. האצבעות.
טרף טרפתי. אינני יודעת מה נותר ממני.
גדרת אותי למטה ונברת לי באיברים.
שמחתי. רציתי להטרף חיה

הרטבתי כל דבר שנגעתי בו.
תחלה טרפת אותי בעינים. אחר כך הצטרפו הפה. הלשון. האצבעות.
נהמה מתוך תוךך פלחה אותי
גדרת אותי למטה ונברת לי באיברים.

תחלה טרפת אותי בעינים. אחר כך הצטרפו הפה. הלשון. האצבעות.
שמחתי. רציתי להטרף חיה
גדרת אותי למטה ונברת לי באיברים.
טרף טרפתי. אינני יודעת מה נותר ממני.

שירים רותי לביא

מים רבים

כל הלילה זרמו המים,
נכנסו מדלת ויצאו מדלת,
שטפו והקציפו בזרימתם עד
שלא נתן ה'יה לראות את
צבעי פרחיו הקטנים של השטיח הדהוי,
שנרקמו כנראה אי-אז במאמץ רב,
והשתרגו סביב
הגבעול הירק
העבה,
שהפך את השטיח למבוד, בו
שחקו הילדים,
כשהיו קטנים.

עמדנו שנינו על השלחן,
זוג קשישים שכמונו,
אחוזים זה בזו
מקוים
שלא יעלו המים.

כשהייתי לא-כאן

כשהייתי לא-כאן
היה נהדר.

בפה פעור התהלכתי.
בלעתי הרים
פרחים צפורים פרפרים
צפרדעים (שקרקרו ונסו לברוח)
גמלים כבדי דבשת דרקונים ככנפי אדם
גמלי שלמה ירוקים זעזעורים
מדדים ברגלי מסרק דקות ובעינים גדולות, מחפשות.

נמלים ירדו בשורה מגבם
והלכו על לשוני.

גם אנשים.

בכאן, אין פאלה דברים,
רק הר אחד
עץ אחד
פרח אחד,
שכמעט אף פעם לא פורח.

נפלוליות נכלולית צנחה עליי

צניחה סמויה מן העין צומחת בתוכי -
רחם, שלפוחית, נרתיק
מחפשים אדמה להיאחו בה.
שדי גולשים על קפלולי הבטן
הקמטוטיים, הרכים, העדינים,
שואפים לקרקע בטוחה.
נפלוליות נכלולית לוחשת באזני:
מעפר באת ואל עפר תשובי.

רוחי נופלת.

יודעת - השיבה החלה.

לפעמים נדמה לי שיש הרבה אבנים מסביבי

טאשה קארלוקה

תרגמה לעברית: לנה שמולביץ

הרחוב היה שומם: שום רכב לא עבר בו, שום אדם לא זע. זוכרים את התקופה שבה המגפה השתלטה על העולם? כשכל ה"זאבים הבודדים" יכלו סוף־סוף לנשום לרווחה. כשהיו עוצרים את מי שהעזו לצאת מהבית שלא לצורך. כשמסביב הייתה דממה כה מוחלטת, עד שניתן היה לשמוע את הלב מדבר עם בעליו.

שומם היה הרחוב. דממה שררה בו.

כבר שעתיים אני מדוושת באופניים בשכונה לא הכי רגועה של דרום העיר. לפתע הופיעו לפניי שני גברים, ככה, משום מקום. שניהם שתויים או מסטולים, או שניהם. הם הלכו מכות אחד עם השני. הקרב בין שניהם נראה משונה מאוד. כמו בהילוך איטי, הם החטיפו זה לזה ונפלו על הקרקע באפיסת כוחות, כמו מתאגרפים בתום הקרב. הם הכו אחד את השני באיטיות, אבל גם בחוזקה ובאכזריות. הבטתי מסביב – הלוואי והיה כאן עוד מישו, לפחות עוד אדם אחד! כמה הייתי רוצה לראות עוד יצור כמוני! בן־אדם. בעל ידיים ורגליים. לא התחשק לי להפריד בין שניהם לבדי. נראה כאילו בכל העולם נותרו רק שלושתנו.

לא יכולתי לעזוב אותם כך, אבל גם לא רציתי להישאר איתם. לא יכולתי לעשות כלום. רק לחשתי לעברם: "תפסיקו!" נדמה לי שהם לא שמעו אותי והמשיכו לפוצץ זה את זה במכות איטיות ואכזריות.

המשכתי בדרכי. חזרתי שוב.

אחד הגברים הרים אבן מהארץ. הוא הספיק להניף את ידו לעבר ראשו של השני, אך ברגע האחרון נשמטה האבן מידו.

ראיתי שהרחוב כולו מכוסה באבנים. אבנים גדולות, חדות ושחורות.

גם הגבר השני הושיט את ידו לעבר אחת האבנים, אולם אני הספקתי לחטוף אותה מידו ולהשליך הרחק משם.

כעת ידו של הראשון הייתה בדרכה להרים אבן, ושוב הספקתי וחטפתי אותה ברגע האחרון.

כך בילינו את שארית הלילה, עד הזריחה. הם הושיטו ידיים, אבל הידיים שלי היו זריזות יותר ויותר בכל פעם. נדמה היה שהם אינם מבינים דבר. אולי הם אפילו לא רואים אותי או כלל אינם מודעים לקיומי. הם ראו רק אחד את השני. ואת האבנים. לבסוף התרוקן הרחוב מאבנים, ולא נותרה בו אף אבן אחת.

הגברים התעייפו. קודם הראשון נשכב על הקרקע, ואחריו השני, הוא הניח את ראשו על כתפו של הראשון. הם שקעו בשינה, כמו זוג אוהבים מותש לאחר

משגל. שוב הבטתי ברחוב הריק שלא נותרו בו אבנים. גם אני הייתי מותשת. נסעתי לישון. הביתה. לא נתקלתי בדרך באף רכב, או אדם. הרמתי אבנים והנחתי בתוך סל האופניים, לכל מקרה שלא יבוא, כי אולי הגברים יעברו גם כאן. רציתי לנוח מעט, ובערב להשליך את כל האבנים אל הים.

כשחזרתי הביתה, ירדתי מהאופניים, קשרתי אותם, בדקתי את המנעול ורציתי להיכנס למיטה, לישון. פתאום ראיתי לפניי שני ילדים. הם הופיעו משום מקום. "למה יש לך אבנים?" שאל אחד מהם.

"תני לנו אותן!" אמר השני והושיט את ידו לעבר הגינה הקטנה הסמוכה לביתנו, כי רצה להראות לי דבר מה.

שם נבנה לו ארמון מאבנים. לרגע דמיינתי שאוכל להסתתר בו מפני כל הבעיות. "תני לנו את האבנים. בבקשה!"

בערב יצאתי לנשום אוויר עירוני עכור. בגינה הקטנה צמח ארמון לתפארת. ארמון יפה, גדול ועוצמתי. בהחלט אוכל להסתתר בארמון הזה מפני צרות. אבל אני לא רוצה להסתתר, כמו חיה רדופה. אני לא רוצה לפחד, לרעוד, לחוש במגע ידו של מלאך המוות. לא מתחשק לי להרים אבנים, כדי להשליכן אל הים. צריך לברוח...

פתחתי את מנעול האופניים, כדי לעלות עליהן ולרכב משם. אני רוצה להגיע למקום שאין בו אבנים. איש עובר לידי. "לאן את נוסעת?" שואל האיש, בעודו מסתכל עליי ועל אופניי.

"מסביב לעולם. רוצה לבדוק מה שלומם שם, בצד השני" – "נכון יותר, לבדוק מה מלחמתם... מה, לא שמעת? הוא הכריז עלינו מלחמה. מפת העולם הפכה למפה של מלחמת-עולם. תהיי זהירה!"

מילותיו חדות כמו מחט החודרת אל הלב. ארוכות כמו המלחמה. מלחמת העולם הראשונה והשנייה.

אנחנו – אוכלי העשב, אחזנו בסכין רק כדי לפרוס לעצמנו לחם ולהכין כריך עם גבינה. אנחנו – אוכלי העשב, לא ראינו דם מאז הילדות, כאשר ברכינו השתפשפו באספלט. אנחנו – אוכלי העשב, גם אם הרגנו יצור חי, לא היה זה יותר ממקק שבטעות נכנס למטבח הפרטי שלנו. הוא הכריז עלינו מלחמה... האדם הטורף הזה. לא בנאדם. הוא חולה בנגיף המלחמה, הוא מדביק בו את האחרים. בנגיף הקטלני.

יצאתי אל הכביש המהיר. כל הכביש מכוסה באבנים. שוב האבנים האלו! גדולות, חדות ושחורות. חשבתי על כך שקיימים כנראה המון כבישים כאלה, הכבישים שהאבנים מכסות אותם, וגם הגברים שמרימים את האבנים, כדי לזרוק אחד על השני. כמה, כמה עוד אבנים כאלו יש בעולם...

קילומטר אחד, חמישה, אחד-עשר, עשרים... בדרך אני מתכופפת להרים את האבנים ומניחה בתוך סל האופניים, כדי שאחרי-כך אשליך אותן אל הים. פתאום אני רואה לפניי קרחת אדמה, ועליה ניצבים... ארמונות מאבנים. אלפים, אולי עשרות אלפי ארמונות... יפים, גדולים, עוצמתיים. אנשים מסתתרים בארמונות.

תור ארוך של ילדים משתרך אל האופניים שלי, הם ניגשים אל הסל, לוקחים אבנים והולכים לבנות עוד ועוד ארמונות. אלפי ילדים. עשרות אלפים... קטנים, ממש ילדים עדיין... בצידי הדרך שוכבים הגברים. הם נשענים אחד על כתפו של השני ונרדמים. כמו זוגות אוהבים מותשים לאחר משגל.

בוודאי נותרו מעט רחובות המכוסים באבנים, עם הגברים שמרימים את האבנים הללו, בכדי לזרוק אותן זה על זה. למזלנו, רוב האבנים הן בידי הילדים. הכמות שלהן פוחתת. בקרוב המפה של מלחמת-עולם תשוב להיות מפת-עולם.

אני מוכנה לעצור או לצעוד ללא הרף, מוכנה לפנות לכיוון שהלב יוביל, להסתובב בהתחשב בנסיבות. איני מצפה לכולם ואני מוכנה להכול.

טרומפלדור בשר ודם "על משכבי בלילות" של אושרת אסייג-לופז תמר סתר

ספר הפרוזה "על משכבי בלילות" מתאר את שלוש השנים האחרונות בחייו של הגיבור הלאומי היהודי-רוסי יוסף טרומפלדור. צדדיו האפלים של טרומפלדור מבצבצים להם מתוך התקופה האלימה, המרתקת ומלאת התהפוכות של סוף מלחמת העולם הראשונה והשנים שאחריה, תקופה שהייתה גם גורלית להתהוותה של התנועה הציונית. הסופרת אושרת אסייג-לופז מציגה את צדדיה הצל של גיבור יצירתה ברומן אפי-היסטורי רחב-יריעה. האפלה של הגיבור – לא פחות מתכונותיו הנשגבות שמוצגות בשפע ברומן – עומדת במרכז, והיא שמכוונת את מערכת היחסים הרומנטית שלו עם האחות היהודייה המוכשרת ולוחמת הצדק אמה לבונטין, דמות שבדתה הסופרת.

לפני שקראתי את הספר האמנתי שחייו של טרומפלדור מוכרים לי. וכי מה יש עוד לחדש לגביהם? ובכל זאת, הרומן מצליח להפתיע כשהוא חושף את עולמו הרגשי והרעיוני המורכב של טרומפלדור, ואת הנסיבות ההיסטוריות שאיתם התמודד, לצד הביוגרפיה המשפחתית המרתקת שלו, שמספרת את סיפורם של היהודים-הרוסים בתחילת המאה העשרים. הספר גם מתאר את עיצובה מחדש של אירופה לאחר המלחמה העולמית, בתקופה שבה עולות אידיאולוגיות קטלניות שמובילות לרצח פוליטי של מיליונים. דמותו של טרומפלדור מתכתבת עם מיתוס הגיבור הקלאסי, שמרפא את החברה היהודית הפצועה מהגירה, פוגרומים ועתיד לוט בערפל בתושייתו ובפעלתנותו האינסופיים, כשהוא מעתיר עליה מיופיו החיצוני והפנימי.

הספר חובר לז'אנר הדוקו-דרמה הרווח בתקופתנו, שבמסגרתו נכתבות יצירות על בסיס אירועים שהתקיימו במציאות, באופן שמשלב דמויות בדיוניות או אירועים בדיוניים, ותוך כך שופך אור חדש על התקופה שבה אנו חיות המושפעת מאירועי העבר ומתפיסתנו אותם כיום. דוגמאות בולטות ליצירות מן הז'אנר הזה הם הסדרה "הנערים" (9102) שמבוססת על הרצח של הנער מוחמד אבו ח'דיר במזרח ירושלים בקיץ 4102, וספרו של אלון חילו "רצח בבית האדום" (8102) שמבוסס על פרשיית הרצח של יושבי הבית האדום ביפו במאורעות תרפ"א, ואף מציג הסבר חדש ופרובוקטיבי להירצחם. הספר גם חובר למגמה המתעניינת בפריחתה של התנועה הציונית לאחר מלחמת העולם הראשונה ובאופיו של המנדט הבריטי בארץ ישראל וביחסיו עם המחותרות שפעלו פה. בשנים האחרונות ראתה אור הביוגרפיה העצומה על חיים ויצמן "האב המייסד" של מוטי גולני ויהודה ריינהרץ,

וספרו של אסף גברון "שמונה עשרה המלקות" שמספר על פרשייה משלהי המנדט שבה נחטפו קצינים וחיילים בריטיים והוכו במלקות על ידי לוחמי אצ"ל כפעולת תגמול. ואולי הדוגמה הבולטת ביותר למגמה זו, שזכתה לפולמוסים רבים היא ספרו המדובר של אסף ענברי "הספר האדום" (2022), שגם הוא כמו "על משכבי בלילות" תוהה על אופיים של מנהיגי היישוב ומבקש לקרוא מחדש בדמותם.

הציר המרכזי שעליו מבוססת היצירה הוא ציר האהבה הרומנטית בין לבונטין הבדיונית לטרומפלדור, שנסוך עליו הילה טראגית, של אי-אפשרות מימוש האהבה. העובדה שלבונטין היא דמות בדיונית, וטרומפלדור לא נישא בחייו בוודאי תורמות לגיבושה של תמה זו. כמו בכל ההתחלות של סיפורי אהבה עסיסיים, מרומזים וארוטיים למכביר מבית מדרשה של ג'ין אוסטיין, שאסייג-לופז מושפעת מאוד מכתביהתה בפרט, ומנורמות הרומן הרומנטי-החברתי בכלל, כאשר לבונטין וטרומפלדור נפגשים לראשונה בארוחת ערב באחוזת לבונטין המפוארת, בלונדון של מלחמת העולם הראשונה, הם אינם סובלים אחד את השנייה. אך בהמשך הדרך, כשהם יגלו שהם דווקא מחבבים אחד את השנייה, תופענה דמויות אחרות שתפרענה להן לממש את אהבתן.

דמותה הבדיונית של לבונטין היא דמות בעלת אופי נחוש ותיקה, והיא מלמדת על אהדתה של הסופרת לגיבורה, שלו יצרה בת זוג אצילית שמתאימה לו במידותיו. אבל ציר האהבה של טרומפלדור לאמה אינו הציר המרכזי היחיד ברומן, אלא הוא ציר משלים לציר אהבתו של טרומפלדור לציונות, לדמותו של היהודי הלוחם, ולהתיישבות היהודית בארץ-ישראל. הספר מפגיש אותנו עם שפע של דמויות אמיתיות וסגוניות מן ההיסטוריה הציונית והבריטית כמו חיים ויצמן וארתור ג'יימס בלפור. מכולן היה זה ולדימיר ז'בוטינסקי שהילך עליי את הקסם הרב ביותר, ולכן היה לי קשה להפרד מדמותו הממזרית, החיונית והקצת-פחדנית עם עזיבת העלילה את לונדון לטובת סנט-פטרבורג.

היצירה בוחנת שאלות מעמדיות, מגדריות ופילוסופיות עמוקות בתקופה של משבר ושינוי שעומד לשנות את חייהם של מיליונים, ומעל כולן עומדת השאלה מה משמעותה של הגבורה כיום, מאה שנה לאחר מותו של טרומפלדור? אנו חיות בתקופה שמגלה יחס חשדני כלפי מושג הגבורה הרוחנית, מאחר שתקופתנו מקדשת את החומר, את הזהות האישית, את הצלחתו והתפתחותו האינדיבידואליסטית של הפרט בחברה, ואנו גם חיות במדינה שהופכת ללאומנית יותר מיום ליום, ועל כן כתיבה על דמותו ההרואית של טרומפלדור יכולה להתפרש ככלי שרת בתעמולה מיליטריסטית ולאומנית, אך לא כך קורה בספר. טרומפלדור מתגלה כאדם בעל חושים פוליטיים מחודדים למדי, שמבטא בחייו את תכונותיו האל-מותיות של הגיבור, ובהן הומניות, אומץ, נחישות, צניעות, יושרה וחוכמה, כפי שאפשר ללמוד

מהציטוט הבא: "חיפשו בדירתו והחרימו את כל תוכניותיו להקמת קומונה בארץ־ ישראל וגם את החומר שאסף לעבודת הגמר, והוציאו נגדו צו הגליה מנהלי מפתרבורג. הוצעו לו כמה מקומות לשהות בהם, ואוסיה בחר בטריוקי. הוא הגיע למקום, אלא שאז התברר לשלטונות שבשטח העיר חל איסור על מגורי יהודים. היות שנחשב לתושב לא חוקי המשטרה ציוותה להשיבו לפטרבורג במסע רגלי כשהוא אזוק. [...] כששב מההגליה באנו לבקרו. ציפינו לראותו מובס, אולם כל שאמר היה, 'ייקחם השד, הארורים! החרימו את כל חומרי עבודת הגמר וגרמו לי לעבודה מיותרת'. שפתי אמה נסדקו בחיוך שברירי - אוסיה! אוסינה. לבה איים להתפקע מגעגועים". (עמ' 315).

אסייג־לופו שילבה את כתביו של טרומפלדור מאה שנה לאחר כתיבתם בדיאלוגים ביצירתה כדי לקרקע את דמותו המרוחקת ולתת לה את הפנים שנלקחו ממנה במרוצת השנים עם הפיכתו למיתוס חלול ואפילו נלעג. לבונטין וטרומפלדור הן שתי דמויות פורסט־גאמפיות, שנמצאות בצמתים החשובים ביותר של אירופה וארץ ישראל, אך לעומת הסרט האמריקאי המפורסם שמקדש את התמימות האינפנטילית, שהיא למעשה היתממות מזיקה, הרסנית, משטיחה ואלימה, לבונטין וטרומפלדור הם שועלי קרבות מחוספסים שמביטים בעיניים פקוחות במעשים הנפשעים שמתחוללים מולם. כל הספר הוא שיר הלל להתגברותם על מכשולים, לפיכחונם ולחוכמתם, בניגוד לדמויות אחרות ברומן כמו מארוסיה וגרישה, לדוגמה, שהולכים שולל אחר הקומוניזם הסובייטי הרצחני.

המבט המעריץ של הסופרת על דמותו של טרומפלדור אינו חוסך ממנה להתמודד גם עם הצדדים האפלים שבו, שהופכים אותו לדמות עגולה ומעניינת. הגיבור לפי חוקר המיתוסים ג'וזף קמפבל אינו צריך רק לגלות אומץ לב ונכונות להקריב את עצמו למען החברה אלא גם להיות בעל יכולת לאהבה: "נישואין אינם פרשיית אהבה, שהיא דבר אחר לגמרי. נישואין הם מחויבות לעצמך, לאדם השני שהוא למעשה החצי השני שלך, ואתם מהווים את השלם. פרשיית אהבה אינה כזאת. שם אלה הם יחסי עונג, וכאשר הם מפסיקים לענג, זה נגמר. אולם נישואין הם מחויבות לכל החיים. אם הנישואין אינם בראש דאגתך, אינך נשוי". ("כוחו של מיתוס", עמ' 238).

לאורך הרומן לבונטין וטרומפלדור היו עדים יחדיו לרצח, קרבות, פוגרומים, אונס, רעב וכליאה וגילו נאמנות אחד לשנייה, ובכל זאת, אמה אינה בוטחת לגמרי בטרומפלדור. היא סבורה שאם תקיים עימו יחסי מין מלאים, ואם תחשוף את רגשותיה בפניו, הוא יעזוב אותה כפי שעזב נשים אחרות לפניה. אומנם טרומפלדור מגלה אומץ רב בזירות הקרב שבהן נלחם והוא נחוש מאוד כדיפלומט, אך הוא אינו מסוגל להתמסר ללבונטין ופיו וליבו אינם תמיד שווים.

אסייג-לופז מבקשת לפתור את קונפליקט הצל והאור בטרומפלדור בסצנת סיום מפליאה ומרגשת, שבה היא מעניקה לו סוף אחר, שבו הוא נחלץ מן הנפרדות הזוגית והמיתית שלו, סוף שבו הוא הופך לגבר שמתאחד עם נשמתו התאומה, מסכים להתמסר אליה ולכרות עימה ברית. הסוף הזה הוא סוף חלופי למציאות הידועה לנו, והוא מבטא כמיהה לאפשרות חיים שנגזזה, סוף שממנו נעדר המוות בתל חי, ובו טרומפלדור חי למען עצמו ולא מת למען ארץ. ב"על משכבי בלילות" טרומפלדור נמלט משריון המיתוס הלאומי החונק, המשטיח והמצמית, והופך ממושא להלצה לאדם בשר ודם.

אמרת לי* מורן בניח

אמרת לי - אהבתי אותך מן הרגע הראשון, ולא היה חשוב מזה כדי להשאירך בחיים. הייתי בת חמש עשרה, ולא הייתה לי השפה לומר לך כי אני מכירה אותך מחיים אחרים, כי הספור הזה מחזיק עבר, הווה ועתיד, כי אהיה שלך, אך הני סבלנית. אלניו יבואו קיץ וחרף, אוצרות אי-נסופיים, למשל - אני בת עשרים ושבע ואנו יושבות זו לצד זו בבית היולדות:

אשר ירד על חיי גליתי כי אני הרה, אך ההריון קדם לאהבה. הערתי אותך משנתך, לראשונה, ואת אמרת - חזרי הביתה בבקשה, עליך להבין, זו משאלה שהתגשמה טרם זמנה. ובחדר, בשעה שהשמש נעה במסלולה, ספרת לראשונה: הייתי בת עשרים, אשר ירד על חיי, גליתי כי אני הרה לו, אך היה זה טרם הזמן.

וכפי שהופיע האשר, כך ירד הצער על החיים: ישבת לדי בבית היולדות, כמו היית אמי, ובת שמונה עשרה הייתה אמי בלדתי. החיים היו טרם זמנם, וכל שאלה שתשאל, וכל בקשה שלא תענה, יתכנסו אל הרגע הזה. אמרי לי, מיהי שבכתה? מיהי שהרתה ולא ילדה? מיהי שהנחה בצער טרם זמנה?

ישבת לדי בבית היולדות, יחד בצער היינו מונחות. הייתה זו שעת צהרים יפה, והשמש המשיכה במסלולה, ואחרי שנים אמרת לי - לכן, עליך ללדת לבדך. וילדה נולדה בזמנה, וכשהלכה מחדר לחדר, רחוקה באמריקה, הצמידה אל לבה ביד קטנטנה שמירת בד שקנית לה בכה.

אמרי לי, של מי היא הילדה שנולדה לי? יושבת בכסא האכל, ואצבעה נעה במעגלים חוזרים: ש מ ש. יהיה עלי להחזיר אור לאור, ללמד לאהב כמו בפעם הראשונה. שוב בצער היינו מנחות, אך הפעם היה זה צערך. ולא הייתה לי ברכה אלא להחזיר אור, אמרתי לך - אהבתי אותך מן הרגע הראשון, ועכשו אני הולכת, כי עלי לחיות.

* מתוך ממואר בכתובים

שירים אביחי קמחי

ארץ

זה כָּבֵד לֹא מְקוֹם בְּטוּחַ
 הוּא אָמַר בְּשִׁקְט
 רְבוּת הָעָרִים וְהַשְּׂכוּנוֹת בְּאֶרֶץ
 שֶׁהָרְחוּבוֹת בְּהֵן מְסַכְּנִים עֲבוּרוֹ
 בְּקָרוֹב הוּא יַעֲלֵם
 יֵשׁ לוֹ דְרָכוֹן זָר
 אוֹלֵי זֶה כָּבֵד לֹא הַמְּקוֹם הַבְּטוּחַ
 עֲבוּרֵי אֲנִי כּוֹתֵב זֹאת בְּרִישׁ גְּלִי
 יֵשׁ בְּאֶרֶץ הַזֶּה עָרִים וְשְׂכוּנוֹת
 בְּהֵן אֲנִי הַמְּעוּט הַזֶּה
 נוֹכַחֹתִי מִתְּעַרְעֶרֶת
 אֵין לִי דְרָכוֹן זָר

חורף בירושלים

בֵּין
 תְּכַלֵּת לְבָן לְתַכְלֵת שָׁחַר
 בֵּין אֵימַת קֹדֶשׁ
 לְאֵימַת חֶשֶׁךְ
 בֵּין סְמִטָּאוֹת מוֹאֲרוֹת
 לְסְמִטָּאוֹת אֶפְלוּלִיּוֹת
 בְּהֵן אֲנִי הוֹלֵךְ סוּמָא
 וְנֵר בְּיָדִי
 חֶרֶף בִּירוּשָׁלַיִם
 דוֹמָה לְשִׁטְפוֹן בְּיַעַר עֵבֶת
 שֶׁבְּלִבּוֹ בְּקִתָּה וְהוּא סְפוֹן
 לְאוּרוֹ שֶׁל נֵר

הכל במקומו

נכתב ביום השבעת ממשלת ביבי השישית

אוטובוסים התיצבו בתחנות
 תלמידים הלכו לבתי הספר
 חנויות נפתחו וזוג זקנים
 סקר את הבאים וההולכים
 הפקידה בדאר שצעירה ממני
 בעשרים שנה ברכה אותי וחיכה
 שלחה את חבילת הספרים שלי
 ואחלה לי בריאות טובה
 בסוף דצמבר השמים האירו לי
 וחסבתי שאני ילד ואין היום בית ספר

צעצועים

מעט הצעצועים שהיו לי
 אחסנו בארגז עץ שחר
 שנועד לאחסון תחמשת
 סביבון צבעוני בעל מנגנון
 קפיצי אותו קבלתי
 מהחבר של אחותי היה
 למלך הצעצועים שלי
 במשך שנים כסו חיי
 בארגזי תחמשת
 מעמסים בבונקרים ונפרקים
 בשדות קרב סמוך לתחתים
 פעם אספר לנכדי אגדה
 על ארץ אחת רחוקה
 בה צוה המלך להפך
 את כל ארגזי התחמשת
 לארגזי צעצועים

אור קלוש

בלילות אני פותח
את קבץ הטיוטות
אולי אמצא
שורת אהבה סותרת
כדוד המלך
שבקש בלילות
נגוני כנור
כשחטאיו יסרו אותו

שירים שי בוזגלו

אוכלי הפרפרים

אגרטל לוֹעֲנו
גְדוֹשׁ צִיצֵי מְלִים
קטומות
משְׁדָה אֵשׁ
אֶהְבֶּתֵנוּ.

פְּרָחִים תְּלוּשֵׁי
שְׁדָה קָרֵב
כְּסוּפֵינוּ
קְמִלִים בְּשִׁתִּיקָה
עַל שֶׁלֶחֶן
אֲרוּחַת הָעֶרֶב.

זֶר מְלִים נְכַמְשׁוֹת
מְשָׁדָה מְרַעָה
חֲמֻדְתֵּנוּ
חֹצֵץ בֵּינֵי לְבִינֶךָ
כְּשֶׁאֲנוּ סוֹעֲדִים
אֵת קָרֵב לְבֵנוּ.

מיינה

צְפוֹר מְבוּל
בְּמִקְוֵה שִׁיר זֶר
קוֹלָה קוֹל יַעֲקֹב
כְּנִפְיָה כְּנִפֵי עֶשׂוֹ
וְאֵין דָּרוֹר
בְּדָד בְּגֶשֶׁם.

* מתוך ספר בכתובים שייקרא "סילפיוס"

כל יום
הוא חיים קטנים
שמתחילים ונגמרים
בתם שירה
ואין דרור
שיביא אביב.

כל יום
קול כבוש
נשמע בארצנו
מין פולש
נדחק לראש
התור.

ואין יונה לבנה
בעץ הגן
ואין במכורה
עלה של זית.

משתתפי הגיליון

אוהד אוחיון, מוזיקאי, משורר ואוטודידקט. שיריו פורסמו בכמה שונות. עובד על אלבום שירי משוררים ועל ספר ביכורים.

אלכס אוורבוכ (1985) הוא משורר, מתרגם וחוקר ספרות. פרסם שלושה ספרי שירה ומגוון תרגומים ספרותיים מעברית, אוקראינית, רוסית ואנגלית ואליהן. שיריו פורסמו באנתולוגיות וככתבי עת בינלאומיים במקור ובתרגום. תרגומיו לעברית פורסמו ב"מאזנים", "עיתון 77", "הו!", "המוסך", "צריף", "לכל הרוחות", "גרנטה", "נקודתיים" ובמוספים הספרותיים של "הארץ" ו"ידיעות אחרונות". ספרו האחרון עלה ב-2023 לגמר פרס אוקראינה ע"ש טאראס שבצ'נקו, הפרס הממלכתי הגבוה ביותר לאמנויות וספרות באוקראינה.

ד"ר רבקה איילון, משוררת וחוקרת ספרות. ספר שיריה השביעי, "קרוסלה", יצא לאחרונה בהוצאת "כרמל". ספר העיון "פנים ומסכה ביצירותיו של אוסקר ויילד" הוא פיתוח של עבודת הדוקטור שכתבה. שימשה יועצת מדעית לספרי לימוד בספרות לבתי ספר יסודיים בסדרת "דרך המילים". כותבת רשימות ומאמרים לכתבי עת ועיתונים ספרותיים.

שי בוזגלו, נולד בשנת 1980 באשקלון. בן זקונים למשפחה בת תשעה ילדים. מחנך בכיה"ס היסודי "בלפור" בתל אביב ודוקטורנט לספרות באוניברסיטת בן-גוריון.

מורן בנית, ילידת 1983, גדלה במעלה אדומים וחיה כיום בתל אביב. בעלת תואר דוקטור בספרות עברית. עבודת הדוקטורט שלה הוקדשה ליצירתה של הסופרת רונית מטלון. לומדת לתואר שני טיפולי במסגרת התכנית לביבליותרפיה באוניברסיטת חיפה. מלמדת ספרות בבית החינוך "דרך רוח" באוניברסיטת בר-אילן. קטעי שירה, מסה וממואר פרי עטה התפרסמו ב"אודות", "הליקון", "המוסך" ו"מאזנים".

אילנה ברנשטיין היא סופרת ועורכת. ספרה "מחר ניסע ללונה פארק" זכה בפרס ספיר לשנת 2019. מלמדת כתיבת פרוזה במסגרות שונות. "חמתו של תמוז" הוא ספרה האחרון עד כה.

ד"ר מאיה גז היא סופרת, עיתונאית ומרצה ישראלית-צרפתייה, בוגרת אוניברסיטת סורבון בפריז. עבודת הדוקטורט שלה עוסקת בסופר הצרפתי-יהודי רומן גארי ובאלמנטים של יהדות ושואה ביצירתו הספרותית. גז קיבלה עבור עבודת הדוקטורט שלה הצטיינות יתרה (summa cum laude) והייתה מועמדת לפרס נפוליאון הצרפתי. ספרה הראשון, ראה אור בצרפתית בשנת 2013 בהוצאת אוניברסיטת ליל. ספרה השני, "המגדל של גוסטב" (2018), זכה בפרס קק"ל. ספרה השלישי, "הפיה האמיתית" (2020) ראה אור בעברית וביידיש בהמשך למחקר שעשתה ביד ושם על אימהות בשואה. ספרה הרביעי "השתעשעתי כהוגן - הדיוקן היהודי בספריו של רומן גארי" (2023) הוא ספר המקור הראשון בשפה העברית שנכתב על רומן גארי. ספרה החמישי "שנה מעוברת" הוא רומן שצפוי לראות אור בשנת 2023.

דורית זילברמן הוציאה לאור מעל 20 רומנים וסיפורים קצרים וזכתה לפרסים ולשבחי הביקורת. ספריה תורגמו לשמונה שפות. ספרה הקודם "בלחש" מעובד בימים אלה לתסריט בהוליווד. הרומן החדש הוא ממואר.

רינת חיימוביץ, בת 48, תושבת מזכרת בתיה, ספרנית ובעלת תואר שני בספרות עברית במסלול לכתיבה יצירתית באוניברסיטת בן-גוריון.

יעל ישראל היא סופרת, עורכת ומבקרת ספרות וקולנוע. פועלת בספרות העברית מאז 1983. בין חמשת ספריה: הרומן "רואות מכאן את כל העולם" שנלמד שנים באוניברסיטה והרומן "אני ואימא בבית המשוגעות", שזכה בפרס איגוד סופרי ישראל ובמענק תרגום מטעם קרן רבינוביץ' ותורגם לאנגלית. רבים מסיפוריה ראו אור באנתולוגיות בעברית ובלועזית.

רותי לביא, בת 70. מגיל 25 פעילה פוליטית וחברתית בתחומים שונים של שוויון, זכויות חברתיות ובמאבק נגד הכיבוש. בעשר השנים האחרונות פעילה במאבק הדיור הציבורי. למדה ספרות ותנ"ך ועסקה בחינוך בגיל הרך, תחילה ביפו וכיום בדרום תל אביב, בעיקר בגנים של מבקשי מקלט. כותבת שירה ומפרסמת ב"סלון הדחויים", "ליריקה", "תרבות נטו", באנתולוגיה לזכרה של גאולה הדס פלחן ז"ל ועוד.

ארי ליברמן פרסם שני ספרי פרוזה, "אלופי התמימות" ("דיעות ספרים", 2014) ו"השתקן" ("אחוזת בית", 2022). ספרו השלישי, "אושר", יופיע בקרוב ב"אחוזת בית".

לורן מילק, משוררת, עורכת ומוזיקאית. בוגרת בית הספר מנשר לאמנות. עורכת האנתולוגיה "וילכו ויבואו בית אישה" ("טנג'יר", 2020). ספריה: "דם הבתולה" ("גוונים", 2000), "פרפר פרל" (הוצאה מחודשת, "טנג'יר", 2020), "בורא מיני ילות" ("טנג'יר", 2020). זוכת פרס מטולה לשירה לשנת 2023. ספרה הרביעי "תפילה בהנץ" צפוי לראות אור השנה בהוצאת פרדס.

דניאלה סער היא אשת חינוך, משוררת, סופרת ומדריכת הנקה. מתגוררת ביפו עם איתמר, בנה נמרוד ולטיף החתול.

תמר סתר היא דוקטור לספרות עברית. את הדוקטורט שלה כתבה על חייו ויצירתו של הסופר הישראלי דוד שיץ. כיום היא מנחה את ההסכת "ספרות זה הקול" עם מעין ראפא, כותבת פוסט־דוקטורט על יצירת אהרן אפלפלד, מנחה ומרצה בכנסים אקדמיים ומארגנת אירועי־תרבות.

עופרה עופר אורן פרסמה תשעה ספרי פרוזה, ספר שירה אחד, ולאחרונה רומן־בסונטות "מה קרה להגר באילת?". זכתה בפרס ראש הממשלה לסופרים עבריים ב־1995, ובפרס משרד התרבות למשוררים ב־2018. כותבת את הבלוג "סופרת ספרים".

חנה פוטשניק ילידת תל אביב, בוגרת אוניברסיטת תל אביב בחוגים ספרות אנגלית וצרפתית ובעלת תואר בספרות מאוניברסיטת חיפה. שירים שלה פורסמו ב"הקשת

החדשה" בעריכת אהרון אמיר. ב־2019 התפרסם ספרה, "במקום שהגשר עמד בו", בהוצאת "כרמל".

רות פורשטיין, ילידת 1994, היא אמנית רבת־חומית: משוררת, מתרגמת ועוסקת במוזיקה ובציור. בוגרת תואר ראשון בספרות ובתוכנית הרבת־חומית במדעי הרוח בהצטיינות יתרה, ובימים אלו לומדת לתואר מוסמך בספרות באוניברסיטת תל אביב. שירים ותרגומים פרי עטה פורסמו בכתבי העת "המוסך", "משיב הרוח" ו"לכל הרוחות". ספר הביכורים שלה "ספר שכחה וגאולה" עתיד לראות אור בהוצאת "בלימה".

אורי פריץ, יליד 1991, ירושלים, עוסק בטיפול, חינוך, תנועה וכתובה. ספר הביכורים שלו עתיד לראות אור בשנה הקרובה בהוצאת "פרדס". משתדל להיטיב עם קרוביו. כיום מתגורר בתל אביב עם בן זוג ותוכי.

שמעון צימר, סופר ומחזאי. ספרו האחד־עשר עתיד לראות אור בקרוב.

טאשה קארלוקה היא סופרת, עיתונאית ותסריטאית, ילידת קייב. בעלת תואר שני בפסיכולוגיה. מזה שש שנים מתגוררת בתל אביב.

מיתר הלל קורמן. זוכה פרס מיוחד לעידוד שירה צעירה ע"ש רחל נגב. פרסם שירים ותרגומים בכמות רבות בהן "הארץ", "מאזנים", "משיב הרוח", "הו!", "עיתון 77", "כרמל" ועוד. מייסד קבוצת הכתיבה "ב' סופית" ומפיק אירועי שירה. ספר שיריו "עזה פריז ירושלים" ("עיתון 77", 2022) זכה בתמיכת קרן רבינוביץ' לאמנויות, ונכנס לרשימת ספרי ביכורים מומלצים לשבוע הספר בעריכת ד"ר אילן ברקוביץ'.

אביחי קמחי, יליד 1963, משורר, זוכה פרס ראש הממשלה לשנת תשע"ז. שימש סגן יו"ר אגודת הסופרים, יום וניהל את הפרויקט "שירה עברית, משוררי ישראל קוראים משיריהם" ברשות השידור, פרסם עד כה שבעה ספרי שירה וסיפורת אוטוביוגרפית. מאז 2020 עורך ומנחה סדרה ספרותית העוסקת במשוררים ובשירה בחסות מוזיאון חצר היישוב.

יהודית רותם כתבה 13 ספרים, ביניהם "אהבתי כל כך", "קריעה", "על משככם בלילות", "מתי תבוא אלי" ו"שובי נפשי".

רחל שליטא, סופרת, מחזאית ומתרגמת מיידית. כתבה את "אחיות אחיות" ("ליריקה/ ידיעות ספרים" 2015), "דובים ויער" ("ספרא" 2020), שניהם תורגמו לצרפתית ויצאו בהוצאת "אנטילופ" פריז. ספר חדש פרי עטה יראה אור ב־2023 בהוצאת "ידיעות ספרים". חיה בתל אביב.

שי שניידר־אילת, ספרה "הוא היה כאן, אני בטוחה בזה" ("אפיק־הליקון") ראה אור ב־2019. ספרה "כל מה שהיא שרה מעלה עשן" ("מוסד ביאליק", סדרת "כבר" לשירה) ראה אור ב־2021. השירים בגיליון זה מתוך ספר שלישי בכתובים, שיראה אור בסדרת "כבר" לשירה.

ספרים חדשים שהתקבלו במערכת מאזנים אוגוסט 2023

אראנוף ברנשטיין גיאיה, שירתהילים, שירה, הוצאת ראובן מס, 2023, 309
עמודים

גפן אדיבה, יש מקום, פרוזה, הוצאת כנרת, זמורה, עורכת הספר: נועה מנהיים,
2023, 350 עמודים

דניאלס שמואל, הנביא מרחוב טשרניחובסקי, פרוזה, הוצאת פרדס, עריכה: ורד
זינגר, 2023, 245 עמודים

פונד יוסף, הקבצו צעירי יהודה!, עיון, הוצאת כרמל, עריכה לשונית: בני מזרחי,
2023, 561 עמודים

קמרון אסתר, בצומת אור וצל, הגות, הוצאת ראובן מס, עריכה לשונית: תרצה
פוסקלינסקי-שחורי, נדב גרשון, 2023, 223 עמודים

רן מירה, יציאת חירום, שירה, הוצאת פרדס, עורכת הספר: טל ניצן, 2023,
121 עמודים

שחרור ציפי, משוררת, שירה, הוצאת בית עקד, עריכה: ד"ר שילהב קסט/ציפי
שחרור, 2023, 81 עמודים

תמר מרין

נועה ידלין. צילום: אריס נשר

סמי ברדוגו. צילום: לירון מלוצבן

אילנה ברנשטיין. צילום: אביגיל עוזי

בית הספר לכתיבה של כתב העת "מאזנים" נפתח!
אגודת הסופרות והסופרים העבריים בישראל
וכתב העת "מאזנים" מציגים

החיים כסיפור

סדרת מפגשי כתיבה בהנחיית תמר מרין

איך הופכים זיכרון, רגש, אירוע או סדרת אירועים מה"חיים" לסיפור? בסדרה של 8 מפגשי כתיבה שתנחה הסופרת תמר מרין, עורכת כתב העת "מאזנים", ושבה יתארחו מן הבולטים בסופרות ובסופרים הישראליים הפועלים כיום, חברי האגודה נועה ידלין, סמי ברדוגו ואילנה ברנשטיין. נקרא ביצירות פרוזה קצרות ממיטב ספרות הארץ והעולם, נבדוק כיצד סופרות וסופרים משתמשים בטכניקות סיפוריות שונות, ונלמד מיומנויות כתיבה בסיסיות שיאפשרו למשתתפים להשיג הבנה של המנגנון הסיפורי במטרה להפוך את אירועי חייהם לסיפור האפקטיבי ביותר.

8 המפגשים יתקיימו בין ה-9.10.2023 עד ה-27.11.2023 בימי שני
בין 19:30 ל-21:00 בבית הסופר, רחוב קפלן 6, תל-אביב
הסדנה בתשלום | לפרטים ולהרשמה: 03-6953256 בימים א' עד ה' 10:00 עד 16:00
בדוא"ל events@hebrew-writers.org
*ההרשמה אינה מותנה בניסיון קודם בכתיבה